SCHEDAE VATICANAE.

SCHEDAE VATICANAE,

IN QUIBUS RETRACTANTUR

PALIMPSESTUS TULLIANUS

DE RE PUBLICA,

C. IULIUS VICTOR, IULIUS PARIS,
IANUARIUS NEPOTIANUS, ALII

AB ANGELO MAIO EDITI.

SCRIPSIT

G. N. DU RIEU.

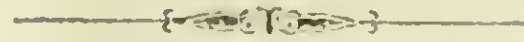

LUGDUNI-BATAVORUM

APUD E. J. BRILL,

1860.

Σύνταγμα misi retractatius et quidem ἀρχέτυπον ipsum crebris locis inculcatum et refectum.

Cic. ad Att. XVI, 3 § 1.

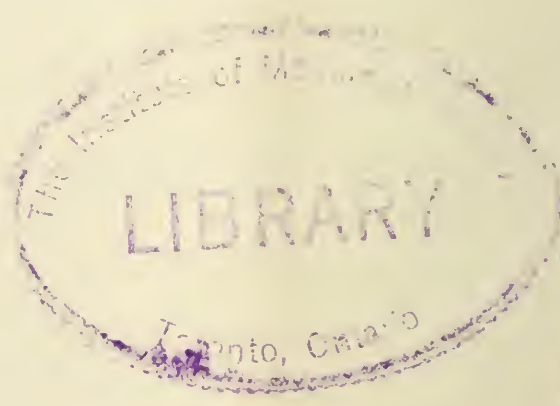

PRAEFATIO.

Duo abhinc anni sunt, ex quo in Bibliotheca Vaticana eos libros manuscriptos evolvere coepi, quos Angelus Maius thesauros reconditos in summum rei litterariae emolumentum effodit. In qua longa diversorum scriptorum serie eos mihi primum conferendos duxi auctores Latinos, quorum opera philologiam praesertim spectant. Scriptores enim Theologos libenter iis reliqui examinandos, quos videbam in illo campo versantes, doctissimos volo e Benedictinis, qui Romae sunt; libros de Iure e Maii collectionibus aut iterum a viris consultissimis sciebam inspectos, aut in usum Mommsenii unus ex amicis meis conferebat; scripta Grammatici argumenti prae temporis angustiis pauca attigi; quae porro Medicinam spectant retractavi quidem, sed non mea cura prodibunt, quibus me imparem esse sentio, verum propediem indefessus philologus Darembergius, doctrina medica aeque ac laude litteraria clarus, Scriptores illos de Re Medica restitutos et integriores in publicum emittet. Cetera vero fere omnia opera classica, quae Maius e codicibus Vaticanis primus edidit, contuli itidem primus post mortem doctissimi editoris. Horum partem priorem iam nunc exhibeo, alteram post-

ea emissurus Frontonis nempe Epistolas, Scholiastem Bobiensem cum Ciceronis Fragmentis, eadem ratione, qua usus sum in his scriptoribus, quos integros iterare non lubebat, neque nudam eorum proferre Lectionis Varietatem, quam ob causam sic agere placuit, ut de codicibus tantum pauca quaedam monerem, quibus opus esse videbatur, subiecta disputatione de iis locis, quibus hae curae secundae profuerunt.

Hisce monitis iam in eo eram ut fatis suis libellum relinquerem, quum mihi allata est dissertatio de Ciceronis libris de Re Publica, quae nescio quo infortunio ad hunc usque diem me latuerat, et nunc paululum me moratur. Est disputatio lectu pariter atque scitu digna, quae exstat in uno ex illis Fasciculis, qui singulis mensibus Parisiis prodeunt Doctorum nomine, qui eos conscribunt.

Censuram eam volo (Journ. des Savants, 1859, *novembre, p.* 653), *quam Ch. Giraud egit de laudati operis Tulliani versione Gallica altera, quam haud diu ante curavit Villemain, vir eloquentiae laude clarus, cuius hoc novissimum opus aequi iudices uno ore celebrant; nec ego quidquam de laudibus summi viri detrectabo, etiamsi haec ipsa classicorum interpretatio vero litterarum studio mihi obstare videatur. Languescunt enim studia philologica apud facundissimum populum, litteris fere dixerim natum, in cuius usum «Bibliothecae,» ut dici solent, eduntur ita institutae ut, si Graecus sit liber, versio Latina, sin vero Latinus contextus, Gallica interpretatio dextro submittatur oculo, dum ipsius classici opus sinistro relinquatur; unde sequi assolet, nam prae morum elegantia illis non licet esse amphidexios, ut hic altero submissior dextrorsum aberret. Hoc malum etiamsi*

multis non videbitur, gravius est et proh dolor! tam late patet, ut huic veram istam tribuerim querelam, quam unum e Gallis doctioribus audivi moventem: «iam eo perventum est ut librum Latinum subhorrescamus.» Sed non lubet hoc argumentum longius persequi.

Aliud volo; res mihi est cum docto illo censore, qui quo melius Villemainii laudet alteram versionem, (quae ut plerumque fit, longe distat vel saltem distare dicitur a superiore), primum persequitur Maii curas secundas, quae admodum profuerunt textui Tulliano. Spero fore ut melius mox probet, quo nomine docta et elegans altera praestet Gallica interpretatio, quam quod de editore Romano demonstraverit. Fallitur enim hac in re vir doctissimus, et ita, ut verbo saltem illius errores redarguere debeam.

Contendit ille (*p.* 666) *fere singulos versus prioris editionis distare ab iis in secunda recensione atque ex Libro I affert* 12 *exempla, quibus hoc discrimen palam fiat. At neque illud verum est, neque hi loci re vera in altera editione emendati sunt. Nam Cap.* 29 § 45 (tyrannis popularis *pro* tyrannica populari), *Cap.* 35 § 54 (in primo autem *pro* in primo genere tamen) *et Cap.* 36 § 65 (docti expolitique docti *pro* docti indoctique) *iam in prima editione emendavit Maius, nempe in Addendis p.* 332 *et* 333, *sed latebant illa Gallicum editorem, qui quo citius versionem et editionem subtexeret, singula folia quamprimum sibi submittenda curaverat, antequam integrum opus editum esset; hinc factum est, ut Maii Praefatio adhaereat editioni Gallicae; sed Maii Additamenta et Emendationes, quae quinque paginis continentur, etiamsi sperni omnino non debuerant, non iteravit Villemainius.*

Tum vocabulum (Scipio) *Cap.* 37 § 58 *in editione altera suppletum Villemainius olim in marginem reiecerat, non Maius. Porro Cap.* 42 § 65 (mihi *pro* tibi, *non* ubi) *iam innotuerat varietas prioris editionis iis saltem lectoribus, qui in locis corruptis notas criticas non contemnunt. Deinde dubito rectene legerit Cap.* 18 § 30 (quaerit *pro* quid sit). *Sequitur Cap.* 12 § 18 (Scipionique *pro* Scipioni quo) *et Cap.* 38 § 60 (vere *pro* movere), *uterque locus a viris doctis emendatus erat, quibus Maius subscripsit, dum ex mea Collatione apparebit iam correctorem illa in palimpsesto emendasse. Denique in Cap.* 40 § 62 *vir doctus acquiescit in Maii correctione* (de quo progrediente oratione futura me dicturum puto *pro* de quo progrediente oratione ventura me dicturum puto) *iam in notis olim proposita, sed item spernenda, nam quod viri docti coniecerant* multa, *nexui quidem convenit, verum mea Collatione adiutus Cobetus* plura *supplendo veram Tullii manum restituit. Pergit vir doctus in loco de orthographia, in qua quid altera priori editioni praestet, nunc inquirere non lubet; uno loco defungar, quem idem ille attigit* (*p.* 667), *Libri II est Cap.* 4 § 7, *ubi disputant de adventiciis mercibus moribusque in urbibus maritimis* (atque etiam quum manent corpore, animo tamen excurrunt et vagantur), *Maius varietatem notaverat* excurrant, *unde factum erat* excurlant; *viri docti fecerunt* excursant, *quod ingeniosum esse dixit et haesitanter non accepit; sed haesitandum non erat, verum codice iterum inspecto legere debuerat* exulant; *sic enim recte emendatum est.*

Est autem hic unus e multis illis locis, ubi Maius carpenda quadam negligentia miscuit secundae manus emendationem cum

priore scriptura, et sic mea Collatio passim textui Tulliano prodesse poterit. In qua elaboranda quum versarer, firma apud me nata est suspicio Maium non totum librum altera vice examinasse, verum iam substitisse in iis locis, quos viri docti agitaverant. Hinc alteram editionem cave ne pro archetypo habeas, ut viro docto videbatur (*p.* 668). *Nec adeo excellit, ut cum eodem* (*p.* 668) *queramur eam nimis latere in praegrandi Maii collectione diversorum auctorum; quam querelam miror Parisiis esse motam, ubi in celeberrima Bibliotheca Regia nullam ex tribus Maii Collectionibus integram invenire mihi licuit anno* 1857, *cui defectui, quo tunc valde impediebar libros manuscriptos rei grammaticae in illa bibliotheca excussurus, me tandem monente succursum est.*

At censor noster alteram adhibuit editionem Romanam, imo Maii notas, quas (*p.* 667) *recte summi momenti esse contendit,* « *quippe quae editoris stupendam testentur eruditionem. In quarum una iis, ad quos Romanorum ruderum investigatio pertinet, locum indicat, ubi credat conditas adhuc iacere aeneas tabulas XV virum.* » *Non possum quin maculam, qua imprudenter summus Italus adspergitur, eluam; famam enim istam de XII tabulis in Capitolio sepultis iis Maurinis debemus, qui Augustini curaverunt editionem, quam ubi Maius subridens, opinor, descripsit, summo iure addidit* Gerrae! *Contra quod anno* 1828 *magnus ille impense orabat Rei Romanae Antiquariae praesidem, clarissimum Feam, ut sine mora investigarentur in Aede Divi Iulii Fastorum Capitolinorum latercula, serio dictum erat, nec absurde, nam anno* 1849 *re vera sub ruderibus Basilicae Iuliae contiguis crutum est Fastorum Collegii Sacerdotalis frag-*

mentum; sed sanum illud votum in pagina 212, id est sinistra scriptum, fugerat Galli oculum.

Quod denique (p. 672) opinatur vir doctus: « probabile esse « aliquid elici posse e palimpsesto adhibita ope chymica, ut « fragmentis Licinianis factum est, » mihi quidem contra videtur, nam membranae Tullianae iam a Maio chymicis reagentibus illitae sunt, quod ne iterum fiat summopere cavendum censeo, nam nunc aliquid lectu superest, dum audio pagellas Licinianas per chymica obfuscatas esse. Quaecunque autem legere potuero, invenies infra in Collatione quam accuratissime typis mandata, qua in re Tulliani operis lectoribus me morem gessisse confido, mox hisce e Bibliotheca Vaticana laborum meorum primitiis nova subiuncturus.

Scripsi Lugduni-Batavorum Kalendis Martiis
Anni MDCCCLX.

INSUNT.

M. TULLII CICERONIS

DE RE PUBLICA

CODEX PALIMPSESTUS VATICANUS.

INTRODUCTIO.

Nondum satisfactum est iusto eorum desiderio, qui novam atque accuratam illorum codicum investigationem optabilem esse censuerunt, ex quibus tot atque tanta nova atque inedita Angelus Maius protraxit; classicos volo eorumque fragmenta, quibus rem publicam litterarum ditavit fortunatus ille librorum manuscriptorum perscrutator, Tullianum de Re Publica opus dico, Scholiastem Bobiensem, Frontonis Epistolas, ceteros, quos haud illepide Dis minorum gentium nonnumquam audivi adnumeratos. Nihil enim in illis antiquae scripturae documentis leve neque spernendum, sic isti, et recte omnino, dummodo de codice perantiquo agatur aut de iis scriptis, quae Maii diligentia industriaque inedita esse desierint. Prae ceteris autem Inedita curas secundas requirunt, ut omnis dubitatio tollatur et de scriptura libri manuscripti constet iis praesertim in locis, in quibus emendandis viri docti desudaverunt. Nec spernenda incrementa libri Tulliani apparatus criticus, quem vocant, nactus est ex repetita Augustini codicis lectione, sub cuius Commentariis super Psalmos latebant Ciceronis de Re Publica libri, quam instituit idem ille Angelus Maius, cui contigerat eos in lucem revocare. Et vel sic tamen non contenti erant illi, quibus compertum erat quantas medelas Polybianis Excerptis Vaticanis at-

tulerit doctissimus Heysius [1], qui uberiore doctrina et maiore palaeographiae scientia instructus palimpsestum Vaticanum revolvens multa invenerit omissa, nec pauca perperam lecta restituerit. Igitur iam diu apparuit legitimum esse desiderium, de quo dicebam, sive diffidentiam mavis, cui occurrendum esse multi clamarunt, nemo ad hoc usque tempus subvenire potuit, nam per ipsum illum primum editorem non licebat.

Maium de litteris optime meritum esse omnes consentiunt, et iure immortalitatem, quamdiu haec nostra studia perdurabunt, illius nomini praedicant, quippe qui studiosior indefesso labore incitatus atque acutissima oculorum acie praeditus ad lucem protraxerit quaecunque inedita in Italicis Bibliothecis laterent. Nec ego quidquam de summa illius industriae laude detracturus sum, nam unus de paucis perspectum habeo, quibus difficultatibus longe gravioribus, quam vulgo creditur, premerentur illius labores; verum hoc unum, quod summo viro obiicit historia rerum hominumque severus iudex, non reticebo, etiamsi pudeat sanequam ambitionis invidiosae crimen illi dare, nec fecissem, nisi propter hanc ipsam causam incertiora fuissent, quaecunque viri docti laborarint in Maii operibus emendandis edendisque. Aditus enim ad codices, qui illius ipsius opera desierant Inedita continere, interdicebatur a fortunato Bibliothecae Praefecto, si in vasto Vaticano thesauro servantur, sin vero in aliis Museis reconditi latebant, haud ita feliciore eventu inquirere poterant studiosi deficiente bibliothecae indicatione librorumve numero, quem de proposito, ut quorundam fert opinio, reticuerat, nam ubi codicum illi excidisset quaedam significatio, vulgo errorem irrepsisse frequenti experientia edoctus sum.

Et quid quaeso felicis tantarum rerum inventoris intererat copiam dare nolle iis, qui emendatiora adhuc edere etiam atque etiam cupiebant, quae ipse passim confitetur se nondum perfecta in lucem emisisse; nos enim omnes, qui iisdem litteris

---

1) Polybii Histor. Excerpta gnomica in palimps. Vatic. LXXIII. Ang. Maii curis resignato retractavit Theod. Heyse, 4º. Berl. 1846.

studemus, quasi communi quodam vinculo ad eas promovendas duci debemus, et ridiculus est istorum conatus, qui impediant, quominus alii sua repetant aut corrigant. Atque haud scio an vero litterarum amore arserit doctus ille Italus, qui tristi sanequam ambitione eo perductus fuit, ut viro pariter studiis docto ac moribus probo tum demum permiserit Augustini collationem instituere, cuius Commentationes super Psalmos laciniis Tullianis de Re Publica suprascriptae sunt, postquam iure iurando sibi illum obstrinxisset, ut Augustinum legeret varietatemque lectionis adnotaret, sed ne litteram quidem Ciceronis, qui nunc saltem non amplius latet, adspiceret; atque hoc factum est, postquam Maius curas secundas ad hunc Codicem adhibuerat, qua repetita lectione quaecunque cerni possint, iure suo ad emendatiorem editionem adhibere debuerat, opinor.

Quae quum ita sint, non mirum quod, Romae quum essem anno superiore, et cum doctis, qui ibi versantur, de meritis Angeli Maii agerem, unum ex illis in magnum philologum philosophorum illud audiverim retorquentem «mortem non esse malum.» Quod invidiae ne tribuatis, nam totus erat ille, ut isti solent, in celebrandis laudibus civis sui, qui re vera Bibliothecae Vaticanae fuit ornamento, quae dignum desiderat adhuc successorem. Verum hoc sibi volebat, non amplius impediri, quominus nostras quoque curas ad Maii Collectiones emendandas adhibeamus, quod ne sero fieret in libris palimpsestis verendum erat. In vulgus enim notum est membranas illas nonnihil esse corrosas chymicis istis, quae in atramentum olim ablutum erasumque ut bene agerent, iusto acerbiores fuisse dicuntur; attamen talis eorum est natura, ut chartae sint perniciosa, si ad lucem revocant scripturam ablutam. Est hoc eo magis dolendum, quod in multis foliis scriptura evanida facta sit atramento per totius membranae superficiem disperso, ut ita dicam, quae itaque chymicis peius afficiuntur. Nec facile huic vitio remedium invenietur, atqui quantocius huiuscemodi libri lectio conferatur. Sic enim Gaii codex post breve spatium totus est periturus, sic Vaticanus liber, qui Polybii atque Dionis

servavit Excerpta, iamiam in carbones abit; aut ob causam quam dixi charta cum universa scriptura obfuscata est, quod praeter exempla, quae ipse vidi, accidisse scio in Granii Liciniani fragmentis, et locum habuisse dicunt in quatuor istis fragmentis Tullianis scilicet de Fato, quae A. Ferruccius sibi visus est in lucem revocasse. Quod ne item unico Vaticano Codici de Re Publica accideret, antequam aliquis usus melioribus nostris temporibus librum accuratius contulisset, pro viribus cavere volui, et sic Bibliothecam Vaticanam quum frequentarem, codicibus nonnullis, qua tunc gaudebam insigni liberalitate, quam gratissimo animo profiteri non desino, pervolutis, ad Maii Collectiones animum appuli, arrogantiae crimine fortasse notandus, quod adolescentulus novissimum quodque attingere maluerim, classicorum ingentem collectionem antequam non solum pro dimidia parte legissem, sed ne intellexissem quidem. Sed sic solemus alacri magis studio quam iusta prudentia duci, qua in re si erravero, iuvabit me non solum laborasse hoc vitio, sin contra, virorum doctorum studia Tulliana ex hoc meo qualicunque labore detrimentum saltem nullum capient.

Igitur publici iuris facturus quae nova aut emendatiora invenire licuit in Codicibus Vaticanis, e quibus Maius classica opera Latina primus protraxit, lubet initium facere a Libris de Re Publica, non tamen quod his in primis studia mea tanto profuerint, nam cetera quae Maius edidit, maiora incrementa nacta esse ex repetita lectione libens fateor, et suo loco apparebit, tum in hoc fasciculo, tum in altero, quem alia Codicum Bobiensium folia palimpsesta in aliis bibliothecis servata quum inspexero, editurus sum. Accedit huc quod in altera sua editione (Romae 1828) Maius melius hanc suam provinciam administraverit, nam viris doctis, certatim qui in edendo et emendando novissimum Tullianum opus, versati erant, et in coniiciendo desudaverant, quaerebat quod obiiceret iure suo auctoritati unici libri innisus; locos de quorum lectione illi dubium moverant, accuratius inspexit, et sic codicem melius excussit ut speciosas istas impugnaret coniecturas, cetera, quae in opti-

mam quamque editionem principem cadunt, et locum obtinent in codice palimpsesto, cuius scriptura iustam ob causam saepius fallax est atque incerta primo inspicienti. Quosnam fructus hi libri politici ex Maii secundis curis perceperint, vide sis, ordine laudatos apud Osannum in primaria sua editione Rei Publicae (Göttingen 1847), qua 20 omnes superiores obscuravit. Attamen in secunda illa, quam Maius notavit lectionis varietate acquiesci non potest, passim enim nimis vage, ut hoc utar, lib. II. § 2 ad verba *institutis* scripsit ille «postrema haec verba repetuntur, moxque expunguntur;» at latebat tria tantum verba esse repetita, nec vero expuncta. Sed non lubet discrimen decantare, quod secundam inter Romani editoris parciorem collationem intercedat et accuratissimam, quam mense martio anni 1858 ipse confeci; dedecet enim sua ipsius laudare, et habebit mea quo se commendet, si superiorem superaverit. Alia quaedam mihi sunt praemittenda, quae Maius et Osannus minus accurate administrasse videntur.

SCRIPTURA CODICIS.

Palimpsestus de Re Publica quibusnam fatis Romam deductus fuerit, videre est in Praefatione apud Maium, cui historiae subiunxit Codicis descriptionem universe vere et recte compositam, dummodo hoc unum exceperis, quod errore nescio quo Maius tibi auctor sit, librum illum Vaticanum Lat. N°. 5757 membranaceum esse in *folio*; at in *quarto* illi est forma, quam dicunt, ut omnibus Bobiensis bibliothecae codicibus, quorum membranae postea erasae atque ablutae, dissectae atque in diversas bibliothecas dispersae nunc tandem iussae sunt reddere quae pii scilicet librarii abstulerant, Verrinas Tullianas dico, Frontonem, Dionis Polybiique excerpta, Scholia Bobiensia, Iuvenalem, Persium; imo eadem forma quadrata iis foliis erat, ex quibus Fragmenta Vaticana, ut apud Iuris Consultos audiunt, Maius eruit, antequam erasa et abluta in arctiorem formam dissecta et mutilata fuerint.

Transit Maius pag. XLIV ad Augustini opus, de quo vere retulisse mihi videtur, nisi quod accuratius adhuc definienda fuerit scriptura, de qua non abs re erit meam qualemcunque sententiam proferre, si quidem nonnihil faciat ad historiam litterariam et ad argumenta pertineat, quibus alii rescripti codices se prodant. Eo lubentius hunc locum attingo, quod Maius in politicae scripturae specimine Augustini quoque frustulum excusserit, quo, inquit, cognoscant eruditi ante saeculum decimum Commentarium illud esse exaratum. Imo saeculo nono ineunte, nisi vetustior fuit, nam pertinet ad tempus, quo transitus fiebat ex scriptura semiunciali, quam vocant, vide: B, R, ∞, N ad minuscularum formam, qua sunt: a, e, ∂, h, p, q, dum medium inter utrumque genus locum sibi postulant *g*, *f*, *l*, quae saeculo nono vergente qua forma scriptae fuerint, satis notum est. Denique Augustinus Codice Vaticano N°. 3836 paulo recentior esse videtur, cuius Scripturae Sacrae vide specimen apud Silvestrem tab. 235, qui octavo saeculo recte illum tribuit; conspirant autem multae litterae in hunc modum cum scriptura, quae septimum octavumve sibi vindicat, contra nonum decimumve multo plures habet minusculas aliasque forma ita diversas, ut Augustinum nisi posueris in Tullianum locum iam subintrasse saeculo octavo, Bobiensem tibi sumas monachum necesse est saeculo nono ineunte aetate provectiorem quam ceteri isti quos tunc aut paullo post Codices suos rescripsisse facile crediderim. Conferatur autem saeculi octavi Gregorius Turensis Paris. in bibl. N. D. 132 bis, Silvestre tab. 41, Livius Paris. N°. 5730, Silv. tab. 89, S. Prosperi Epigrammata Paris. Suppl. Lat. N°. 669, Silv. tab. 51; nec possum quin magnam observem similitudinem in quibusdam litteris cum scriptura antiquiore Augustini libri papyracei Genevensis Silv. tab. 270 et nostro codice. Verum rem diiudicent peritiores palaeographiae studiosi, quos semel atque iterum iuvat ablegare ad insigne illud opus, cuius elegantissimus regius ille scribendi magister nobis auctor exstitit, Silvestrem dico, qui a doctis civibus suis adiutus, viginti anni sunt circiter, de industria in Universi Orbis terrarum Palaeogra-

phia versatus omnium nationum et scripturarum genera speciesque conquisivit, quarum lapidi incisa nec non, ubi opus esset, colorata publici iuris fecit specimina, singulis satis erudita praemissa commentatione [1]; quae tabulae satis accurate incisae et diligentissime elaboratae codicum instar iis sint, quibus libros illos manuscriptos inspicere nec terere copia est.

Tullianum opus in his membranis primo exaratum fuit «spatiosis litteris eum in modum, ut singulae paginae binis laterculis constent, quae rursus singula quindecim versus complectantur, in singulis vero versibus litterae circiter decem legantur.» Ultimum illud haud ita urgendum est, nam littera *m* modo duarum litterarum spatium sibi postulat, modo in fine versus non scripta significatur per lineolam, quae passim itidem medio in versu occurrit, nonnumquam etiamsi rarius pro littera *n* posita. Tum litterarum mensura adeo varia est, ut quod septem earum sine siglis requirant spatium, in eadem pagina mox duodecim rite scriptae compleant. Adde quod litterae, prout librario placuerit aut res postularit, in fine versuum aliquantisper minuantur, ut recte monuit Maius, pag. LX, aut in monogramma coeant, cuius rei haec occurrunt exempla: *ae*, *ds*, *nc*, *ns*, *nt*, *or*, *re*, *ua*, *ui*, *ul*, *um*, *un*, *unc*, *ur*, *us*, *ut*. Porro terminatio *bus* et coniunctio *que* prima tantum littera adiecto puncto indicantur, quemadmodum pronomen *quae* per q̄', tum in medio versu tum in fine, quae singula unius tantum litterae spatium sibi vindicant. Deinde vulgari modo *consules*, *populus Romanus*, *tribunus plebis*, ex initiali aut prioribus litteris adscripto puncto intelligitur, ut in verbo *res publica* littera P. sufficit ad omnes casus excepto genitivo plurali indicandos. Denique haud ita constans versibus est mensura, praeterea quod passim ubi nova erat inchoanda sententia, librarius superioris versus

1) Paléographie universelle ou Collection de Fac-Similé d'écritures de tous les peuples et de tous les temps, tirés des plus authentiques documents des bibliothèques de France, d'Italie, d'Allemagne, d'Angleterre par M. Silvestre, accompagnés d'explications déscriptives par Champollion Figeac et Aimé Champollion fils. Paris. Didot.

spatio nondum completo extra lineam sequentis uncialem litteram scripserit paulo maiorem, quales constanter depinxit priori columnae initiales vel medio vocabulo, quod raro in altero laterculo obtinet locum. Horum itaque omnium habeat rationem is, qui in paginarum laciniis supplendis desudet, et coniiciendo ad eum litterarum numerum pervenire laboret, quem auctore Maio in codice desiderari sibi fingat.

Qui autem Maii supplementa in locis obfuscatis dubitanter admodum accipiunt, bene perspectum habeant velim, idem vestigium quod leviuscule passim cernitur, ad C, E et G ducere, aut litterarum A et X saepe idem restare indicium, ut Maius ad III, § 44 recte observat, aut litteram ∂ et o eodem ductu intelligi posse, nec B ab R ubique distingui, atque eadem lineola I et Y indicari, quemadmodum LI aut TI aut U paulo evanidae vix dignoscantur; sic recte omnino Moserus I, § 31 *aliquid novi moventibus* emendavit in *molientibus*, contra fallitur Osannus p. 19, codicis a Maio exhibitum specimen intuens pro L facile E scribi vel legi potuisse contendens, meliora evincat versus 4 pag. 61 aut versus 1 pag. 51, nam idem discrimen bene cernitur, quod in recta et longiore: l et rotunda: e exstat, quas in nostris libris adhibemus, contra proclivior error est in maiuscularum scriptura, cuius perspicuum exemplum descripsi ex Lucano Palatino in Bibl. Vat. N°. 24, quod propter speciminis paucitatem videre non est in tabula, quam Niebuhrius dedit in: Ciceronis Orat. pro Fonteio et Rabirio aliorumque fragmentis; in ceteris vero litterae: l longior forma lectorem ab errore retinet, quod in rusticis quoque, quas dicunt litteras, usus voluit, vide libri II titulum apud Maium, excepto fortasse Sallustio Vaticano, ubi contra L latior est.

Praenomina partim siglis scribuntur partim explicata, ut recte monet Maius pag. 1, et ut videbis in omnibus fere editionibus, nam hac in re librarius nimis sequaces habuit editores; sed sic fieri assolet, qui in librariorum et interpolatorum inconstantiam declamitant, eodem vitio inviti opinor afficiuntur. Atqui istis maculis liberandae sunt editiones, nam non habes, quo

istorum hominum defendas morosam inconstantiam tum in his, tum in aliis, vocabula volo male dissecta aut miserum in modum duobus versibus distributa, qua in re prorsus eadem offendit negligentia, quam nolite fallacem ducem sequi, ut a quibusdam factum esse scio. Praestat cum palimpsesti nostri correctore emendare absurda ista atque ad certam normam recudere; penes editores enim est sana ratione ductos manuscriptorum tum vocabula tum sententias distinguere. Hoc ultimum de politico quoque codice dictum accipias, nam hac in re qua est socordia, librarius negligentius egit, ut Maius monuit pag. LX: «pausas haud raro apparere, nempe punctum quoddam recurvum iuxta litterae summitatem, quod tamen in Frontonis codice multo accuratius frequentiusque fit.» Atqui iniuria queritur Osannus pag. XVI, de pausis punctisve nil Maium adnotasse; sin forte desiderabat omnium punctorum in Varietate lectionis notationem, nimium optabat ille, nam persuasum mihi est nos omnino nihil ex istarum farragine lucrari posse, librarius tam male sedulus erat hoc nomine, ut grato animo Maii adspiciam editionem, qua omne codicis punctum sustulit; denique spernenda sunt ista, dummodo probe teneamus nostrum esse ius sententias distinguere atque dissecare, id est summopere diffidere possumus punctis in editionibus, quibus meliora substituere debemus, modo re vera restituatur auctoris manus. Exaratus est autem codex scriptura adeo continua, ut vel vocabula uno tenore exarata, non discreta appareant; sed haud scio an recte Maius hocce proprium quoddam palimpsestorum posuerit, siquidem hac in re non est cur eos a ceteris codicibus eiusdem aetatis distinguamus, qui favente fortuna rescripti non sunt. Constat autem Virgilium Vaticanum N°. 3867, Silv. tab. 60, saeculo quarto rusticis maiusculis esse exaratum, qui ut Virgilius Mediceus me saltem iudice ex eodem aevo ita est scriptus, ut singula vocabula punctis secernantur.

Punctorum mentione facta sequitur ut de aliis quibusdam dicam, quae litterae: u suprascripta nil faciunt ad eam discernendam a consonante eiusdem formae, nam nulla excogitari potest regula aut certa ratio. Nec perspicio cur littera: A nonnumquam

puncto ornata sit, quae sine ullo Tulliani operis detrimento spernenda esse contendo.

Sunt quibus alia ratio placet, et ne levissimam lineolam apicemve negligendum clamant, quippe quae ad genuinam auctoris manum saepius perduxerint. Nec obloquor, at cum grano salis quum omnis collatio instituenda est, tum praesertim huius de quo agimus unici depositoris librorum de Re Publica. Attamen sunt multa, quibus apparatus criticus carere potest atque debet, inter quae tum puncta, de quibus dicebam, refero, tum ingentem lineolarum apicumque numerum, quarum rationem sedulo sic habui, ut eas de proposito nullibi adscripserim. Sunt nempe maculae nil aliud, ista omnia puncta sive lineolas mavis, passim litterarum speciem prae se ferentes aut emendationis vestigium redarguentes, sed nil quidquam commune habent cum texto Tulliano neque cum Augustino; communem originem ex eo traxerunt, quod librarius qui Commentationes super Psalmos describeret, iusto citius folia verteret atramento ultimae paginae imo vel praecedentis nondum rite siccato; atqui cavendum est, ne ubi istae maculae occurrunt inter lineas Tullianas, pro una alterave secundae manus littera correcta habeatur, nam Commentationum mensura conspirat cum correctoris scriptura. Tum ex eadem causa magnus istarum accessit numerus, quas crassiores et longiores prima manus sibi vindicaret; sed nolite librario aliena obtrudere, nam chymica in quodvis olim atramento coopertum fuerit, reagentia in lucem revocarunt bene multas maculas, quas folia Tulliana sibi invicem communicaverant, quum ad Augustini Commentarium conscribendum deligata atque aqua mersa necdum abluta humectato atramento Tulliano componerentur incerto quodam ordine, nam non respondent maculae, quas nunc volo, vetusto ordini nec vero praesenti. Cuius rei causam quum nondum perspectam haberem, vana spes tertiae cuiusdam scripturae me tenuit, sed mox meliora edoctus omnia ista, quae certo quodam discrimine dignoscantur, secernenda esse duxi a Tullianae lectionis Varietate. Maius quibusdam locis sibi imponi passus est istis maculis, ut infra ostendam.

Sed aliud est de omnibus iis, quae manui secundae debemus, diligenter enim rationem habui punctorum, quae corrector iis litteris adscripsit, quas expungeret, ut verbo utar inde nato, quia codicem insigni labore et vera elegantia descriptum crassa Minerva emendare quum dedeceret, puncto notaret litteram aut vocem, qua esset peccatum. «Si verba, sic Maius pag. LX, addenda sunt, ea supra versum, rarius in margine adscribuntur, sin detrahenda, ea punctis saepe superne raro inferne notantur.» Hic fallitur etiamsi oculis acutissimus editor, nam constans mos emendatoris, ut puncto litteras, quae delendae viderentur, notaret superne addito, nullam fert exceptionem, id est, puncto inferne scripto nulla littera in hoc codice detrahenda est. Contra sunt multae litterae re vera delendae, sub quibus cernitur aliquid; est nempe duplex delendi ratio, unde de duplice correctione atque de duobus emendatoribus sitne cogitandum, dubius haereo, imo ipsius emendatoris subtilis diligentia impedit, quominus res diiudicetur. In libro secundo tertioque sedecim locis [1]) pro solemni puncto litteras hoc signo: ' superne esse notatas nolo; quid levissimo hoc discrimine subsit, non perspicio, imo ne coniiciendo reperiri poterit, opinor; aliud est, secunda enim delendi methodus, qua nemo non utitur, ut litteras vitiose scriptas lineola obliqua notet in hunc modum: ø passim in hoc codice occurrit, et saepius coniunctim cum altera. Attamen antiquus emendator propter eximiam scripturae pulchritudinem, opinor, tenuissimas tantum trans istas litteras duxit lineolas, quas facillime aqua abstulit, et propter atramenti paucitatem in eas vix agere potuerunt chymica; hinc factum, ut bona pars earum litterarum, quas secunda manus summo iure delendas censuerit, renascerentur absque lineola, quae etiamsi tenuissima abesse non deberet; et vulgo nonnisi maiore oculorum inten-

---

1) II § 4 *ut*, 6 *ne*, 11 Esqui*il*linum, 28 atti*n*gisse, 36 *gloria*, 43 *ut*, is, 44 domin*ato*, 47 qu*a*m, 48 cogitare, 50 interpr*a*ctati, *d*vis, impert*i*t, 55 reliqua*m*, 67 effecit, III § 3 volu*m*tatum, te*r*nerentur, 23 iustiti*ae*.

tione ceterarum linearum vestigia tantum cernere licet. Hinc factum est, ut fere omnes isti ductus vel probatissimum palimpsesti lectorem fugerint, qui ultimam levissimae lineolae partem pro puncto accepit. Quod quum vidissem, operae pretium esse duxi, de quibus litteris constaret lineola delendas censuisse correctorem, eas omnes in meam Collationem referre, addito d.(elendi) indicio. Ob causam quam dixi, passim plures litteras lineola notatas fuisse quam vel e vestigiis nunc eruere licet, non est quod moneam, sic, ut hoc unum exemplum afferam, I § 44 vocabuli *ille* ultimae litterae suprascripta est *i*, quae de more in istius locum succedat, non vero si vel nullum lineolae appareret indicium, ut utraque legatur, sicut Osannus p. 94, iniuria opinatur, hoc saltem loco genuinam scilicet scribendi formam a secunda manu servatam ardenter arripiens; at priscam istam formam corrector simul cum librario ignorabat; quod ne propter novam Osanni, cui non assentiar, orthographiam dixisse videar, libens fateor me in exemplo meo lineolam qua corrector delendam censuerat litteram *e*, adscripsisse diu antequam Osanni inspexissem editionem.

Sunt, quibus istarum rerum significatio otiosa atque futilior esse videatur, quae sine studiorum Tullianorum detrimento negligi possint. Facile credo, verum persuasum mihi est absque istarum notitia iudicium ferri non posse de emendatoris auctoritate, cuius qui exstiterint obtrectatores mea Collatione meliora docebuntur. Accuratius correxit et longe plura, quam vulgo credebatur, nam latebat omnino ad hunc usque diem quid praestiterit; et ex certa analogia facile confici potest quasnam litteras, quibus alias iam substituisset, delendas esse censuerit, id est, lineola notaverit, quae fugax certam ob causam a sedulo editore nullo negotio plerumque adiicietur, qui sic perficiat quod corrector aggressus erat non tantum, ut multi credebant, sed rite ad finem perduxerat; accedit, quod sub ipsis Augustini litteris lateant adhuc emendationes pauciores, nam propter minorem secundae manus scripturam non ubique se produnt,

quum eas abscondant Commentarii litterarum ductus: vide ad I § 6; denique non poenitebit paucis quibusdam maculis illum liberasse, quas infra notabo.

Pertinet ad hunc locum quaestio, sitne codex noster ex coniectura an ad exemplar emendatus. Equidem ex certa analogia vitia, quae contra orthographiam commiserat librarius, emendata crediderim, correctorisque tribuo doctrinae, quae restituit ille in vocabulis male dissectis, contra Collatio vel semel inspecta docebit opinor, quae omissa erant vocabula non ex ingenio esse suppleta; sed quando munere suo functa sit secunda manus dicere non habemus.

Non fugit me quaestionem de prima secundaque manu esse intricatiorem; in fere omnibus libris manuscriptis atramenti color incertum est, quo corrector se prodat, indicium, et prae ceteris in codice palimpsesto actum est de levissima ista differentia per ipsius libri naturam; alterum quod plerumque affertur scripturae discrimen, in codice recentiore aevo correcto aliquid facit, in scriptura unciali levius est, nec litterarum mensura rem conficit; accedit, quod omnino confici nequeat, sitne a prima manu correctus liber noster, quod vix crediderim, an vero a correctore statim postquam exaratus esset; hinc equidem urgendum non esse contendo, quod Maius passim monet *mox* correctum esse hoc vel illud, aut *statim* emendatum, expunctum, cetera; at editores nonnumquam ad verbum ista acceperunt, quod si vel Maius sibi voluisset, rectene dictum sit, numquam conficias. Facile adducor ut quas litteras erasas viderim primae manus habeatur emendatio; sed ubi librarius statim perspectum errorem digito humectato evanidum fecerit atramentum, quod sibi invito exciderat, quid quaeso pronunties, quoniam nunc omnia eadem lege renata sunt. Denique tantis difficultatibus premitur haecce quaestio, ut ubicunque aliquid correctum appareat, hoc secundae manui tribuerim in Collatione mea. Argumenta diplomatica, quae audiunt, quibus aliquid superstruas, codex me quidem iudice non affert; videant acutiores, possitne aliquid confici ex integra mea correctionis notitia, in quam pace

mea inquirant. Res est haud ita levis, nam differentia primam manum inter et emendatam lectionem digna est doctorum virorum studio. His prae ceteris commendatos velim illos locos, qui a diversis aut diverso tempore correcti esse videantur, quos ad I § 10 attingam. Necnon I § 31, ubi *hoctilio* et *hoc* facta sunt *hostilio* et *hos;* et II § 54 *lex anxit*, cui *s* adscripta est, facit enim ad pronuntiationem, de qua dicam ad II § 7. Aliis ut morem gererem, facile longa correctionum series hic subiungi posset, sed opus non est, Collatio pro emendatore dicat. Nec iuvat paucissimos eos locos adscribere, qui in peius versi sunt; sufficiat laudare I § 3, 5, 9, 18, 48, II § 4, ubi recte terminationem verbi 3 pers. plur. reposuit pro singulari, aut I § 15, 38, 67, II § 7 bis, 14, 62, 69, quos contrario vitio liberavit, quibus admodum verosimiliter I § 16, II § 54 adiiciendi. Denique inspici possunt I § 10, 19, 33 bis, 38, 53, 64, 67 bis, II § 14, 40, 52, 61, 67, III § 23, ubi fere semper recte emendavit modum aut tempus verbi, praeter eos locos ubi primus librarius permixtis *b* et *v* perfectum pro futuro aut contra dederat.

Locum de prima secundave manu nondum missum facere licet, priusquam de alia monuerim quaestione, quae arcte cum illo cohaeret, orthographiam volo, quam invitus attingo, nam istius rei vel doctissimi cuiusque imperfecta est scientia atque manebit, opinor; hoc dico vel Osannus quantum in genuina orthographia restituenda profecerit, ante oculos habens. Equidem Ciceronis[1]) eadem in re iudicium atque exemplum nobis sequendum praefero, qui quum frustra aliquid in adspiratione restitueret et civibus derisui esset, mutavit consilium scientiam sibi reservans usum populo concedens. Atqui si agitur de *h* in pristinum locum reducenda, vel in Cicerone ratio habenda esset temporis quo mutaverit illam consuetudinem; quid Caesar, quem constat *i* pro *u* scribendi usum introduxisse; denique orthographia incerta fuit Ciceronis tempore et numquam non a

1) Orat. 48 § 160.

Romulo inde usque ad Constantinum opinor mutavit paullatim. Quod quum ita sit, iam si unicuique suum tribuere velis, Latinorum unusquisque classicus suam privatam fere dixerim postulat orthographiam, quam vereor ut quisquam reddere poterit. Viros doctos enim simul cum grammaticis sibi invicem obloquentes videmus, nec certandi finis umquam erit; de hoc constare videtur uni, de quo alter non liquere clamat[1]), aut quod in dubium vocare iam desinit progrediente labore, ita ut in fine libri formas in *itius* sic scribat[2]), quas sedulo in initio per *c* dederat, aut *paenitere* per *ae* scribi sinit, etiamsi vitiosa forma sibi esse videatur[3]); sic *et*, *sed*, *haud*, *illud*, cetera non curat sintne per *d* aut *t* in libris manuscriptis obvia, quae alter notanda et ex certa analogia editoribus recipienda clamat; sic Osannus[4]) res minutas dicit, quod in voc. *appellare* primo *t* tum *p* corrigeretur; at ubinam fines tibi ponas minutorum atque eorum, ad quae attendendum sit? Sic auctoritatem codicis spernit[5]), ad quam modo provocaverat in quaestione simillima, ubi suam confirmaret opinionem, cetera. Si iam viri docti sibi placeant in genuinis rescribendis, cavere vix poterunt quin, si ipsi auctores reviviscerent, frustra sua ipsorum opera relegerent, ut Osannus[6]) Alschefskio obiecit, verum idem in vitium non dedisse illum subdubito. Nam quo quaeso stabili fundamento superstruunt suam scientiam? Inscriptiones invocant; at nondum constat de genuina apud Gruterum scriptura, ne de suspectis dicam, tum in istis temporis, loci, imo nationis nonnumquam ratio habenda est, quae vel ipsa fallere potest. Aut grammaticorum implorant iudicia; at profers iudices haud ita consentientes, qui aequalium errores notabant, et satis pro imperio agebant cor-

---

1) Osann. pag. 20, 81, 95, 268.
2) Vide infra ad II § 7.
3) Osann. pag. 302.
4) Pag. 36.
5) Pag. 95.
6) Pag. 475.

ruptam codicum lectionem afferentes, ut vel pronuntiationem mittam, quae quantopere differat in uno eodemque populo, qui eadem lingua uti dicatur, vel hodierni Itali demonstrant. Denique ad antiquissimorum manuscriptorum probam scripturam se convertunt. Et sic redimus ad palimpsestum nostrum, cuius summa auctoritas ab illis adhibetur, ignaris opinor se nubem pro Iunone amplexos esse, nam qui liber secundo post Christum saeculo tribuitur, quadringentos annos recentior habendus est, ut mox demonstrare conabor. Fac tamen vel istam venerandam aetatem esse libro Vaticano, viri docti frustra in lectione laudanda et scriptura defendenda versati sunt, quippe quos lateret ad hunc usque diem quid re vera prima manus dederit, nam qua inconstantia hunc locum Maius administraverit, nunc demum apparebit. Quod quum perspexissem, diligentius adhuc omnes quotquot iste librarius commiserit errores, notare libuit, quo aequius de correctore iudicium feratur, et simul illis mos geratur, qui genuinam antiquiorem scripturam a prima manu passim servatam censeant, a secunda manu male sedulo ad grammaticorum pravam scientiam eam correctam esse clamantes. Non enim is sum, cui primae manus errores ad veram scripturam non ducere posse videantur, contra est, imo de industria inquisivi, quibusnam locis prima manus quum veram lectionem tum genuinam orthographiam servasset, nec vanus labor fuit, etiamsi nunc copia mihi facta non sit expromendi meam de illis opinionem. Non enim propositum mihi est ista dirimere, nec Osanno duce de singulis locis quaestionibusque agitatis pronuntiare; sufficiat Varietatem lectionis publici iuris facere, quam acutiores adhibeant. Eandem ob causam non lubet in loco de orthographia subsistere, nec in tabulas recipere quot et quibusnam locis primae manus scriptura correcta sit, quoties *xs* scripserit pro simplice *x*, quibus litteris sequentibus *d* aut *t* dederit in *et*, *sed*, *atque*, *atqui*, *apud*, *haud*, *ad*, *id*, *illud*, *aliud*, *quod*, *inquit*; vel in quibusnam compositis simplicem formam retinuerit praepositionum *ad* (*af*, *ap*, *as*), *cum* (*con*, *col*), *in* (*il*, *im*, *ir*), *sub* (*sup*); ubi *ll*, *mm*, *pp*,

ss, *tt* aut simplices istas dederit; quibusnam verbis *o* cum *u*, *i* cum *e*, *e* cum *u*, *ae* cum *e* miscuerit; nec qualis ei sit ratio in accusativo et nominativo plurali *is* pro *es* scribendi, aut *i* pro duplice contrahendi, aut elidendi brevem vocalem in fine, vel *u* in medio verbo; necnon *c* pro *qu*, *f* pro *ph* quoties usus sit, aut quibus in verbis adspirationis causa adscripserit *h*, *c* cum *t* mutaverit, aut *b* cum *u* miscuerit. Harum omnium rerum quas confeci tabulas mihi reservare libuit; apparuit enim vix aliquid lucri inde fieri; orthographiae studiosus quisque in suum usum eas componat, nec est cur istas lectorum oculis subiiciam, nisi hanc unam ob causam, quo facilius illis persuadeam hac quoque in re summam librarii aeque ac correctoris esse inconstantiam, unde facile deducas correctorem iure suo passim emendasse errores in orthographia, sed ita ut ex hoc unico codice regula certa nulla prodeat; adhibeatur contra cum aliis, nam communi auxilio aliquid proficiat necesse est Tulliani operis genuina scriptura.

Denique, ut in mea Collatione essent quaecunque ad codicis scripturam cognoscendam faciant, quod in palimpsesto nostro propter quaternionum membranarumque ordinem turbatum necessarium est, adscripsi omnium foliorum initium, quo simul alii errores se prodant; sic libro I § 37 *Non* | p. 223 *Hercule* equidem excidisse contendo duas illas litteras *me*, quas corrector adscripsit I § 31, nam eadem forma occurrit I § 14, 59; et vide omnino infra ad I § 52, atque ubi repetita expunxit emendator, inspice: I § 25, 28, 66, II § 2, 5, 27, 58, necnon, ubi quod exciderat supplevit corrector: II § 28, 58, 61, denique ubi emendavit errorem, II § 37; hac in re Maius in prima editione diligentius egit, in altera paucos errores commisit, quos notare non vacat. Scio esse quosdam, quibus ne mea quidem lectionis varietas sufficere videatur, desiderant isti eam collationem, quae codicis quasi imago sit, et non solum foliorum notationem postulant, verum laterculorum imo versuum indicia sibi requirunt. At his vetus illud μηδὲν ἄγαν obiecisse sufficiat.

AETAS CODICIS.

Transeo ad alterum locum paulo graviorem, aetatem dico Codicis Tulliani, in qua definienda viri docti nondum verum assecuti sunt. Ordine de hac re Maius iudicaturus sic incipit pag. LXII: »aliter coniectura facienda est e litteris titulorum vel subscriptionum vel etiam brevium elogiorum, aliter ex ipsius contextus scriptura. Namque in illis quadratam maximamque scripturam plurimi vulgo libri ab ultima fere antiquitate usque ad hodiernum diem prae se ferre solent, honoris vel ornatus gratia hae litterae magna forma fiunt, qui mos in membranis retentus.» Silvestris tabulae accurate inspectae meliora docent; affert quidem Maius ad suam firmandam opinionem plura exempla, sed in recentioribus post nonum saeculum res ita se habet, hic vero de antiquioribus pronuntiandum est, quibus Vaticanus palimpsestus adnumeratur. Duplex autem horum ratio est; quo enim tempore ea scribebatur litterarum forma, quam in inscriptionibus cernimus, maiusculas illas dicimus, non erat cur altera ornatiore scriptura tituli exararentur, quae nondum exsistebat; sic constat eadem omnino litterarum forma titulos ac contextum esse scriptum Terentii Vaticani N⁰. 3226 ex saeculo quarto, cuius scriptura ad rusticum quod dicunt genus transitum facit; idem valet in Virgilio Vaticano N⁰. 3867, Silv. tab. 60, in qua personae eadem qua contextus forma minio exaratae sunt; nec aliter res se habet, nisi fallit memoria, in Gellianis fragmentis palimpsesti codicis Palatini in bibl. Vat. N⁰. 24; eadem ratio fuit contendo in Sallustio Vaticano, necnon in reliquis codicibus, quorum titulo deficiente res confici nequit. Nova contra invaluit ratio, ex quo paulatim a prisca forma ornatiore aberrari coeptum est, et scriptura quam uncialem vel semiuncialem dicunt, in usum venit, quippe quae litterae mediae inter maiusculas atque minusculas longius recedentes a rusticis illis ad textum conscribendum adhiberentur, dum alterae ornatiores titulis lemmatisve inservirent, sive maiore forma ut in

nostro codice libri II titulus in tabula excusus cernitur, sive eadem mensura qua textus exaratur, ut Frontonis codicis afferam exemplum in editione Maii. Sed ne haec quidem methodus constans est, si quidem Livii, qui in bibliotheca Vindobonensi N⁰. 15, Silv. tab. 136, asservatur, tituli iisdem semiuncialibus litteris quibus textus scriptus fuerit saeculo sexto exeunte.

Ad propositum cum Maio redeamus, qui pag. LXIII verissime observat «scripturam magnam, pulchram, quadratam et Romana quodammodo maiestate praeditam post sextum aut certe septimum saeculum vix comparere exceptis titulis aut elogiis necnon aliquo longe rarissimi luxus codice;» cuius rei studiosi inspiciant Silv. tab. 39, Evangeliarium Ludovici I Franco-Galliae regis, bibl. Par. Reg. Suppl. Lat. N⁰. 686, aut Successoris illius Caroli Calvi Orationum librum, ibid. N⁰. 1152, tab. 59. Tum sic pergit, pag. LXV: «inter codices a me observatos, Vaticanus de Re Publica perfectione quidem litterarum nonnullis cedit, magnitudine tamen et splendore prope princeps est. Ergo omnibus consideratis, quamquam res controversa est, paulo aegrius mihi persuaserim, tam splendidum tamque luxuriosum codicem post Romani imperii excidium barbaris in Italia regnantibus fuisse scriptum et non potius extremis saltem Caesaribus rem Romanam adhuc tenentibus. Haec aio coniectans et ipse meae doctrinae diffidens,» tum in palaeographiae studiosos declamitat, hunc et illum codicem ad quartum quintumve saeculum pertinere perhibentes, nam nulla iis est arx, argumenta in quam tute conscendant, quid enim, inquit, plerumque obstat, quominus tertii aut secundi saeculi haec scripta dicamus? At fluctuant ista, ut recte illi obiecit Osannus, cui nihil omnino dixisse videtur, ne uno quidem probabili argumento allato, imo patet ex ultimis Maium sententiae suae diffisum esse. Contra istius iudicii Silvestre cum Aimé Champollion Filio talis exstitit subscriptor, ut Maium ne dubitasse quidem affirmarit, quin hic codex scriptus fuerit secundo tertiove saeculo nostrae aerae; et sic in verba vel probati magistri quum iurasset, ridiculus error natus est, ut historiam palaeographicam ubi ex

ordine persecutus a secundo usque ad nonum saeculum (scripturam uncialem et maiusculas tantum volo), de industria illam egregiis adiectis tabulis illustravit, primum scilicet locum Vaticano nostro Codici assignaverit in magna speciminum uncialium collectione. Quod si in multis ferendum vix esset, Gallico isti scribendi magistro ignosci nequit, quippe cui ad manum essent scripturae diversae longe plures, quarum naturam et proprietates omnino non ignorabat. Nec erat cur sibi imponi pateretur vel ab Angelo Maio, qui ad litterarum formam non satis attendebat, qua in re tota versatur quaestio, iam in mensura earum subsistens, quae adeo fluctuat, ut ad aetatem definiendam nil quidquam eam facere doceat quinti saeculi Virgilius Vaticanus N⁰. 3867, Silv. tab. 60, necnon Gellius Palatinus N⁰. 24, quorum litterae unius unciae magnitudinem superantes tamen eiusdem saeculi sunt ac Sallustii Vaticani scriptura dimidio minor, qua rursus dimidio minor est Terentius Vaticanus N⁰. 3226, qui superat adhuc Liviana fragmenta palimpsesta Palat. N⁰. 24, quae vide apud Niebuhrium in tabula.

Osannus aliquid fecit, codicem nostrum Tullianum loco movens, in quem male pedem intulerat, sed nondum acquiescendum est in quarto saeculo. Non enim ille me habet assentientem, ubi scribit pag. XIV: «externam codicis formam qui respiciat, in re incerta et ancipite versatur, contra ratio perquirentis librarii disciplinam atque eruditionem multo certior est et firmior, quae tota pendet a saeculi quo scripsit consuetudine et ingenio.» At longe aliter res se habet, nam natura codicis, scripturae genus, litterarum forma, titulos dico atque initiales, etiamsi singula rem non perficiant, universa nos ad optatum finem perducunt, collatis aliis manuscriptis, de quorum aetate aliquid saltem constat. De hoc probabili palaeographiae fundamento si dubitaremus, iam actum esset de illa disciplina, ut videre est apud Silvestrem; sed bonum factum quod quum in ceteris, tum in nostro libro alia est ratio.

Orthographia contra Osanno firmior et certior dux esse videtur, sed nolite hoc urgere; librariorum ingenia quaenam sint

neque Osannus neque quisquam in libris manuscriptis aliquantisper versatus, hercle mihi erit docendus; consentiunt omnes in istius nationis stupiditate et quod peius est inconstantia, unde quantas turbas in loco de orthographia excitarint, optimus quisque codex demonstret, et Tulliani operis collatio nunc demum integra spero fore ut evincat. Accedit, quod Osannus suae opinioni indulsisse videtur, scribens orthographiam totam a saeculi consuetudine pendere, dirimere enim non poteris quaenam saeculo tribuenda sint, quaenam sedulo describens exemplum imitatus suum librarius antiquioris usus servaverit vestigia; utriusque rei argumenta sibi videtur invenisse Osannus in eodem nostro codice, et in nullo non inveniet, opinor. «At Maius, sic pergit ille, qui solam palaeographiam respexit, exemplo suo ostendit quam parum, qui hac una via incedat, proficere queat.» Verissimum hoc, sed constitit Maius in magnitudine litterarum earumque pulchritudine laudanda, non investigavit formam nec cetera indicia, quae sponte se offerunt. Accuratius ad scripturae genus attendit Osannus, quo certo duce iam eo pervenit et recte omnino, ut Sallustio Vaticano et Mediceo Virgilio nostrum codicem recentiorem esse posuerit, praesertim propter litterae D formam angularem, cui rotundior novitia est in Tulliano libro, etiam magis curvata in Digestis Pisanis. Tum subsistit in loco de compendiis et in altero illo de interpunctione, utroque admodum lubrico, quae indubia temporum discrimina aetatum notas non prodant. His itaque non contentus codici locum assignare ea quoque de causa dubitat, quod nemo nobis praestet, antiquam scribendi rationem librarium aliqua de causa non esse imitatum. At locum obtinet ille mos in Scriptura Sacra praesertim aut in Sanctis Patribus describendis in certae cuiusdam ecclesiae aut principis usum, necnon in iis codicibus, qui picturis ornati maiorem curam et peritiorem librarium sibi postulantes ad perfectam antiquioris scripturae imaginem conficiebantur, ut codices de re medica, herbarios dico, alios quibus equidem subiungo ex Bibliotheca Lugd. Bat. Vossianum illum in q^{0} 79, qui Aratea continet; sed non cadit hoc in nostrum

codicem, denique vulgo apparet imitatio ex uno alterove indicio, in charta v. c. purpurea litterae auratae vel argenteae, maiuscularum in titulis forma admodum quadrata, cet.

Tum ad certiores orthographiae notas progrediens tres tantum affert, pag. XVII, commutatas litteras *b* et *v*, *f* et *ph*, *sc* et *s*, atqui sic codicem nostrum ad saeculum quartum promovit; nam commutatio *b* et *v* a secundo demum saeculo Christiano coepta quarto vulgarem in usum recepta est. At ignorabat adhuc doctissimus editor, quaenam in libro nostro sit istarum commutatio, nam ad manum illi non erat series vocabulorum, in quibus *b* et *v* promiscue vel ex certa quadam regula occurrant, necdum ab altera manu correctae. Et quid quaeso conficias ex triginta illis locis, ubi contra usum vulgarem *b* et *v* permutaverit, nam donec nondum constet de tempore, quo hoc vel illud vocabulum aliter pronuntiari et scribi coeptum sit, atque maior in librarii usu apparuerit constantia, quo iure tribuas codicem quinto aut sexto saeculo aut septimo? Voluit, ni fallor Osannus frequentiorem fuisse commutationem quarto saeculo; at vix convenit hoc cum libro nostro, ubi per 300 folia in litteris admodum frequentibus 30 tantum istius rei occurrunt exempla. Idem valet in usu *f* et *ph*, nam etiamsi isto tempore grassata sit consuetudo litterae *f*, quid inde sequitur, quod *Philus* semper fere per *Ph* scriptum fuerit, in quo *h* corrector fere ubique delevit, quod quater *sfaera*, verum toties *sphaera* dederit, quod *Ifigenia* scripserit, contra *Philolaus*, *Phaleris*, *ephori*, *ephebi*, *physici*, *philosophi* bis, sed bis itidem per *f*? Denique usum litterae *s* pro *sc* ad certam aetatis normam referri posse Osannus ne perhibet quidem, imo labentis vel potius lapsae Latinitatis temporibus istam assignat consuetudinem.

Quod si recte demonstraverit ille, eo facilius evincam necesse est, codicem Vaticanum non quarto saeculo verum lapsae Latinitati id est quinto sextove esse tribuendum, qua in re Silvestrem ducem sequor, qui etiamsi in hoc palimpsesto definiendo mire lapsus fuerit, in ceteris haud spernendum magistrum se praestitit, et sic iam paucis defungar, nam sine codicum

speciminibus ingrata fit disputatio. Recte omnino scripturae Romanae historiam persequens exemplis demonstravit ille, quo modo paulatim ex pulcherrimis litteris maiusculis quadratis, quales in inscriptionibus cernuntur, labente Latinitate necnon humanitate natae sint rotundiores, unciales quas dicunt, quo nomine mensuram cave credas significari, nam formam respicit a quadrata recedentem atque curvatam magis, sive negligentius sive velocius res administraretur, tum semiunciales factae sunt, deinde admixtis quibusdam minusculis atque pedetentim introductis aliis, in novum illum campum librarii descenderunt omnium litterarum ea faciliore forma usi, quae a prisca ita recedit, ut nonnisi ex illa nata esse videatur, paucissimis quibusdam exceptis, quae originem trahant ex forma cursiva, quae dicitur, et antiquior est quam multi opinantur. Sequitur hinc ex minusculis, quae in scriptura unciali occurrant, certum quendam codici locum assignari posse, dico nempe de solis quadratis uncialibusque; sed alia accedunt. Praeter maiusculas quales ex inscriptionibus novimus, et vel hunc usque in diem in usu sunt, in primis saeculis post Christum in libris altera quaedam forma occurrit quae elegantior et ornatior etiamsi re vera sit, rustica dicitur, cuius generis est Gellius palimpsestus Palatinus N⁰. 24, Virgilius Vaticanus N⁰. 3867, Silv. tab. 60, Prudentius Parisinus N⁰. 8084, Silv. tab. 138, de Wailly [1]) tab. I. ex. 1. Natum est hoc ex prisca forma quadrata, qua ergo recentius est, quamvis equidem vix tempus distinxerim, quo invaluerit. Sic ut hoc utar exemplo ad rusticum illud genus iam fit transitus in Sallustio Vaticano Silv. tab. 42, necnon in Virgilio Vaticano N⁰. 3225, Silv. tab. 165, nec initia negari possunt inesse in Terentio Vaticano N⁰. 3226, Virgilio Mediceo, Livioque Palatino N⁰. 24; atque unicum illud sincerae scripturae quadratae exemplum, Virgilius Vaticanus N⁰. 3255, Silv. tab. 78, haud scio an imitatio sit, nam proprium

1) Natalis de Wailly, éléments de palaeographie pour servir à l'étude des Documents Inédits sur l'hist. de France. Paris 1838.

quoddam istis litteris inest praeter mensuram, tum initialis illa, quam vide apud Silvestrem, rubra et viridis elegantius depicta, Orosii Laurentiani initiales[1]) saeculi septimi mihi invito revocat in memoriam, nec ante sextum scripta esse videtur, sed in hanc quaestionem accuratius inquirendum est. Denique in his codicibus per tertium, quartum, quintumve saeculum distinguendis non vacat subsistere, est quaestio intricatior, et in textum recipiendae essent litterarum illae formae, ut rite disputatio procederet; atqui argumenta mihi reservans sufficiat meam qualemcunque protulisse sententiam. Virgilius Mediceus iure sibi principatum postulans saeculo quarto scriptus esse videtur. Mediceo Virgilio aliquantisper recentior est Vaticanus ille N⁰. 3225, Silv. tab. 165, quem Mabillon aliique quarto saeculo tribuunt, et recte antiquissimi libri imago haberi potest, ut docent picturae. Huic facile coaevum posuerim Sallustium Vaticanum venerandae antiquitatis propter G et L, nisi forte illum aetate superet; quod si recte fecero, idem feratur iudicium propter scripturae genus universe simile sed recentius de Lucano palimpsesto Palatino N⁰. 24, quocum tenuius etiamsi exaratus conspirat Terentius Vaticanus N⁰. 3226, vide: F, G, h sic fere: *k* pictam, L, cet.; quinto saeculo, ni fallor, descripti sunt hi libri; denique Livius Palatinus partim conspirat cum Terentio Vaticano, vide litterae: u hanc formam: V et litteram *g* non sine cauda, partim cum Virgilio Mediceo, vide longiores F et L, cui itaque saeculi quarti finis an sequentis initium proprium sit dubius ego quidem non pronuntio. Sequitur rusticum genus excultius in Prudentio Parisino, cui propter correctoris subscriptionem, consul qui fuit 527, initium saeculi sexti conceditur ab eo, qui bibliothecae catalogum conscripsit, attamen a Mabillon, quem sequitur de Wailly ad tab. II. 1, quarto saeculo hic liber tribuitur, nec persuasum mihi est ducentorum annorum discrimen intercedere inter huius libri et Virgilii Vaticani aetatem, ita ut nobis sumamus correctum esse codi-

1) Vide apud Mabillon in tab. VI huius codicis scripturam.

cem saeculo sexto sed diu ante exaratum. Quidquid est, huic aequalem posuerim Virgilium Vaticanum N^{0}. 3867, a quo vix distare videtur Gellius palimpsestus Palatinus crassius aliquantisper descriptus; denique totum illud maiuscularum genus saeculo sexto antiquius fuit, ut recte huius rei periti iudices pronuntiant.

Attamen paulatim irrepserunt minusculae nonnullae, quarum forma atque numerus nobis indicant aetatem librarii; de semiuncialibus nunc dicendum est. Primo nempe pristinam formam retinebant B, C, F, N, O, P, R, S, X, Y, nisi quod F, P, et forma novitia litterae: q inferne protraherentur, verum A iam desinebat sic: A scribi absque lineola transversa, quippe quae simul cum priore lineola tenuior mox coniunctim in curvatam formam contracta, litterae *g* constanter cauda adhaerebat longa etiamsi tenuior, H in hanc formam: h transierat, L ceteras mensura superabat, Q in vulgarem: q abiit, V semper per: u significabatur; simul cum his maius discrimen observatur in D, quae sic: ∂ constanter exaratur, dum E itidem pro linea recta per curvatam scribitur ut c, in qua lineola tenuissima sed longior quam antea transversa apparet in hunc modum ε; est eadem forma quam invenies in unico volumine Latino, quod ex Herculanensibus ruderibus servatum est atque editum, verum in his fragmentis lineola seiuncta adscribitur et brevior in hunc modum (-. Denique accedit certum discrimen in littera M, quae sic scribitur, ut utraque lineola exterior intrinsecus curvata rectae lineolae mediae adhaereat fere in hunc modum: ɷ. Sunt haec omnia certa et coniunctim occurrunt; iam quis quaeso negabit a praecedenti diversum scripturae genus dignosci non posse, quod ex velociore scribendi usu natum fuerit. Nec latebat librarios has litteras, quas cum Silvestre semiunciales dico, priore forma esse deteriores, rusticas contra magis composite exaratas: has ergo adhibebant ad titulum vel lemmata conscribenda honoris elegantiaeve causa, ut a textu differrent. Silvestre plura huius rei exempla laudat, cui ad genus hoc, de quo agimus, distinguendum inservit, et vel sic tamen non

vidit quod librum intuenti apparebit, ad hoc ipsum pertinere Codicem palimpsestum de Re Publica, cui locum si Musis placet, principem inter quadratas et maiuscularum scripturas assignat! Maius perspexit aliquid, quem non fugerat littera: u semel tantummodo sic: v scripta in toto codice; at hoc obtinet locum in rustico genere, nec mirum, nam libri II titulus in quo occurrit exceptio, sic exaratus est, ut distingueretur ab unciali, quae solam: u agnoscit. Convenit autem hoc et cetera quae dicebam indicia singula in Tulliano codice obvia cum genere illo, quod saeculo sexto, septimo atque octavo in usu fuisse apparet. Iam Osanni coniectura de quarto saeculo certis palaeographicis argumentis cadat necesse est, et promoveatur nostri codicis aetas ad quintum sextumve, ut facile demonstrari potest.

Simplicissimum in modum per suasmet ipsas tabulas Silvestrem in viam reducere possem, ablegando lectorem ad 17 specimina illius atque Champollionis argumenta; sed lubet iam plura imo certiora afferre, quod praestat in re vaga, sicut palaeographia apud quosdam audit, nec iniuria. Habemus nempe quinque vel sex scripturae uncialis exempla, de quorum aetate constat; est Ex. 3 in tab. VIII apud Mabillon, Codex Regularum Corbeiensis N⁰. 630, exaratus inter 701 et 703, ut demonstrat Pontificis Maximi Iohannis VI notatio, atqui pertinet ad usum qualis ipso saeculi septimi fine vigebat, quam ergo aetatem Orosio Laurentiano lubens assigno, quod alias demonstrabo, publici iuris facturus egregii libri collationem meliorem, quam olim Havercampio submisit bibliothecae illius praefectus. Anno 625 scriptus est Augustini Bellovacensis in Epistolas Iohannis apud eundem Ex. 2. tab. laud., in quo apparent: a, b simul cum B, c, d cum altera rotundiore ∂, e, h, p, q cet.; cui fere aequale est S. Salabergae Laudunensis Psalterium anni 655, ibidem Ex. 1 tab. laud., in quo praeter alias cursivas, quarum specimen hic dari nequit, littera: m sic reperitur, aliae, quibus facile transitus fit ad Anglo-Saxonicam scripturam. Sequitur codex, in quo Fragm. Apolog. Gregorii Nazianz.

Series Roman. Pontif. a S. Petro ad Vigilium, et Concil. Parisiense de Castrod. episc., est S. Germ. N⁰. 936, olim Corb. N⁰. 26, ex quo de Wailly tab. III. 1—7, IV. 1 diversa scripturae specimina dedit; cuius de ordine foliorum eorumque aetate artificiosae disputationi si subscripseris, habebis exempla scripturae cursivae saeculi sexti media inter semiuncialem, unde sequitur utrumque genus in Gallia saltem simul fuisse in usu, quod nonnisi a lubitu monachorum penderet. Superat autem Tullianus liber aetatem foliorum tum sexto saeculo exeunte qui exarata sunt, tum eorum qui saeculo illo medio describerentur, atqui recedendum est adhuc. Ineunte saeculo sexto Hilarius Ecclesiae Vaticanae codex, cuius specimen vide apud Mabillon tab. VI. Ex. 7, scriptus exstabat, ut docet collationis testimonium; conspirat huius scriptura, quae item politico nostro libro recentior esse videtur, ad punctum cum Augustino papyraceo ex bibl. Genevensi, Silv. tab. 270, quod miror fugisse Champollionem. Simili modo Vaticanus noster palimpsestus habet, quocum conspirat; Psalterium nempe in usum episcopi, Ecclesiae S. Germanensi qui praefuit usque ad annum 576, nitidissime depictum, ut videre est apud Silv. tab. 183 et de Wailly tab. I. 1; scio admodum luxuriose hunc librum esse descriptum litteris argenteis, sed illarum forma, mensura, cetera probe conspirant cum Tulliano, paucis quibusdam exceptis, quae in psalterio antiquioris scripturae imitationem arguunt, ut B, F, G, aut ut melius dicam, ad rigidiorem formam sunt accommodatae quemadmodum ε, h, L, T, ita ut saeculum diversum his duobus libris assignare equidem vix ausus sum. Hoc dico ante oculos habens singularum litterarum specimina haud pauca, quae accuratissima ipse confeci praeferenda istis in tabula apud Maium; A, C, ∂, G, I, q, R, S, u, X et passim ɷ, N, vix distinguuntur in uno ab altero codice, contra B, F, P in Tulliano libro a superiore forma, rusticam dico, nondum declinant, denique ε, h, T diverso modo scriptae sunt.

His itaque certis argumentis tamquam arctioribus finibus circumscribitur spatium, quod aetati Codicis nostri respondeat;

vidimus supra quarto quintove saeculo mainsculas tantum in usu esse, sexto septimove semiunciales, habemus exemplum scripturae simillimae eiusdemque Romanae severitatis et magnitudinis saeculo sexto medio, iam medius locus assignandus erit Tulliano libro, id est quintum sextumve post Christum natum saeculum. Paucae enim tantum adhuc apparent minusculae, illisque talis est forma, ut non adeo discedant ab uncialibus; vide A cui nondum curvatus est prior ductus, volo F, P, q, R, quarum caudae inferne vix extrahuntur, quemadmodum h et L ceteras non ita superant mensura, ut saeculo sequenti fit, dum B, P, R sic exaratae sunt, ut superior illarum ductus rotundus rectae lineae ita inhaereat, ut videre est in rusticis. Denique propius ad antiquam scripturam accedit quam cetera exempla semiuncialia, verum propter S. Germanense psalterium nondum ausus sum saeculi sextí nullam habere rationem.

Attamen S. Cypriani codex Paris. Suppl. Lat. N⁰. 712, apud Silv. tab. 48, de Wailly II. 2, nos moratur adhuc, quippe qui ad amussim conspiret cum nostro manuscripto praeter litterarum mensuram. Montfaucon autem diserte de illo pronuntiaturus iudicavit eum saeculo septimo, Psalterium quod eodem volumine continetur, sexto septimove esse exaratum; verum Benedictini adversati sunt illi, quartum quintumve huic libro assignantes et sic Osannus, dummodo accuratius inquisivisset, haud spernendos suae opinionis nactus esset defensores. Et vel sic tamen nondum mihi persuasum est illos verum vidisse; non enim certum afferunt scripturae semiuncialis exemplum ex tam remoto tempore, imo littera A in nostro videtur antiquior', quae cum B, P, R caret antiquitatis indicio quod modo urgebam, dum F, P, N inferne protrahuntur paululum, et occurrit littera: u priore ductu superne curvato. Contra septimi saeculi defensorem afferunt membranas candidas atque subtiles; at iidem illi Benedictini ad sextum et post decimum saeculum talem iis fuisse naturam nobis auctores sunt, atqui non meae opinioni adversatur eadem haec palimpsesti nostri natura. Urgent paginas duobus columnis descriptas; at neque hoc venerandae anti-

quitatis documentum meam convellit opinionem, duravit enim ad sextum saeculum hic usus, imo Silvestre fragmenta Arriana, Vatic. N°. 5750, tab. 153, bipartito scripta septimo tribuit. Nec cetera obstant, lineas díco per latercula tantum non per totam paginam ductas, initiales a linea scriptas, scripturam continuam, sigla litterasque contractas, quaternionum notationem, titulorum litteras alternatim nigras rubrasque; haec omnia probam antiquitatem arguunt, et septimum saeculum respuunt partim, verum ubi alia iam apparent argumenta, vix indicant quartum saeculum prae quinto, prout ego sciam.

Miror horum librorum, de quorum aetate constat, tam parvam habuisse rationem Silvestrem, qui sedulo cetera sua huius semiuncialis scripturae exempla ad septimum refert saeculum, recte universe sed in quibusdam accuratius adhuc illi erat versandum. Quidquid est, lubet nunc in paucis demonstrare non adversari quam plerisque tribuerit aetatem huic meae opinioni. Nam cum nostro conspirant multae, vide F, q, T, in Lactantio Bononiensi Silv. tab. 82, qui saeculo sexto item a Mabillon assignatur. Sic Livius Vindobon. N°. 15, Silv. tab. 136, saeculo sexto exeunte scriptus esse videtur illi, atque conspirat in plerisque cum nostro etiamsi minore forma scriptus, sed a, L, *T* paulo recentiores sunt; Codex Theodosianus Paris. in bibl. reg. Silvestri est sexti saeculi, verum Maurinis assentior sequens saeculum huic manuscripto tribuentibus, propter: a iam in hanc formam et in novitiam illam: *a* migrantem, et fortasse propter discrimen inter vocalem u et consonantem v, cetera; quidquid est nostris sunt recentiores B, C, F, G, L, X, Y. In Pandectis Pisanis, (nisi Mediceas malis, nam in Laurentiana bibliotheca eas meis oculis lustravi, verum non ad funalia, ut antea), saeculi septimi certo indicio est: a, *b* coniunctim b et B exarata, F, G, P, q, R longius inferne extractae; vide Silv. tab. 18. Attamen non vacat in singulis subsistere, nec urgere tituli scripturam rusticam ad speciem antiquiorem in S. Prosperi Epigramm. Paris. Suppl. Lat. N°. 669, Silv. tab. 51, cuius contextus semiuncialis recte septimum saeculum sibi vindicat;

sed Benedictini initium sexti saeculi tribuerunt illi, quod nimium mihi esse videtur; sufficiat verbo nominasse Bibliorum Eccl. Paris. N. D. 1 bis, Silv. tab. 57, maiorem scripturam diligenter eodem aevo depictam sed ita, ut rigidior appareat; Livium Parisinum N⁰. 5730, Silv. tab. 59, quem sine dubio septimo tribuas, nec in sequens promoveas, de quo cogitabat Champollion, initiales enim extra lineam nondum factae sunt maiusculae; denique si iam lubet cernere quo modo septimum ab octavo dignoscas, evolve pulcherrima Biblia Amiatina in Laurentiana bibliotheca Silv. tab. 235, quibus illud, et quibus hoc aevum tribuitur, Vaticana N⁰. 3836, Silv. ibid., necnon Gregorium Turensem Paris. Eccl. N. D. 132 bis, Silv. tab. 41, et Benedictinis assentieris, opinor, Breviarium Alaricense in bibl. Monac. Cimel. II. 4. A, Silv. tab. 126, octavo saeculo assignantibus contra sextum, quod alii defendunt.

Ceteri, quos vide apud Silvestrem tab. 152, Arriana fragmenta palimpsesta Vatic. N⁰. 5750, necnon Sancti Patres Vatic. N⁰. 3835 septimi saeculi sunt, paulo recentior est Gregorius ad Iob Monac. in bibl. Cimel. II. 5. A, Silv. tab. 182, denique Vita S. Wandrigisilae Paris. Eccl. N. D. 101 bis, Silv. tab. 79 ex octavo; ceteri, inquam, ad unum omnes certo discrimine se produnt nostro Tulliano esse recentiores. Nec de aliis Tullianis palimpsestis, deque Frontone nec de Scholiis Bobiensibus nunc dicere vacat, in suum locum de illis examine relegato, ut sic demum huic disputationi finis imponatur, nam cetera, quae accedunt argumenta, formam et naturam membranarum, mensuram linearum laterculorumque, quaternionum notationem, scripturam continuam, initiales itidem unciales necdum maiusculas extra lineam scriptas, titulos partim rubro exaratos, litteram Y puncto non superaddito, lineolam qua *m* et *n* indicantur, litterae sic suprascriptam, ut ad dextram flectat, compendia punctis notata, litteras contractas in monogramma, alia quae sunt huius generis, recte omnino licet quae in iudicium voces, nunc non recoquam, nam nullum ex istis meae adversatur opinioni, cadunt enim omnia in hunc codicem ac in

ceteros libros saeculi quinti sextive, quae vide si tanti est apud Silvestrem[1]), qui quam ob causam non qua par erat diligentia hunc politicum manuscriptum examinaverit satis mirari non possum. Quod autem ad aetatem definiendam facit, menda librarii erroresque, iam vide quotquot istorum invenerim, in Collatione mea, quae infra sequitur post paucos eos locos, quos sanare lubuit, ut in quibusdam saltem appareat haud vanum meum fuisse laborem.

OBSERVATIONES

AD SCRIPTURAM QUORUNDAM LOCORUM

CICERONIS DE RE PUBLICA.

LIBER I.

Cap. I. § 1. *Liberavissent.* Litterae *nt* in monogramma coaluerant, sed fugit correctorem leve huius rei indicium, et sic simplicem N legens addidit *t.* Simili modo § 68 huius libri verbis *sunt*, *existunt* littera *t* suprascripta est, ubi nullum apparet indicium monogrammatis, quam ob rem ex probabili coniectura primam manum eodem vitio illis locis lapsam esse statuo, in quod corrector hoc loco dedit. Notanda sunt ista minora iis, qui de scriptura codicis, ex quo palimpsestus descriptus est, disputare velint; cf. mox ad § 3, 11, 64.

§ 3. *Quaereretur.* Miror Maium post repetitam codicis lectionem scripsisse «Cod. *queretur*,» nam luce clarius cernitur imperfecti coniunctivi terminatio in ipso limine folii versi, et prima syllaba in imo folio recto.

---

1) Adde Nouveau traité de Diplomatique II. p. 390 sqq.

Ibid. *Consiliis.* Correcta est primae manus CONSUIS superscribendo IL deletae litterae U, unde sequitur librarium in codice quem describendum sibi sumserat, haud ita recte distinxisse has litteras, idem enim locum habuit § 67 huius libri, ubi pro voc. UBERI recte scripsit emendator LIBERI, et libri II § 31, ubi FETIAU correctum est in FETIALI. Itaque littera L ceteras mensura non superabat in codice, quem prima manus ante oculos habuit; idem observare licet in Sallustio Vaticano, in Terentio Vaticano N°. 3226 et Lucano Palatino N°. 24; si iam de codicis archetypi scriptura coniecturam facies, maiusculis eum exaratum fuisse statuas, ut tres illi, qui item codicem politicum aetate superant; cf. infra ad § 11.

III. § 4. *Neque solum in tantis rebus.* «TAI post *neque*, deinde expunctum, quae fuit metathesis *τοῦ ita.*» Maius. Coniecturae doctissimi editoris aliam liceat opponere probabiliorem opinor; offendit illud *ita*, quod non sine longiore defensione Osannus recepit; at scimus librarium in singulis fere dixerim paragraphis paucas litteras aut breviores voces omisisse, quas corrector sedulo adscripsit; quidni ponamus eum omissis *solum in* statim post *neque* scripsisse TANTIS, sed perspecto errore substitisse in medio vocabulo, imo in media littera N, et sic puncta tribus istis addidisse, atque *solum in tantis* recte subiunxisse?

§ 5. *Dicuntur.* Videant acutiores sitne codicis lectio *dicunt* huic sententiae aptior; forma passiva hoc capite occurrit coniunctim cum 3 pers. plur. formae activae.

§ 6. *Marii.* Corrector adscripsit alteram *i*, quae fere tota latitans sub Augustini A*diutorium* fugit vel acutissimos Maii oculos. Facile intelligitur multos locos recte emendatos latere adhuc simili modo sub Augustini Commentario, cuius rei rationem habeant necesse est illi, qui correctori iudices et obtrectatores exstiterunt.

Ibid. *Principum caedes, vel eorum multorum pestes, quae paullo post secutae sunt.* Proposuit Osannus *pr. c. bellorum multorum pestes*, praeter alia hoc quoque argumento allato, patere unicuique codicis exemplum a Maio exhibitum intuenti pro L facile E scribi vel legi potuisse. Vehementer nego, nam versus 4 Codicis folii 61 aut versus 1 folii 51 evincunt fere idem esse discrimen in recta et longiore l et rotunda ε, quod in his ipsis typis, quibus nos utimur, intercedat; contra error est proclivior in maiuscularum scriptura, vide luculentum exemplum in Lucano Palatino N⁰. 24; nam vel in ceteris uncialibus longior forma litterae l retinere debuit librarium, nec aliud in rusticis usus voluit, vide Codicis nostri titulum in eadem tabula, excepto fortasse Sallustio Vaticano, ubi contra L latior est. Quae quum ita sint, Osanni coniectura etiamsi ingeniosa non accipienda videtur; accedit, quod Tullius versatur in colligendo *virorum* calamitates et iniurias iis ab ingratis *civibus* impositas non vero temporum bellorumve miserias, convenit ergo pronomen *eorum* cum Romanorum exemplis, quae praecedunt, non ita *bellorum.* Nec mihi persuasum est Tullium de brevi spatio a Marianis temporibus, imo a principum caede post Marii reditum insecuta usque ad suum exsilium loquentem *bellorum multorum pestes* dixisse, nam bella civilia omnia inter se connexa, quae sibi vult Osannus, non cadunt in hoc tempus.

VI. § 10. *Consul fuissem? Consul autem.* Quae omiserat 1. manus *fuissem consul*, bis suppleta leguntur, nam postquam syllabae *con* superadditum erat *consul fuisse(m)*, insertum est sequenti versui *sul fuissem con.* Habemus ergo duplicis correctionis exemplum, ex eo natum opinor, quod iam olim primae manus correctio evanida facta aut erasa nunc per reagentia chymica simul cum altera in lucem revocata sit. Eadem ratione explicari potest, quod § 42 huius libri vocabuli *sententia* bis legatur syllaba secunda; prima manus eam omiserat versum sequentem statim cum *tia* incipiens, quo errore per-

specto minutas litterulas TEN praecedenti versui in margine subiunxit; fugerunt correctorem sive erasae sive tenuiores, et sic easdam superaddidit litteris *tia* in versu sequente. Similiter libro II. § 2 ex qui factum est quru, quod tum ita erasit corrector, ut qui nunc restet. Eodem modo libri II. § 26 *patrici|nio* ubi legebatur, primae *i* suprascripta est littera *o*, qua ab altera manu sive neglecta sive non lecta, N facta est ex CI, superadditae sunt OC et I, et expuncta in sequenti versu terminatione, subiuncta est littera o in margine praecedentis. Contra non video, cur altera manus libri II. § 30 *non* suprascripserit vocabulo *fortuito*, nam legebatur optime exarata negatio. Tum eiusdem libri § 31 suo loco inter lineas adscripta sunt *isque de imperio suo*, *exemplo Pompili* a prima manu omissa; atque prorsus eadem in ima pagina leguntur. Ibidem § 48 vocabulum *invisius* in summa pagina iteravit recentior manus, etiamsi recte suo loco in textu exstat; latet huius rei causa, nisi forte forma comparativi Ciceroni haud ita rara librario lectorive notanda visa sit. Quod nunc legitur § 52 ibidem *carere rege* ex duplici correctione elicuit editor, nam quod primum *cane|rereges* erat, *re* suprascripta litterae *n*, punctisque notata altera syllaba *re*, erasaque *s*, non factum est *carere rege* nisi spretis punctis. Denique § 54 litterae *ve*, quae deficiebant in *neve verberaret* bis additae sunt.

Ibid. *Potestas est ex tempore.* Dubitat Maius correxeritne altera manus *in tempore*, et re vera cernuntur lineolarum vestigia quaedam crassiora, quae cave pro litteris IN accipias, nam de istarum saltem origine constat, quippe quae maculae ortae sint ex voc. *mei* folii praecedentis 82, quod iusto citius librarius vertit, et sic bene multae maculae apparent in pagina 83, quarum rationem nullam habuit editor, exceptis his, quae speciem quandam praebent litterarum *in;* non enim suspicari licet Maium de hacce praepositione dubitantem sibi voluisse suprascriptum Augustini «*in*nocens», etiamsi istius erroris aliud exemplum invenerim lib. II. § 43.

§ 11. *Regere.* Sic correxit altera manus litterae C erasae superscribendo G, unde coniicias, nisi ista explicet pronunciatio, discrimen inter duas illas litteras exiguum fuisse in libro, quem librarius descripsit; attamen bene tenendum est idem illud in fere omni scriptura maiuscularum locum obtinere.

VII. § 12. *Propius.* Codex habet *proprius* addita incerta emendatione, nam Augustini librarius *mulierem* supraposuit, sed non est expunctionis indicium, de quo Maius.

X. § 16. *De vita.* «Cod. *bita* mox ibidem factum *vita.*» Maius. Non ita, nil quidquam cernitur litterae *v*, nec potest fieri, ut Maius eam viderit sub Augustini «*tribus malis.*» Nec vero respuenda emendatio, dummodo editori tribuatur, nam in aliis locis incerta est quaestio propter palimpsesti naturam, hoc vero et praecedenti loco Maium lapsum esse contendo.

XII. § 18. *Dein, quum essent perpauca inter se uno aut altero spatio collocuti, Scipionique eorum adventus periucundus et pergratus fuisset, placitum est.* Hanc arripuit Maius in altera editione virorum doctorum emendationem pro codicis lectione *quo eorum* aut secundae manus *quorum;* at potuerat iam antea ita legere, nam hanc probatam lectionem iam primae manui debemus, quae rite in fine prioris laterculi *Scipionique* scripsit, et sequentis initio *Eorum*, nec aliud sibi voluit corrector, opinor, quippe qui lineolis deleverit litteras *Eo*, et *o* suprascripserit verbo *que*, sed ita ut *e* non deleret, unde recte procedit *Scipioniqu' eorum;* elisionis exempla passim occurrunt.

XIV. § 22. *Eandem illam* (sphaeram) *astris caelo inhaerentibus esse descriptam.* «Cod. 1 manu *illam stellisque caelo*, 2 vero deletum *stellisque* et scriptum *astris.*» Maius. Copula residua *que* Osanno fuit indicium, Ciceronem scripsisse *astris stellisque*, quam opinionem novis argumentis

tueri postea conatus est. Non assentior illi, nam nil aliud est quam primae manus error recte emendatus, nec vero illud *que* pro coniunctione accipiendum contendo, pronomen est. Tum male subiecit Maius: «*inherentibus*, Cod. sine diphthongo, sed deinde haud scio an sit superaddita *a*, sed et ipsa terminatio vocabuli in codice est obscura;» at quae cernuntur supra hoc vocabulum, sunt maculae ex alius cuiusdam folii scriptura ortae, quas cave pro correctione accipias; est hoc levius, verum non ferenda videtur Maii negligentia, participium illud dico, quod in Codice non legitur; habet nempe satis perspicue: *a stellis isq. caelo inhererent*, quod de more primae manus equidem sic legerim: *a stellis iis quae caelo inhererent*, tum deletis *ell* suprascripta *r* factum est: *eandem illam* (*sphaeram*) *astris iis, quae caelo inhererent, esse descriptam.* Fateor offendere pronomen *is* vel *iis*, quod corrector expunxit fortasse, sed ubi codex habet *quae inhererent*, editori non licet scribere participium.

XVI. § 25. *Atque eiusmodi quiddam etiam.* Operae pretium erit notasse, quod Maius reticuit, a secunda manu illud *dam* esse adscriptum imo laterculo priori; dubito enim possitne coniungi *eiusmodi quiddam;* tum quod sequebatur in limine alterius laterculi ante *etiam* verbum *quid* expunctum est. Qua lectionis varietate acutiores sententiam constructione longiore laborantem adiuvent.

Ibid. *Itaque etsi non omni intermenstruo, tamen id* (solem obscurari) *fieri non posse nisi certo intermenstruo tempore.* Notavit Maius alterum illud *intermenstruo* a 2 manu esse additum, recte illud quidem, verum fugerant eum puncta praecedenti vocabulo *certo* superaddita, quippe propter Augustini «auferat» pro parte evanida facta. Sequitur hinc in locum vocabuli *certo* subiisse *intermenstruo*, quod sententiae melius convenire mihi videtur, nam sic quoque oppositio bene se habet.

Ibid. *Solem lunae opposita[m] solere deficere.* Hanc genuinam lectionem viri docti certatim restituerunt e coniectura, quod iam Maius facere potuisset, nam recte litteram *m* deleverat corrector lineola, quae mihi statim apparuit paginam maculis inquinatam accurate intuenti.

XVIII. § 30. *Quum capra aut nepa aut exoritur nomen aliquod beluae.* Fallitur Ribbeck, Trag. Lat. Rel. p. 35, scribens codicem habere *numen*, nam legitur *nomen* et admodum perspicue *nepa;* notavit quidem Maius vitiose scriptum esse in Codice *nlupa*, sed hic quoque eadem chorda aberravit, maculas quasdam leviores, quae ne formam quidem litterarum LU praebeant, cum vera scriptura permiscens.

XIX. § 31. *Obtrectatores autem et invidi Scipionis initiis factis a P. Crasso....tenent alteram partem.* Quam negligenter librarius scripserit, hoc exemplo facile demonstrari potest; ut enim supra vidimus paucas quasdam litteras aut verbi terminationes omissas aut in brevius contractas, hoc loco miscuit quae describenda in animo habebat *Scipionis initiis* deditque *Scipiis initionis.* Ridiculus error correctus est, nam punctis notatae sunt litterae *on*, et vocabulo *Scipiis* suprascriptum aliquid apparet, quod, etiamsi Augustini *aquae* id non abstulerint, non cernitur.

XXI. § 34. *Cum Panaetio coram Polybio duobus Graecis vel peritissimis rerum civilium.* « Cod. *vel Graecis vel peritissimis*, sed priore loco vox *vel* fortasse expuncta est.» Maius. « Distinctius quam antea Maius, quid in codice legeretur, nunc declaravit. Itaque nemo in dubium amplius vocabit lectionem.» Sic Osannus, at in priore editione absque ulla ambiguitate dixerat Codicem habere *vel Graecis*, sed vocem *vel* fortasse expunctam esse. Nec vero acquiescendum est, me iudice, in Maii repetita lectione, siquidem secundum *vel* abesse in codice mihi apparuerit, et nullum omnino expungendi indi-

cium, de quo Maius dubitabat; haud scio an Cicero aliud scripserit, quam quod Codex habet: «duobus vel Graecis peritissimis rerum civilium.»

XXII. § 35. *Nisi quo sit in illo genere melior.* Hic quoque macula ultimo vocabulo adhaerens Maium induxit in errorem; tribuit enim superadditam maculam, quae ne formam quidem litterae *i* arguit, correctori, unde parum probabilis nasceretur lectio, nec vero nata est. Emendatoris obtrectatoribus talia notanda sunt.

XXVI. § 41. *Reperiatur ulla instituta.* Moserus turbas dedit, nam recte ediderat Maius *institutio*, ut codex habet, nec aliter Steinackerus, cui male obtrudit coniecturam *instituta;* quod si iam Nobbio Maioque in altera editione probatam fuisse *institutio* scripserit Osannus, aliam subesse causam scitote, genuinam nempe codicis scripturam, atqui non sunt, ut idem ille monet, perincerta; hinc sequitur Ottonis speciosam coniecturam *reperiantur* spernendam esse.

XXXIV. § 52. *Virtute vero gubernante rem publicam, quid potest esse praeclarius? quum is, qui imperat aliis, servit ipse nulli cupiditati; quum quas ad res cives instituit et vocat, eas omnes complexus est ipse, nec leges imponit populo, quibus ipse non pareat; sed suam vitam ut legem praefert suis civibus.* Osannus inseruit *sine ulla cupiditate* post verba *complexus est ipse*, cui non assentior; primo enim in codice scriptum est *in ulla cupiditati* ante pron. *ipse*, ut recte Maius monuit, tum dubium iam nunc tollendum est fuerintne ista re vera deleta, ut idem ille scripserat, nam lineola deletae sunt *ul* et ceterae expunctae, de praep. *in* res incertior, quae si iam librarius aut corrector emendaverit, cur quaeso feramus ex superioribus vitiose repetita, quae modo recte leguntur in oppositione, hic vero otiosa offendunt, et mutata atque transposita demum servari posse viden-

tur. Accedit gravissimum ni fallor, argumentum, quod causa nempe adest quae vitiosae repetitioni ansam dederit, paginam verterat librarius; hinc illae lacrimae, cf. II § 2, 58.

XXXV. § 54. *In primo autem genere, quod.* Sic supplent lacunam; Maius proposuerat in principe editione *in primo genere tamen quod*, quae verba non conveniunt cum duorum versuum spatio: *In primo genere* | *tamen quod.* At editor postea hoc voluit: *In primo au* | *tem quod*, et vestigium litterae T in ultimo pagellae versu exstare significavit, verum septem litterarum spatium solemni minus est, nec lineola ista solam litteram T ibi exaratam esse indicat.

XXXVIII. § 60. *Et illud vides, in animis hominum regale si imperium sit.* Viros doctos de genuina lectione dubitantes monitos velim codicem habere *videsi in* et *regales imperium*, non *videst in* et *regale si imperium*, ut dixit Maius.

XL. § 62. *De quo progrediente oratione multa me dicturum puto.* Pro *multa* prima manus dederat *vita*, cui quidnam suprascriptum fuerit, latet, nam praeter lineas quibus *it* deleantur, nonnisi litteras . . *tura* licuit in lucem revocare. Maius primo legerat *ventura*, tum *futura;* sed omnino non est, cur Osannus Maio irascatur, non factum est «illius culpa incredibili,» ut nondum liqueat, quid re vera codex habeat, rem palimpsesto tribuas; atqui non erat cur hoc saltem loco Heinrichio poenas dedisse Maius diceretur. Nolo promere Cobeti v. cl. coniecturam, pro .TURA legentis PLURA, vestigia scripturae correctoris non obstant, atqui sic restituatur Tullii manus.

Ibid. *Tum secessio plebis, tum prorsus ita acta pleraque, ut in populo essent omnia.* Favet Moseri coniecturae *secessiones* legentis, quod equidem solam litteram *m* expunctam viderim in *secessionem*, cui forte *s* suprascriptam Augustinus abscondit, quemadmodum sub *Eva* illius latet,

sitne primae manus scriptura *plebiet* pro deleta ultima *e* emendata in *plebistum*.

XLI. § 64. *Sicut ait Ennius.* Prima manus dedit *o Ennius*, quam litteram a correctore expunctam in Q emendatam retinet Maius. Minus recte, nam non est cur Ennius hoc unico loco praenomine gaudeat, quod abesse solet apud Ciceronem. Quod si non esset, ex littera o cum Q permutata equidem deduxerim librum Vaticanum esse descriptum ex antiquiore codice litteris maiusculis qui exaratus erat; nunc vero librarii negligentiae nil superstruas.

Ibid. *Qualem te patriae custodem Dî genuerunt.* Codex habet *dii*, prior *i* Maio expuncta esse videbatur; equidem nullum delendi indicium cernere potui; promiscue utraque forma occurrit in libro nostro, *Dii* Lib. II. § 18, *Di* Lib. I. § 19, II. § 29, et sic in ceteris.

Ibid. *Heros.* Codex *eros;* Maius dubitat fueritne suprascripta *h*, nec ego eam vidi, nec crediderim eam latere sub Augustini *corpore*.

XLIII. § 66. *Potuero; nam.* Prima manus dederat *potuerunt*, tum ultima *u* in *o* correcta, et *nt* monogrammati, quod lineola deleretur, apparet *o* suprascriptum; vocabulum *nam* equidem non vidi, sed locus est lectu difficilior; pertinet igitur ad exempla duplicis correctionis, nisi Maius quo tempore scriptura non adeo obfuscata esset, recte legerit, siquidem copula *nam* desideratur.

§ 67. *Plena libertatis esse omnia, ut et privata domus omnis vacet dominatione.* Sic recte habet codex, nam fallitur Maius legendo *aut* pro *ut*, littera *a* semel apparet, et ad praecedens pertinet vocabulum, nec abstulit eam Augustini *molestum*.

Subscriptio Libri I non legitur in puro, quod post finem capitis ultimi relictum est laterculo. Maius ad exemplum libri II, cuius perspicuus exstat titulus, hunc supplevit:

.M. TVLLI CICERONIS

DE RE PVBLICA

EXPLICIT LIBER I.

et primam litteram M in codice paulo evidentiorem apparere monuit. Equidem unicum quod cernere potui huius praenominis vestigium scilicet I, aliunde ortum credo; est enim una de multis maculis, quibus quod praecedit folium hocce inquinavit. Nec fieri potest, opinor, ut legatur praenomen illud, nam omnino nullum tituli apparet vestigium, sive nondum exaratus fuerit, quod forte alius librarii munus fuit, sive ornandi causa rubro eodem illo suco scripserit eum, quo partem tituli libri sequentis exaratam esse recte coniecit Maius; quem sucum coloratum quum aqua totum abstulerit, non est cur pronomen servatum esse credamus. Denique si subscriptio nobis supplenda est ad libri secundi exemplum, refingatur in hunc modum:

.M. TVLLI CICER.

DE RE P. LIBER I. EXP.

LIBER II.

Quaenam libri II inscriptionis litterae in lucem redierint, videre est in palimpsesti scripturae specimine, quod Maius in aes accurate incidit, exceptis litteris E, nam apex ille, quem in media littera etiamsi breviorem, ut fieri solet in scriptura quadrata, cernis, in prima tantum E incisus est versu primo et tertio, fugit vero editorem in RE et in ultima tertii versus littera, latitans sub Augustini scriptura; cavendum erat Maio ne sic I fieret ex E, quod ne librario quidem ignoscimus. Rectissime autem coniecit editor supplendum esse *feliciter*, ubi atramento tantum scriptae erant litterae . E . I . I . E ., ceteras

rubro colore exaratas Bobiensis monachus ita abluit, ut aqua sucum istum totum abstulerit. Atqui revocandum erit adhuc auctoris nomen, et titulus sic refingendus:

.M. TVLLI CICER.
DE RE. PVBLICA
INC. LIB. II
F E L I C I T E R.

Cap. I. § 2. *Quod in illis singuli fuissent fere, qui suam quisque rem publicam constituissent.* « Codex prima manu *qui* at secunda *quorum.*» Maius; imo quod primo fuit qui correctum est in quRū, sed postea ita erasum, ut legeretur qui, quod nisi duobus correctoribus tribuas, a secunda manu emendatum dicas, simulac viderat ille locum in peius esse mutatum.

§. 3. *Quam ob rem, ut* (Cato) *ille solebat, ita nunc mea repetet oratio populi originem; — facilius autem quod est propositum consequar, si nostram rem publicam vobis et nascentem et crescentem ostendero, quam si mihi aliquam ipse finxero.* Non possum quin rescribam *populi Romani originem*, quod sententia requirere mihi videtur, et innuit quodammodo Vaticanus liber, qui habet *populiririginem*, sed restituta vera lectione *originem*, erasa est prior littera *r*, quam retinere maluerim; verbum *Romanus* per simplicem *r* significavit idem noster librarius § 30 et lib. II. § 36.

II. § 4. *Dicitur ab Amulio rege Albano exponi iussus esse.* Sic secunda manus, nec aliud prima dederat; fallitur enim Maius dicens primae manus esse *Amulo*, quae quum male dissecuisset *Amul|io*, sic correcta est, ut erasa *l* ex *i* facta *l* et superaddita fuerit *i*. Multa huius generis exempla in varietate lectionis invenies notata, ut iis morem geram, qui minora ista non spernenda esse censeant.

IV. § 7. *Adventitiae.* Hoc loco notari potest Osanni inconstantia, qui ad libri III. § 5 eiusdem vocabuli formam cum *t* defendit propter etymologiam contra codicem, qui utroque loco et libri III. § 48 *conventicius* per *c* exhibet; atqui non erat cur hac § praeferret scripturam in *icius*.

Ibid. *Iam qui incolunt eas urbes, non haerent in suis sedibus, sed volucri semper spe et cogitatione rapiuntur a domo longius; atque etiam quum manent corpore, animo tamen excurrunt et vagantur.* «Codex *excurrant*, mox factum *excurlant*» sic Maius, qui observationem subnectit de iis, qui *r* exprimere non possunt, et *l* aut *s* pronunciant; verum hoc est, et apparet librarium nostrum hoc vitio laborasse, sic libro I. § 9 *lacelari* scripsit, et libro III. § 15 *fluges* quod corrector in *fruges* recte emendavit; nec tamen constans videtur vitium, nam libro I. § 22 ubi *sphaera* saepius occurrit, semel tantum *sphela* scripsit. Eandem fortasse ob causam passim in hac littera lapsus est: I. § 31 *obtectatores*, II. § 4 *frate*, I. § 3 *ruit* quod correctum in *fuit;* attamen litterarum similitudini tribuerim II. § 24 et 31 *pertubatis*, utroque loco correctum addita *r*, necnon I. § 69 *rebrum*, ubi *b* mox expuncta est. Igitur corrector sedulo rectam restituit litteram, et hocce tantum loco contra loquendi usum *l* pro *r* emendasset scilicet? Sed non ita est, locum accuratius intuenti licuit mihi veram Tullii manum invenire; fugerat Maium emendata lectio, spretis punctis tribus, in quorum ultimo Augustini *tabernacula* posita sunt; verbi *excurrant* expuncta est *c* et utraque *r* quibus *l* superaddita, ut fieret *exulant*, quod loco aptissimum spero fore ut textui reddant futuri editores. Denique ne offendat scriptura sine *s* propter *exsilium* I. § 6 et *exsul* II. § 46, iuvat librarii inconstantiam notare, nam idem ille I. § 62 scripsit *exilium* et *exultare*.

VI. § 11. *Locum delegit* (condendae Romae) *et fontibus abundantem et in regione pestilenti salubrem.* «Ex con-

iectura Maii omnibus recepta pro *undantem* in poetica hac regionis descriptione fortasse retinenda.» Osannus. At est secundae manus non Maii correctio, et nil quidquam poeticum equidem cerno; sed fac ita esse atque sume tibi poetas *undare* pro *abundare* dixisse, hoc loco aliud intelligo, nam *fontibus undare* hic pro *aquas dare* e fontibus accipiendum esset.

XI. § 21. *Videtisne igitur unius viri consilio non solum ortum novum populum, neque ut in cunabulis vagientem relictum, sed adultum iam et paene puberem.* Sic recte editur, etiamsi equidem pro *sed* legerim in codice *et;* sunt enim maculae in hac quoque pagina frequentiores, quas Maius pro *s* habuit; subiungit ille manifesto *aduitum* habere librum, ita a prima manu, sed secunda ex I fecit L.

XIV. § 26. *Patrocinio.* Hic quoque correctorem defendam necesse est, cui Maius vitiosam lectionem *patroccinio* obtrudit. Duplex apparet in hoc vocabulo correctio, ut supra monui, sed utraque recte procedit; etenim *patrici|nio* suprascripta *o* primo bene emendata erat, tum superadditae sunt ab altera manu *oc* et *i*, ex *ci* littera *n* facta, subiuncta *o* in margine, et expuncta terminatio *nio* in sequenti versu; atqui variis modis bene factum erat.

XV. § 28. *Memoriae proditum est.* Osannus lapsus est, ubi hanc probatam lectionem cum Maio aliisque exhibens, eam primae manui tribuit, nam quod haec dederat *sit*, recte emendavit altera in *est.* Raro autem a correctore discedunt editores.

Ibid. *Saepe enim hoc de maioribus natu audivimus et ita intelligimus vulgo existimari.* Verum est, quod iam Maius vidit, expuncta esse *et ita intelligimus*, attamen omnes editores retinent illa pro Tullianis; equidem subdubito scripseritne sic Cicero, nam fere ubique corrector bene emendavit, iam aliud quid adscribere omisit, opinor, aut verba haecce alio

modo transponenda esse censuerat ille; offendit saltem ordo eorum, denique nisi nimis temerarie expuncta viderentur, libenter secundae manus exemplum sequerer.

Ibid. *Ea sunt enim demum non ferenda in mendacio, quae non solum facta esse, sed ne fieri quidem potuisse cernimus.* «Codex prima manu *facta*, secunda *falsa.*» Maius; haud ita facile crediderim Maium legere potuisse *falsa*, nam hoc non cernitur, nec ex Augustini *desiderium* illud expiscari potuit; denique simplici modo correctus est hicce locus, nam *i* suprascribens ex *facta* fecit altera manus *ficta;* quae emendatio etiamsi speciosa non accipienda videtur, nam correctorem latebat, opinor, negationem in huiuscemodi dictionibus subintelligi; qua de re conferri potest Osanni Excursus XVIII. Grammaticos de huius loci scriptura iudicaturos monitos velim verbum *esse* itidem a secunda manu esse additum.

XVI. § 30. *Multa intelliges etiam aliunde sumpta meliora apud nos multo esse facta, quam ibi fuissent, unde huc translata essent.* Vitiosae codicis scriptionis *sibi* Maius correctionem sibi vindicat; est autem secundae manus, nam littera *s* lineola notata esse apparet, atqui non est subsistendum in Maii coniectura *si ibi* a Mosero recte improbata.

Ibid. *Intelliges non fortuito populum Romanum, sed consilio et disciplina confirmatum esse, nec tamen adversante fortuna.* «Codex *fortunam.*» Maius; ita, sed non deest lineola, qua deleretur *m*, vitiose ex sequenti *Mortuo* repetita; iam sic tollitur quaestio; nam Maius coniecit, repetita vocabuli *fortuna* ultima syllaba sequentia per *nam* satis otiose subnectere huic capiti.

XXI. § 37. *Post eum* (regem Tarquinium) *Servius *Tullius primus iniussu populi regnavisse traditur.* «Codex evidentissime *Sulpicius*, quod autem in principe editione dixi,

videri fortasse secunda manu factum *Tullus*, id nunc inspecto rursus codice vix apparet aut ne vix quidem.» Maius; quae quum scriberet, Göttlingio hunc locum inspectu praebuit, qui (Röm. Staatsverf. p. 501) nullum emendationis vestigium se vidisse testatus est. At ego fortunatior fui, nam splendidiore coelo iuvante, opinor, cernere licuit *l* priori suprascriptam *s*, puncta litteris *p* et alteri *i* addita, necnon lineolarum vestigia, quibus delerentur *s*, *p* et *c*, ita ut *Sulpicius* correctum sit in *Tulius*. Fac tamen mihi visam esse tantum hanc emendationem, non erat opinor, cur fides haberetur librario passim oscitanti et hoc loco fallenti propter folium quod verteret, ut Servius Tullius tertio nomine, Sulpicium dico, gauderet; vel Maius qui investigavit num quis vetus auctor Sulpicium dixerit Servium, post vanum laborem, ut ipse testatur, nonnisi commentatorem ad Augustinum ex incognito auctore idem illud tradentem affert; et tamen doctrina abusus longiore adnotatione rem concoquere conatus est, sapientissimum Burghesium absurdae controversiae iudicem invocans. Bonum factum quod librario sua reddiderit altera manus, nam recte omnino isti Göttlingius et hoc vitium tribuit, et errores in loco centuriarum enumerationis obvios, ubi repetita lectio nil novi affert.

XXII. § 40. *Eos, qui aut non plus mille quingentum aeris, aut omnino nihil in suum censum praeter caput attulissent, proletarios nominavit.* Codex prima manu habet *centum* cui D superaddita esse videtur Maio, id est factum *quingentum*. Fateor ne levissimum quidem istius D vestigium me videre potuisse; non integra huius paginae scriptura in lucem rediit, verum ubi omnino nihil apparet illius litterae, nondum ex 1,100 aeris facere licet 1,500, etiamsi Gellius hunc numerum tradit; sic Huschkius in centuriarum ratione haud ita hospes, 1,100 retinere maluit, qui numerus quo modo Liviano 11,000 respondeat, videant peritiores.

XXIII. § 43. *Desunt omnino ei populo multa, qui sub*

rege est, in primisque libertas. «Vocabulum *qui* a secunda manu additum» Maius recepit, recte quod reposuerit pronomen quo carere non possumus, perperam contra secundae manui tribuit, correctori nempe, quod Tulliani libri annihilator, Augustini dico librarium, scripserit «*quia* holocaustis non delectantur.»

XXX. § 52. (Plato) *civitatem optandam magis, quam sperandam, quam minimam posuit, non quae possit esse, sed in qua ratio rerum civilium perspici posset, effecit.* Osannus pro *possit esse* propter sequens *perspici posset*, restituit *posset*, recte omnino; Maius hoc facere potuisset, nam bene cernitur eadem secundae manus correctio.

Ibid. *Itaque ut tum carere rege, sic pulso Tarquinio nomen regis audire non poterat* (populus). Notetur correctoris error, nam quum prima manus dederat *cane|re reges*, altera erasit *s*, secundae syllabae suprascripsit *re*, expunxitque ultimum illud *re*, ubi *ne* tollendum erat. Similem errorem forte aliis quoque locis commisit.

XXXI. § 54. *Quod proditum memoria est.* Codicis scriptura *memoriaest* sine dubio dativum praebet elisa littera *e* verbi sequentis, ut recte omnino Osannus monuit; nam passim eadem elisio occurrit in nostro libro, II. § 37, 50, 54, 59 bis, 60, 61, 63, 66, III. § 12, 17, 41, V. § 7, necnon his locis a 2 manu correctis scilicet I. § 53, II. § 18, 29, III. § 18, 27. Atqui ex minoribus scripturae differentiis lectio nonnumquam fructum percipit.

§ 55. *Ut ego quidem intelligo.* Maius non monuerat primam manum dedisse *equidem*, quod haud ita spernendum esse videtur.

XXXVI. § 61. *Inita ratio est, ut et consules et tri-*

buni pl. magistratu se abdicarent, atque ut X-viri crearentur. Sic Maius edidit, verum codex habet: ATQUI, quod ille accepit pro: ATQ,UT.

XXXIX. § 66. *Quod exemplo nostrae civitatis usus sum, non ad definiendum optimum statum valuit, sed ut civitate maxima reapse cerneretur, quale esset id, quod ratio oratioque describeret.* Praepositio *a* secundum Maium voc. *civitate* superaddita, non recepta est ab editoribus, quos vide, dummodo opus est adhuc, nam hic quoque correctoris partes suscipiens praepositionis volam nec vestigium superesse perhibeo.

XL. § 67. *Sed tamen est ille prudens, qui immani et vastae insidens beluae, coërcet et regit beluam; quocunque vult levi admonitu non actu, inflectit illam feram.* Offendit repetitum vocabulum *beluam*, probabile est admodum delendi indicia adscripsisse correctorem, sed leviorum lineolarum nullum potest cerni vestigium in pagina lectu difficillima; altera columna admodum evanida est, latent fortasse meliora inde ab *ex omni senatu* usque ad *admonitu non ac.*

XLII. § 69. *In hoc fere uno sunt cetera, ut nunquam a se ipso instituendo contemplandoque discedat.* « Codex *discendant* sine ulla, ut videtur, emendatione.» Maius; hic quoque editor secundae manus laude se ipse ornare studuit, nam corrector duplici vitio liberaverat hoc verbum, lineola delendo priorem *n* et puncto monogrammati *nt* ita addendo, ut nonnisi *n* expungatur.

Ibid. *Ut enim in fidibus aut tibiis, atque ut in cantu ipso ac vocibus concentus est quidam tenendus.* Augustinus, qui eundem hunc locum servavit, omisit alterum *ut;* legitur quidem in palimpsesto, sed facile adducor, ut omittam duas illas litteras, nam atramenti vestigiis in hac pagina quum iam idem est color ac membranae, delendi indicia subtiliora cerni non possunt.

Ibid. *Sic ex summis et infimis et mediis interiectis ordinibus, ut sonis, moderata ratione civitas consensu dissimillimorum concinit.* Maius addit codicem habere contra Augustini editiones *mediis et interiectis;* sed notandum est praeterea non legi in libro Vaticano *et mediis*, nam primae manus scriptura *infim* | *is mediis* correcta est in *infimis* | . . *mediis*, iam non est cur cum Maio audacter ponamus scriptum esse *et*, ubi litterae *is* erasae sunt.

Subscriptio libri secundi qualis fuerit, in scripturae specimine cernere licet, etiamsi haud ita accurate inciso, nam illi forma crassior est quam in codice, solent enim in litteris rusticis quas dicunt, lineolae rectae tenuiores esse. Tum error apparet in ipso titulo, nam in tabula TULII legitur, verum Codex habet TULLI, quod editores etiamsi non scriptum legebant. Porro brevior ista lineola, quae in littera E media transversa exstat, et recte exhibetur in CICER. et LIBER, omisit is, qui incidit, in reliquis DE RE P. et EXP. Sunt minora, fateor, sed offendunt in parvo scripturae specimine, quod nullo negotio accuratius se habere posset.

LIBER III.

XI. § 18. *Esse enim hoc boni viri et iusti, tribuere id cuique, quod sit quoque dignum.* Pro *cuique* Osannus «*quoique* scribere non haesitavit, quam Codicis scripturam scilicet reiectam eo certiore iure servavit, quo liquidius nunc constet, ea sola forma Ciceronem aequalesque usos esse, a nostrae aetatis hominibus nescio quo fastidio spreta, etsi hic locus in his Ciceronis libris unicus est, quo genuina auctoris manus tuta fuit a correctorum importunis interpolationibus, ipsorum aetatis quid usus ferret, pessimo exemplo substituentium.» Proh dolor, nubem pro Iunone amplexus est doctus editor, ne unicus quidem hicce locus subterfugit istorum dili-

gentiam, qui ad certam normam orthographiam reducebant; denique laudari nequit in posterum hocce genuinae scilicet formae exemplum, nam de more constanti scriptum est *cuique*, quod quo iure abierit in *quique* nunc non attinet investigare.

XVI. § 26. *Non sunt in disputando vafri, non veteratores, non malitiosi.* «Codex *disserendo*, scripsi tamen *disputando*, tum quia paulo ante est *disserendo*, tum multo magis quia Nonius, qui voc. *vafrum* citat hunc locum, legebat *disputando*.» Maius. Oleum et operam perdidit Döderleinius Synon. T. IV. p. 20 demonstrando *disputandi* verbum sensui huius loci melius convenire, nam codex prae paucis hoc folio perspicue admodum exhibet *disputando;* quid Maius egerit, ubi sibi legere videbatur *disserendo*, equidem nescio, sed librum Vaticanum cum Augustini lectione conspirare pro certissimo declaro; at secundis curis istum errorem iam correctum esse oportebat.

XXXV. § 47. *Quare cogitato Romulum aut Pompilium aut Tullum regem, fortan non tam illius te rei publicae poenitebit.* «Ita codex perspicue *fortan*, est autem vocabulum omnino Tullianum et in lexica referendum.» Maius. Doleo, quod Forcellino inseruerit illud Furlanettus, nam audacter abiiciendum est me iudice. Lapsus est acutissimus codicum lector, quod enim primo scriptum erat *forta*, volebat *fortasse* opinor, statim correctum esse apparet in *forte,* sed ita ut E alteri crassiori litterae A lineolae adhaereat, quod monogramma Æ pro A˜ accepit Maius. Quae quum ita sint, iniuria lexica hoc vocabulo ditata esse gloriatur; nec opus est, ut cum aliis editoribus decertemus de forma *fortean*, *forsitan* aut *fortan* rescribenda.

LIBER V.

IV. 6. *Perfecit institutis et disciplinis, ut pudor cives non minus a delictis arceret, quam metus.* Codex *adflictis* pro *a delictis* Maio exhibere videbatur, sed non ita est, verae lectioni propius accedit palimpsesti scriptura, nam librarius ubi volebat *a delictis* dedit *a dilictis;* quemadmodum inconstantior est in terminatione *es* aut *is*, et in praepositione, de qua nunc agitur, *de* aut *di*, sic I. § 43, 51, 52 *delectus*, contra I. § 53 *dilectus*, et I. § 42 correctum *dilectus*, II. § 24 *diligere*, utroque loco ubi *e* requiritur, ut II. § 55 *derigere* vitiose scripsit, contra I. § 44 *delabor* correctum est, denique I. § 70, II. § 39 habet *discriptio*, contra III. § 17 *describere.*

Sed haec de librarii inconstantia sufficiant, iis qui plura desiderent amplam disputandi materiem praebet integra quae iam sequitur Lectionis Varietas, quam accuratissime exhibeo illa typorum forma usus, quae quam minime recedit a codicis scriptura.

CODEX PALIMPSESTUS VATICANUS
DE RE PUBLICA
COLLATUS CUM EDITIONE ORELLIANA (1828).

LIBER I.

Caput I.

§ 1. *im*|petu — Incipit Codicis Augustini pag. 63.

liberavissent — LIBERAUISSEN^T , sic 2, sed 1 iam litteram T de more praecedenti adhaerentem scripserat.

C. Duellius — G. ∂UELIUS

belli — eBELLI d. (id est lineola obliqua deleta) priore e.

M. Marcellus — ꝏARCELLUS

avulsum — AUOLSUꝏ

|qui iisdem — |quIS∂eꝏ p. 64.

licuit Tusculi se — LICUITUSCULIS|^s e 1 male dissecuit vocabula, quod 2 correxit erasa altera s.

ut isti — UT^I ISTI, non est littera I, verum macula, ut bene multae in hoc folio cernuntur.

quum — Sic habet codex hoc loco et § 3, 5, 23 *quum pater*, 35 *quum in* et 61. Singulos locos, ubi constanter habet *cum*, sunt autem 146, notare non lubet, contra in libro III adscribam 13 illos, ubi est *qum*.

	undis et	uᴍᴅɪ|sᴇᴛ (sup. N s) sic correxit 2 deletis ᴍ et s.
	innumerabiles	ɪɴɴᴜᴍᴇʀᴀʙɪʟɪs
	civitati | fuerunt	p. 77.
	qui sunt	1 in eo erat, ut scriberet: quɪᴀ, ex ᴀ statim fecit s.
	ab aetatis	ᴀʙᴀʙᴀᴇᴛᴀᴛɪs
	suorum aliquem	sᴜᴏʀᴜᴍᴍᴀʟɪqᴀ (sup. e) d. ᴍ et altera ᴀ.
	queratur	quᴀᴇʀᴀᴛᴜʀ
	datum	ᴛᴀᴛᴜᴍ (sup. ᴅ) d. priore ᴛ
	vis	ʙɪs (sup. u) d. ʙ
	voluptatis	ᴛᴏʟᴜᴘᴛᴀᴛɪs (sup. u)
	otiique	ᴏᴛɪque (sup. ɪ)

Caput II.

§ 2.	nisi | utare.	p. 78.
	posita est	ᴘᴏsɪᴛᴀᴇᴛ (sup. s)
	quas isti in	quᴀsɪɪsᴛɪɴ (sup. ɪ)
	dicatur	ᴅᴜᴄᴀᴛᴜʀ (sup. ɪ)
	*non	Deest.
	Unde | enim	p. 123.
	turpi*tu*dinis	ᴛᴜʀᴘɪᴅɪɴɪs
	appetentia	ᴀᴅᴘᴇᴛᴇɴᴛɪᴀ
	laboribus	ʟᴀᴜᴏʀɪʙᴜs (sup. ʙ) d. priore u.
§ 3.	Xenocratem	xᴇɴᴏᴄʀᴀᴛᴇɴ
	philosophum	ᴘhɪʟᴏsᴏꜰᴜᴍ
	quae|reretur	que|ʀᴇʀᴇᴛᴜʀ , non deest ʀs, ut Maius dedit. P. 124.
	quid assequerentur	quoᴅᴀᴅsequeʀᴇᴛᴜʀ (sup. ɪ N) d. o
	cives qui id	cuɪusquɪᴅ d. prima u
	omnes	ᴏᴍɴɪs

philosophi	FILOSOFI, cernitur vestigium litterae nescio cuius supra utramque F.
his	h IS
est	s ETSI
doctoribus. Quae est enim	. . . A S ∂OCTORIBUSquequeeTeNI∞
oratio	o RATIO
quae sit	T q. SI id est *que* 1, *quae* 2.
iure	I. IURe d. e
Equidem | quemadmodum	p. 125.
imperiosas	I∞PeRIOSAIST d. T
viculis	ui CULIS
duco	u ∂CO
ad opes	∂ ATopes d. T
consiliis et laboribus	iL B CONSUIScTLAUORIBUS d. utraque u
|voluntatem	|UOLUPTATe∞ p. 126.
fuit	F RUIT d. R
neque ea	e NequeA
processerint	PeROCeSSeRINT d. prima e

Caput III.

§ 4. rationibus	TRATIONIBUS d. priore T
illustribus	INLUSTRIBUS
re publica	ReP. Sic constanter omnes casus littera P. significantur excepto genitivo plurali, et I. § 43 non sine causa, I. § 45 *rebus publicis;* non lubuit hoc notare in singulis locis.
impedimentum	INPe∂I∞eNTU∞

	neque solum |	NequeTAISOLUꝏ | p. 91.
	sed	se, non cernitur ꝺ, nec vero T, quam se vidisse perhibet Maius.
	Adiunguntur	AꝺIuNGITuR (superscr. uN)
	sibi	SIuI (superscr. B) d. u
	esset reddenda	esseꝺReꝺꝺeNꝺuꝏ (superscr. A .) d. uꝏ
	Illo vero se	ueROILLOSe
	et disertos |	eꝺꝺISeRTOS | p. 92.
	virorum	uIuORuꝏ (superscr. R) d. media u
§ 5.	vulneribus	uOLNeRIBUS
	quae	q̃. id est *que* 1, *quae* 2.
	telis	TeuIS 1, ex u facta est L.
	vinculis	uINCLIS
	proterri|tum	p. 73.
	Graeciae	GRAeCIe (superscr. A)
	sinus confugisse	SIuNuSCONFuGISSeNT d. prima u et N T
	afflixerat	AꝺFLIXeRAT
	cives	cuIus (superscr. . e) d. priore u
	nata et	NATAe (superscr. T)
	gravissimam	GRAuISSuꝏAꝏ
	dicuntur	ꝺICuNT
§ 6.	Ahalae	A:hALAe vestigia litterae I erasae.
	Opimii |	OPIꝏI | p. 74.
	vel acerbissima	OeLACeRBISSIꝏAe (superscr. u) d. o et ultima e
	Marii	ꝏARI (superscr. I), fugerat altera I Maii oculorum aciem latitans partim sub Augustini voc. *Adiutorium.*
	paullo	PAuLO
	meo	Deest.

Caput IV.

§ 7.	|Salvam	p. 259.
	iuravissem	m IURASSE∞
	laboris	B LAUORIS d. u
	queri |	QUAERI | p. 260.
	improviso	P INROUISO
	exspectavissem	EXPECTAUISSE∞
	cui	In marg. addidit 2.
	quum	C ∞ LU d. L
	maiores	es ∞AIOR
	studiorum	Ru∞ STUDIO
	acerbius	B ACSERUIUS d. priore s et u
	conditionem	CONDICIONE∞
	|ac paene fulminibus	|ACPAENAEFLU∞INIBUS, emendationem, de qua Maius in Addendis, non potui cernere. P. 49.
	propriis periculis parere	R I Re PROPIISPERCULISPARE
§ 8.	exspectaret	ex SPECTARET
	commodis	CU∞∞ODIS 1 ex u fecit o.
	et tranquillum	R N IL RETA∞QU |ILLU∞ d. R et IL
	ani|mi	p. 50.
	consilii partes	I CONSILIOPARTIS d. altera o
	remitteret	RE∞ITERET

Caput V.

§ 9.	confligere | autem	p. 89.
	praesertim	PRESERTI∞
	vulgi	UOLGI

non possit	NON POSSIT	
liberalis	e LIBeRIS	d. s; non licet cernere alteram formam, quam Maius edidit, nam periit per Augustini *fletu*.
impuris	INPURIS	
immanibus	INꝏANIBUS	
exspectare	eXPeCTARe	
iniurias	INIU RIAS	
quasi	qu:ASI	, 1 erasit litteram I,
praeditis | ulla	p. 90.	
ne pareant improbis	PAReANT NeINPROBIS	
iisdem lacerari	ISƋeꝏLACeLARI	
patiantur	N PATIATUR	

Caput VI.

§ 10.	possit	I POSSeT	d. e
	potuissem | nisi	p. 83.	
	consul fuissem?	CONSuLFuISSe CON	
	Consul autem	SuLFuISSeꝏCON SULAUTeꝏ	duplex correctio, vide supra p. 33.
	ex tempore	2 haud scio an *in tempore*, Maius. Non ita, nil correxit 2, sunt maculae vocabuli *mei* ex pagina praecedenti.	
	prematur	IN PRAeꝏATUR	d. priore A
§ 11.	tranquillo | mari	p. 84.	
	quod nec didicerint	Ƌ NeC i quoƋIƋI^Ƌi | CeRUNT	d. priore I et ult. u
	unquam	u~ | quAꝏ	
	maximis	IS ꝏAXIꝏuꝏ	d. uꝏ
	unquam	uꝏquAꝏ	
	hominibus | ac	p. 85.	

	necessitate	NECESSITATA (e supra) d. altera A
	premente	PREMENTE CUM q. e. M. P. N. NECESSITATE (COGANTUR supra)
	regere	RECERE (G supra) d. C
	|tum id	|TUMIT p. 86.
	arbitrarer	ARBITRARE (R supra)
	negligendam	NEGLEGENDAM

Caput VII.

§ 12.	adeun|di	ADEUN|DI p. 79.
	atque	ADQUE
	apud	APPUT
	quaesierint	QUESIERINT
	functos	QFUNCTOS
	sapientes nomi|naverunt	SAPIENTISNOMI|NAUERUNT p. 80.
	paene	PAENA, vestigium litterae e, cf. § 7.
	propius	PROPRIUS, non licet destinguere per Augustini *mulierem* id, quod huic vocabulo suprascriptum sit, sed omnino non cernitur punctum, quo expungatur altera R.
	Deorum	DEUORUM
	virtus	UIRTUTIS d. TI

Caput VIII.

§ 13.	iidem	IDEM
	mo|do	p. 55.
	discendi	DISCEDENDI
	alii	ALI
	perpoliti	EXPERPOLITI d. e et forte X
	alii	ALI

	B	
probabiles	PROUABILES	d. u
	A	
|est quae	|esTque	p. 56.
Rutilio Rufo	RUTILIOORUꟿFO	d. med. o et ꟿ
	s	
Zmyrnae	ZꟿYRNAe	d. z
complures	COꟿPLURIS	
	o	
magno opere	ꟿAGNOPeRe	
puto	Addidit recentior manus.	

Caput IX.

§ 14. Paulli	PAULI	
Cos.	CONS.	
Aquillio	AquILIO	
	Ti	
ventitaturos	ueNTATUROS	
dixissent | Latinis	p. 273.	
	q. B	
Q. Tubero	TUUeRO	d. altera u
	P	
appellavisset	ATPeLLAUISSeT	d. priore T
inquit tam	INquiꝺTAN	
	. B	
Dabant	ꝺAUANT	d. u
	F A	
feriae	FIeRIe	d. FI
literas	LITTERAS	
	eST	
est ad	AD	
libros	LIBeROS	
nunquam	NU͞quAꟿ	
	N.	
nancisci	NAꟿCISCI	
mo|tu	p. 274, quae est ultima Quaternionis IIII codicis Tulliani, quas antiqui ordinis indubitatas notas adscribam.	
Atqui	Aꝺqui	
tu	uT	d. u et T

	parati	PARATA[I] d. ult. A
	Libente	LIBcNTcR
	doctrinae	∂ROCTRINAc d. priore R
		Caput X.
§ 15.	Africane |	AFRICANAe | d. ult. A; p. 97.
	alii	ALI[I]
	sole quod	SOLequo∂quo∂SOLe d. duob. ult. vocab.
	tecum | aperte	p. 98.
	assentior	A∂SENTIOR
	possumus	POSU[S]ꝏU[S]
	affirmat	A∂FIRꝏAT
	videatur	UI∂eANTUR d. N
	om|nino	p. 33.
	attinere	A∂TINeRe
§ 16.	Africane	AFRICANAe d. ult. A
	reiecisse et	ReIeCISSe[e]T
	vita	BITA , nec cernitur correctio, de qua Maius, nec latet u sub Augustini *tribus malis*.
	Socrates	SOCRATe[S]
	disputet	∂ISPUTeNT , haud scio an delendi indicium in littera N adsit, propter maculam.
	nume|ros	p. 34.
	harmoniam	heR[A]ꝏONIAꝏ d. e
	sed	SeT
	causa	Deest.
	Philolai	PHILOTe[A]O
	nactum	NANCTUꝏ
	tempo|re	p. 263.
	subtilitatemque	SUPTILITATeꝏque

Caput XI.

§ 17.	adspexit	ASPeXIT
	|apprehendit	|A∂PReHeN∂IT p. 264.
	lecto	LeCTU˜ , sic recte cernitur etiamsi bona pars huius columnae evanida facta est.
	collocavit	CONLOCAUIT
	lau*da*tus	LAUTUS
	assidere	[ıd] A∂SeRe
	studiose	STU∂IOSAe d. A
	paullo ·	PAULO
	quae|rere	que|ReRe p. 209.
	conquirere	[Re] CONquIRe
	res	[e] RAS
	inquit Philus	INquI∂P.ILUS , erasa littera ante I
	studeo	[e] STU∂IO d. I
	Phile	PHILe , ex HI facta est I

Caput XII.

§ 18.	paullulum	PAULULUω
	inambu|lavisset	p. 210.
	salutavit et	[u eT] SALUTABIT d. B
	Laelii	LAeLI
	quaestorios	[T] quAeSORIOS
	omnes	OωNIS
	eximiam	[ı] eXIωAω
	gloriam | Africanum	p. 197.
	essent	essëT , vestigium N suprascriptae.
	*aut	AN
	collocuti	CONLOCUTI

	Scipionique eorum	SCIPIONIque[u]|EORU∾ d. Eo
	omnibus|que	p. 198.
	Manilius	∾ANI|LIUS , 2 adscripsit I, Maius. Iam 1 fecit, opinor.
		Caput XIII.
§ 19.	Philus	PHILUS , vestigium lineolae del. H.
	quaerendus sed	queReN∂usseT
	ex me Scipio |	ex∾eSCIPIO|eX∾e , vestigia lineolarum del. alt. eX∾e; p. 269.
	Phile	PHILe
	ea	eAS
	ad domos	AT∂O∾OS
	quaeque	q[A]ueque
	pertinent	P[A]eRTINeNT
	quaerimus	queRI∾us
	ad domos	AT∂OMOS
	Dii |	∂I | p. 270.
	omnesque avidos	O∾NISqueAUI∂AeO∾NIS[os . . . . .] d. Ae
§ 20.	impedio	INPeN∂IO d. altera N
	adhuc	A∂h[u]oc d. o
	et | quoniam	p. 43.
	duo	∂uos
	putat esse	PUTASSe[Te]
	illudere	INLu∂eRe
	excellis	eXCeLLO
	suum	suu∾quI d. quI
	alienum? | Sed	p. 44.
	Philum	PhILu∾ d. h.
		Caput XIV.
§ 21.	Philus	PILus

	apud	APUT
	sphaeram	SFAeRA∞
	Marcelli avus	A u ∞ARCeLL' | us
	captis | Syracusis	p. 103.
	sphaerae	SFAeRe
	nobilior	NOuILIOR
	vulgus	uOLGUS
§ 22.	posteaquam | coepit	p. 104. Q. V.
	iudicabam	BAT IU∂ICA∞ d. ∞
	sphaerae	SFeRAe
	Thalete	A e ThLeTA
	tornatam	T ORNATA∞
	astris	R. . ASTeLL[is] | isq. d. eLL
	inhaerentibus es|se	INheReReNTes|se , nulla cernitur emendatio, de qua Maius; sunt maculae, quibus alius paginae scriptura hanc inquinavit; p. 65.
	astrologiae	e ASTROLOGIA
	sphaerae	SPheRAe
	lunae	L uNAe
	quae	A que
	vagae	A uAGe
	eo	eA
	inventum | Archimedi	p. 66.
	dissimillimis	∂I∞SI∞ILLI∞IS
	sphaeram	SPheRA∞
	quot	quo∂
	sphaera	SPheLA
	metam quae	∞eTA∞ quAe
	terrae	A TeRRe

Caput XV.

§ 23.	|fuit	p. 59.	
	et ipse	ed IPSe	
	primis	PRImIS∂ILIGeBAmeTINPRImIS	
	Paullo	PAULO	
	adolescentulo	A∂ULeSCeNTULO	
	consul	CONS.	
	et plena	meTPLeNA	d. m
	ante | quam	p. 60.	
	semper	essemPeR	d. es
	Ain	A IN	
	inquit	INquI∂	
	apud	APUT	
	Ille	e ILLA	d. A
§ 24.	*in*|solens	p. 71.	
	assecutus	A∂seCUTUS	
	perturbatis	R PeRTUBATIS	
	deiecerat	A ∂eIeCeReT	d. ult. e

Caput XVI.

§ 25.	Atque	A∂que	
	quiddam	quI∂∂Am |quI∂	
	bello	B ueLLO	d. u
	Lacedaemonii	I LACAe∂emONI	
	consilio	CONSILIA°	d. A
	|sole	L |sooe	p. 72. Q. VI.
	repente	RePeTeNTe	
	cives	CIUIS	
	illud	ILLUT	

	INTeRꝏeNSTRuo	
certo intermenstruo	CeRTO	
quod quum	cuꝏquoↄcuꝏ	
ratio|nibusque	p. 279.	
tunc	TUꝏ	, 2 TUNC, Maius. Ego vero nullam vidi emendationem.
opposituu[m]	OPPOSITUꝏ	, d. ꝏ lineola de more, quam recte cernes mediam inter maculas.
	ccc	
ccc. quinquagesimo fere	quINquAGeSIꝏOFeRe	
Nonis	NON	
Atque	Aↄque	
atque sollertia, | ut	AↄqueSOLLeRTIA|AUT	p. 280.
apud	APUT	
	e	
superiores	SUPeRIORIS	d. alt. I
	A	
reputatae	RePUTATe	
Quinctilibus	quINCTILIBUS	d. C
	ANuꝏ	
humanum exitum	huꝏeXITUꝏ	

Caput XVII.

§ 26. Africane	AFRICANAe	
paullo	PAULO	
| lis	p. 121.	
qui viderit	quIↄuIↄeRIT	
	T	
sit terra	SITeRRA	
	S IN A	
nos in exigua eius	NOXeXIGUeIUS	
affixi	AↄF:IXI	, vestig. litterae erasae.
vagari | latissime:	p. 122.	
immensum	INꝏeNSUꝏ	
atque	Aↄque	
	T	
teterrimorum	TeCeRRIꝏORuꝏ	d. C
immensa	INꝏeNSAꝏ	d. ult. ꝏ

§ 27. soli vere	SOLUERE (I supra)
sed	SET
vindica|re	p. 139.
nexo	SEXO
lege	GE (LE supra)
uti	UT (I supra)
imperia	I~|PERIA , id est ∞, raro N sic significatur.
fungendi	FUGENDI (N supra)
appetendos	ADPETENDOS
nunquam |	NU∞QUA∞ | p. 140.
ageret	.... AGERETNU∞QUA∞SEPLUSAGERE
nunquam	NU∞QUA∞
§ 28. sphaeram	SFAERA∞
de qua modo dicebatur	Transposita post: *nihil cum agere videretur*.
ma|gis	p. 141.
colloqui	CO~LOQUI
arbitro	ARBITR:O , vestigium litt. I erasae.
adsint	ATSINT
scriptisque	SCRIBTISQUE
oblectent	OBECTENT (L supra)
quam illum qui	QUANTU∞ILLU∞ (∞ … qui supra) d. NTU∞
expe|tat	EXPEC|TAT p. 142.
efferre	ECFERRE
unquam	U∞QUA∞
animo | volutare	p. 127.
solos eos	SOLODEOS , Maius D expunctam esse notavit, ex qua *s* facienda esset, sed de partiali emendatione nil quidquam cernitur.
propriis	PROPRIS

§ 29.	illud	ILLUT	
	quem	QUA[e]ꝏ	d. A
	littus	LITUS	
	descriptas; | quas	p. 128.	
	quae	QU[A]E	
	interpretabatur	INTERPRAETABATUR	
	tua	TUAS	d. s

Caput XVIII.

§ 30.	inquit	INQUIÐ	
	aut Philum	[UT]QUAꝏPILUꝏ	d. qu et priore ꝏ
	Manilium	ꝏANL[I]Uꝏ	
	| in	p. 285.	
	Aeliu'	AELIUS	
	egregie	EGRE[GIE]	
	et catus	EṠTCAU̇TUS	
	quae nunquam	QU[A]EꝏNU͂QUAꝏ	
	studia	STUÐI[A]O	
	erant	ERAT	
	illa | de	p. 286. Q. VII.	
	Iphigenia Achillis	IFIGENIAACHILLES	
	observat Iovis	OBSERUATIONIS	
	nepa	In codice scribitur *nlupa*. Maius. Non est ita, nam maculas in hac pagina frequentes ne formam quidem litt. LU referentes miscuit cum NEPA.	
	beluae	BE[L]LUARUꝏ	
	'st	EST	
	Zethum	ZETHUꝏ	d. h et ꝏ
	Pacuvii	PACUUI	d. altera u
	Ennii qui	ENN[I]IQU[O]I	

	philosophari |	FILOSOFARI | p. 181.
	sed	SET
	quae	QUE [A]
	Istae	ISTE [A]
	paullum acuant	PAULUMACUACUANT d. priore ACU
	irritent	INRITENT
		Caput XIX.
§ 31.	Tubero: | Non	p. 182.
	sed	SET
	intelligas	INTELLEGAS [I]
	mehercule	HERCULE [ME]
	quaesieris	QUESIERIS
	putem quaerenda	QUERENDA [PUTEM]
	Paulli	PAULI
	quaerit	QUERIT [A]
	quomodo d. s. v. s. n. quaerit	Addidit 2.
	populi sint	POPULIS
	vi|detis	p. 213.
	partes ; obtrectatores	PARTISOBTECTATORES [R]
	invidi Scipionis, initiis	INUIDISSCIPIISINITIONIS, d. prima s; fieri potest ut ON suprascriptum sit suo loco, nam apparet aliquid supra litt. PIIS, quod *aquae* Augustini abstulerunt.
	nobis	UOBIS
	sociis	SOCIS
	triumvi|ris	p. 214.
	quotidie	COTIDIE
	perturbatis	PERTUBATIS [R]

§ 32.	ob rem, si	OBRem SI
	adolescentes	AƋULESCENTES
	visus	ui SIUS
	aut etiamsi	u ATETIAMSI
	sena|tum	p. 215.
	scimus	SCI.MUS , erasa littera ante M
	nos esse	es NOSSE

Caput XX.

§ 33.	istud	ISTUT
	quod postulas? Eas artes, quae	O . A QUIƋPOSTULASSCASARTISque d. prima I et tertia S
	simus	I SUMUS d. priore u
	virtutis | vel	p. 216.
	Quam	u QAM
	Deinde alia quaeremus	INƋe A e ƋeALIQUERAMUS d. ult. A
	quae	A que

Caput XXI.

§ 34.	Philus	PHILUS d. h
	approba*vissent*	AƋ B PROUA| d. u
	| non	p. 293.
	aequum	AeCUM
	persaepe te	A PeRSePeTAC d. A
	Graecis vel	UeLGRAeCIS , non cernuntur vestigia, quae indicent voc. UeL esse delendum.
	|paratior es	. R |PARATIONeS d. N; p. 294.

Caput XXII.

§ 35.	aliud	ALIUT

	gene|re	p. 221.
	melior	2 superaddita I, ita ut sit *meliori*, quae lectio parum est probabilis. Maius. Non est littera I, verum macula, quae ne formam quidem istius litterae praebet.
	unum	INUNUꝏ
	procuratio atque	PROCURATOA∂que (I superscr.)
	inertiorem	INRITIOReꝏ (e superscr.) d. sec. I
	consumpserim	CONSUꝏSeRINT
§ 36.	Sed	SeT
	homines	hoꝏINIS (c superscr.) d. alt. I
	neque | ea	p. 222.
	anteponentem; sed	ANTePONeNTeꝏ|TeꝏSeT
	illiberaliter	INLIBeRALITeR
	literis	LITTeRIS

Caput XXIII.

§ 37.	Philus	PhILUS d. h
	Non, | hercule	p. 223.
	omnes	OꝏNIS
	Graecis	GRAeCS (I superscr.)
	omnia. | Tum	p. 224.
	exspectationem	eXPeCTATIONeꝏ
	imponis	INPONIS
	Philus	PhILUS d. h
	neque	q, (Ne superscr.)
	te de	∂e∂e (T superscr.)

Caput XXIV.

§ 38.	et ingrediar in	eTIAꝏGRe∂IARI (N N superscr.)
	erro|rem	p. 195.

qua quaeritur	quA e quAeRITUR
tum demum	Tum demum eT
nunquam	uNuᴍquAᴍ
illud	ILLUT
*quid	quod
|Quum approbavisset	|cuᴍAdPROBAUISSENT d. N; p. 196. Q. VIII.
illustri	INLUSTRI
progenie	PROGeNIAe
quot modis	coᴍᴍodIS
apud	APUT
in maxima	IN ᴍAXIᴍA
sum|ma	p. 61.
illustrior	INLUSTRIOR
istud	ISTUT
exspecto	P C eXCePTO d. C et P

Caput XXV.

§ 39. publica | res	p. 62.
imbecillitas	INBeCILLITAS
sed	SeT

Caput XXVI.

§ 41. *quae*|dam	p. 211.
reperiatur	ReP|PeRIATUR
instituta. Hi coetus	INSTITUTIohI:|C oeTUS, vestigium crasae C
certo	O CeRTe
delubris	S deLUBRI
Omnis	Addidit 2.
qualem | exposui	p. 212.
civitas	CIUITATIS

	referendum	REFEREND$\overset{\text{u}}{\text{A}}$~
	quae	qu$\overset{\text{A}}{\text{e}}$
§ 42.	uni	Addidit 1.
	aut delectis	A$\overset{\text{I}}{\text{D}}$IECTIS
	quare	Addidit 2.
	penes	PES (NE above)
	illum | unum	p. 95.
	arbitrio	ARBITR$\overset{\text{I}}{\text{O}}$
	illud vinclum	ILLUTUINCLU~ (U above)
	societate	SOCIETATE~ d. ~
	illud	ILLUT
	sententia	SEN^TEN | $\overset{\text{TEN}}{\text{TIA}}$
	tolerabile | tamen	p. 96.
	*ut aliud	ETALIUT
	aequus	AECUS
	delecti	D$\overset{\text{I}}{\text{E}}$LECTI

Caput XXVII.

§ 43.	Sed	SET
	esse | multitudo	p. 105.
	*habeat	HABET
	unius	UN$\overset{\text{I}}{\text{U}}$S
	ac | modo	p. 106.
	conditione populi	CONDICIONEPOPULIS
	servitutis. Si Ath. quibusdam	Addita inter lineas.
	Areopago	AREOPOGO

Caput XXVIII.

§ 44.	permix|tis	p. 225.
	sed	SET

	quae	$\overset{A}{\text{que}}$	
	vitia	$\overset{i}{\text{u}}$TIA	
	nominem	$\overset{o}{\text{N}}$emINem	
	vultis	uOLTIS	
	immutandi	INmuTAN∂I	
	il|le	p. 226.	
	cursu et *facili	CuRSumeTFACILe	
	delabitur. Illi	$\overset{e}{\text{∂}}$ILABITuRI$\overset{i}{\text{L}}$Le	d. e
	apud	APuT	
	[*virorum]	Deest.	
		Caput XXIX.	
§ 45.	| teterrimus	p. 75.	
	efflorescere	eCFLORescERe	
	quae	$\overset{A}{\text{que}}$	
	circuitus	CIRCumITUS	
	impendentes	INPeN∂eNTes	
	re publica	RemP.	d. m
	cursum	CuRSu^{m}	
	in | sua	p. 76. Q. VIIII.	
	retinentem	ReTINeNTe^{m}s	d. s
	civis	Cu$\overset{i}{\text{I}}$us	d. priore u
	*censeo	SeNTIO	
	quae	$\overset{A}{\text{que}}$	
		Caput XXX.	
§ 46.	Africane	AFRICANAe	d. ult. A
	sed	SeT	
		Caput XXXI.	
§ 47.	| et	p. 51.	

	esse ?	s ese	
	sed	SeT	
	in quibus	INIquIBuS	
	li|beri	p. 52.	
	ferunt	FeRueNT	d. alt. e
	imperia	INPeRIA	
	sed	SeT	
	quae — quae	A A que — que	
	alii	ALI	
	quae familiarum	uAe q.FA∽ILIARIu∽	id est *que* 1 , *quae* 2; macula supra ult. I non est punctum, quo deleatur.
	pecuniis	PeCuNIS	
	Rhodi	Rho∂IIuTRho∂II	d. prima I et alt. RHO∂II
	Athenis	AThENIeNSeS	d. eNSe

Caput XXXII.

§ 48.	*po*|pulo	p. 175.	
	exstitissent	N eXTITISSeT	
	imbecillis	B INueCILLIS	d. u
	arrogantiae	A∂ROGANTIAe	
	quidquam	quICquA∽	
	domini sint legum	|S L ∂O∽INI:|INTeGu∽	vestigia erasae s
	belli	B ueLLI	d. u
	|rite rem publicam id est, rem	|I∂eSTRITeRe͂P.Re∽	p. 176.
	dominatione solere	|S ∂O∽INATIONe:|OLeRe	vestigia erasae s
§ 49.	|esse immutabilius	|esseIN∽uTABILIUS	p. 169.
	aliis aliud	ALISALIuT	
	nunquam	·Nu∽quA∽	
	minus	I ∽uNuS	d. priore u

fides	FI∂eST	d. T
sit civilis	SITCIuILISSIT	
vincu|lum	p. 170.	
conditio	CON∂ICIO	
societas?	Sequuntur repetita superiora: *civium teneri — si inge|*, quibus singulis litteris suprascripta sunt puncta.	

Caput XXXIII.

§ 50. | Ceteras	p. 53.	
iis	i IS	
tam enim esse	TAmeNINesse	
importunus	INPORTuNuS	
id | quidem	p. 54.	
assequi	A∂sequI	
Lacedaemon	LACAe∂emO	
tum, quum	Tum cum	
ut	cum	
esset	se eST	
quicunque	quIcumque	
optimates	OPTImATIS	
populi concessu sed	i POPuLOCONCeSSuS|S eT	d. sec. o et ult. s
arrogaverunt? Qui	A∂ROGAueRuNTquI∂	d. ult. ∂

Caput XXXIV.

§ 51. |si	i |se	p. 179.
id faciet	i∂ FACIeT	
deligetque	T ∂eLIGeque	
summi virtute	summi uIRTuTe	
imbecillioribus sed	INBeCILLIORIBuSSeT	

	op|timum	p. 180.	
	virtutis	i uiRTuTes	
	cernitur, opulentos	u o CeRNITORAPuLeNTOS	
	tum	eTũ	
	coeperunt	c OepeRUNT	
	optimatium	ATIu∞ OPTI∞	
	divitiae, | nomen	p. 117.	
	deformior	∂e∞FOR∞IOR	
§ 52.	gubernante	N GUBeRNATe	
	imperat aliis	INPeRA^T|TALIS	d. T
	cives	CIuIS	
	omnes complexus	O∞NISCO͞PLeXUS	
	est |	. . . . . eST'INuLLACuPI∂ITATI	d. uL; p. 118.
	imponit	INPONIT	
	sed	seT	
	videre	uI∂eReT	d. T
	infirmitatem uni|us	FIR∞ITATe∞uNI|us	p. 233.
	aliis	ALIS	
	negligi	NeGLeGI	
	enim | populi,	p. 234.	
§ 53.	effrenatique	eCFReNATIque	
	tribuunt	B TRIuuNT	
	delectus	∂ILeCTUS	
	eaque, quae appellatur	A A AequequeAPPeLLABITuR et BI	d. pr. A
	iniquissima est	c INIquISSI∞AST	
	*fit	SIT	
	eius|dem	p. 235.	
	maxime	e ∞AXI∞A	d. ult. A

Caput XXXV.

§ 54.	quod	quoꝺ (i) d. o
	separatum	sePARATUꝏ (.i) d. u
	illud	ILLUT
	Sed	seT
	simplex	SINPLeX (ꝏ)
	probandum	Lege: *pro*bandum
	*pro*bem	. . . ueꝏ (B) d. u
	primo autem genere, *quod*	« Pagellae angulus lacer est, quae verba perierint, ego supputatis litterarum spatiis restituere conatus sum. » Maius. Vide supra p. 39.
	| hoc loco	p. 236.
	et	UT (e) d. u
	conservantis studiosius	Lege: con*s*ervantis stu*dios*ius
	*redi*gentis *in servitu*tem	Lege: *redi*gentis *in servitut*em
	*exi*guos sustentari	. . . GUOSUSTeNTARI (S)
§ 55.	optimates	OPTIꝏATEꝏ (S) d. ult. ꝏ
	ean|dem	eAꝏ|ꝺeꝏ (N) d. priore ꝏ; p. 131.
	paucis	PACIS (u)
	parere	PA|RARARe (e e)
	quidquam	quIcquAꝏ
	carere	chAReTAeRe d. h.
	expediri | quae	p. 132.
	inchoatum	INCOhATUꝏ

Caput XXXVI.

§ 56.	Imitabor	IꝏITABOR (e ꝏ u)

Aratum	RATUM (A superscr.)
principia capiamus	PRINCIPIAMUS (CIPIA superscr.) secunda I correcta in A
*docti indocti, [+ que expoliri]	DOCTIqueeXPOLIRI (DOCTIIN superscr.)
inquid Laelius	LAELIUS (INQUID superscr.)
est | ante	p. 165.
sunt a principibus	SINTPRINCIPIBUS (A superscr.)
Homerus, totum Olympum	TOTUMOLYMPhumhomerushomerus d. ult. homerus
quo|niam	p. 166.
omnes	OMNIS
imperitorum	INPERITORUM
communes	COMMUNIS
nos	NOX (.S superscr.)
pervestiganda	PERUESTIGANDOS (A· superscr.) d. o
omnem	OMNES (M superscr.) d. s
mente	eXILe (MENTe superscr.) d. e et IL

Caput XXXVII.

§ 58.	| Sed	| seT p. 99.
	antiquos	ANTIQUO (S superscr.)
	Istos inquit	INQUID (ISTOS superscr.)
	Videsne	UIDeNC (S superscr.) ; hic in margine recentior manus addidit: eXCLUSOTARQUINIO.
	Ista	CA (IST superscr.) d. e
	inquit	INQUID
	quidem. | Quid	p. 100.
	sexcentesimo	SeSCeNTISIMO (e.. superscr.)
	Scipio	Addidit 2.

	omnes	OωNIS
	Graios	i GRAeCOS d. ec
	minus | barbaros	p. 153.
	Romanos.	s ROωANO
	Atqui	A∂quı
	gentem, ingenia quaerimus.	Repetuntur, sed puncta singulis litteris superaddita sunt.

Caput XXXVIII.

§ 59.	Sed apud me, ut apud	SeTAPUTωeUTAPUT
	valent. | Tum	p. 154.
	offendisset	T OFFeN∂ISSe
	te, te infelicem, in|quit villico	Te ATeINFeLICeωIN|quI∂uILICO d. A; p. 265.
§ 60.	inquit	INquI∂
	animi vere ducebat	. . ωı ue ABANIωORe∂uCeBAT
	eam cons. sed volebat. Ad-	Addidit 2.
	libidines	. B LIUI∂INeS
	vides	uI∂eSI
	regale si	ReGALeS
	pars op|tima	. R PRASOP|TIωA p. 266.
	libidinibus	. B LIUI∂INIBUS d. pr. u
	inquit	INquı∂
	igitur	IGITUR INquIT d. tot. voc.
	affectum	A∂FeCTUω d. ∂
	magis. Ergo non profecto	. . . o . . . . ωAGISeRGONONPROFeCTUωNIhILUeRO . . . . INquITωAGISeRGONONB Apparent lineolarum vestigia, quibus deleatur prius illud ωAGISeRGO.

	libidines, quae	P A LIUIꝺINesque d. priore u
	innumerabiles	IN NUꝏeRABILes
	tenerent	Ne TeRENT
	animo	ANIꝏONIhILITAOANIꝏOA · d. omn. post prius ANIꝏO
	homine | miserius	p. 267.
	omnes	OꝏNIS
	Mihi	ihi ꝏeo d. eo
	intelligi	I INTeLLeGI
	imperium	INPeRIUꝏ

Caput XXXIX.

§ 61.	quaeso	quASI
	est	. . . . . . eSTOꝏNIUꝏ
	Scipio : | Quoniam	p. 268.
	ille, quonam	I LLequONIAꝏ
	Formiano, te	I FORꝏANOTAe
	villico. Quid domi?	. CO uILIT uis
	pluresne praesunt	quiꝺꝺOꝏIPLuResNePRAe IꝏꝏOueRO d. utroq. voc.
	negotiis tuis? Im-	I IS T ISIꝏꝏOueRO UNUSINquIT
	mo vero unus	Augustini *euangelia quattuor* impediunt, quominus cum Maio legatur suNTNeGOTIIsTuisIꝏꝏOueRO.
	alter	ALTeRA
	con|cedis	p. 159.
	assentior	AꝺSeNTIOR

Caput XL.

§ 62.	*assentiere	AꝺSeNTIAR
	similitudines	e SIꝏILITUꝺINIS

sint — SIINIT

Quaenam — queNAꝏ (A)

im|portunitate — IN|PORTUNITATE p. 160.

inquit. Ergo — INquIdERO

illud — ILLUT

*multa — UITA (::uRA) d. IT; Maius legit primo *ventura* postea *futura*, ex incertis vestigiis Cobetus eruit *plura*.

quadam exsultasse — quIdAꝏeXULTASSE (A)

exsilium — eXILIUꝏ

omni|um — p. 101.

secessio plebis tum — SeCeSSIONeꝏPLeBIeTŪ d. ult. e; litteram S, ut fieret PLeBIS, abstulit Augustini *Eva*, aut quod primo erat PLeBIeT, in *plebi tum* correctum est.

inquit — uI~quIT d. priore u

§ 63. Sed — se (d)

aeger — AGeR (e)

implorat — INPLORAT

domi — doꝏo (I) d. alt. o

magistratibus | minatur — p. 102.

potestatis indicat. — POTeSTATIS INdICAT

Nam dictator — INdICATOR (Aꝏ T)

libris vides — uIdes (LIBRIS)

inquit — INquId

Caput XLI.

§ 64. | iusto — p. 149.

*dura — dIU (A)

Ennius	OeNNIUS
inter	N ITeR
memorant: o	ⅽeⅽORANT|TO d. T
Di	∂II Prior I videtur expuncta. Maius. Nullum vidi delendi indicium.
heros	eROS Tum fortasse superaddita est h. Maius. Non credo h latere sub Augustini *corpore*.
sed — sed	SeT — SeT
Quid|enim	p. 150.
existimabant	BA eXISTIⅽANT
voluntas	N UOLUⅽTAS d. ⅽ
posteris	S POTeRIS
eadem voluntas — permansisset	Repetuntur sed puncta superaddita sunt singulis litteris.
unius iniustitia	UNIUSINTUSINIUSTITIA
illud	ILLUT
| non	O | NeN p. 147.
	Caput XLII.
§ 65. maxime	e ⅽAXIⅽA
mihi	ⅽihi . . . . TIBI
rerum	. ReSRUⅽ
illud illico	ILLUTILICO
deterrimum | genus	p. 148.
optimo; quem	O . e OPTIⅽUⅽquAⅽ d. A
quod	o ∂ quAⅽ d. Aⅽ
regium	I ReGUⅽ
vult per se	Addidit 2 duo ult. voc.
populus | attulerit	p. 243.

	optimatium	i OPTIꝏATUꝏ
	gustavit	u GUSTABIT d. B
	ac totam rem publicam substravit	Repetuntur sed puncta singulis litteris superaddita sunt.
	libidini	.B LIUIꝺINI d. u
	cave	CAUAe d. ult. A
	*aut mare	· AUTeꝏTꝏARe
	flammam	FLAꝏAꝏ
	tantam	TAN . . . . TAꝏquAꝏ
	non facilius	NON FACILIUS
	insolentia	N.. INSOLeꝏeTIA d. ꝏ

Caput XLIII.

§ 66.	illud	ILLUT
	apud Platonem	APUTPLATIONeꝏ d. I
	potuero; nam	O POTUeRUNT De more contractae NT, quibus lineola deletis o suprascripta est, etiamsi praecedens u iam mutata erat in o. Vocabulum *nam* deest.
	factu |	. . . ·FACTU|RUS p. 244.
	sed conabor	seꝺ CONABOR
	lenes et	es LeNeT
	in|quit	p. 151.
§ 67.	sequuntur	SeCUNTUR
	et	e UT d. u
	privatum	u PRIBATUꝏ
	differat	· ꝺIFFeRANT
	re publica	: ReIP.

ut et	UTET Cod. *aut*, verum *a* videtur expuncta. Maius. Non ita, nec expuncta est ista A, quippe quae ad praecedens *omnia* pertineat.
domina|tione	p. 152.
negligat	NECLEGAT
liberi	LI UBERI d. u
et iis	T EIIS
adolescentes	AꝺULESCENTES
assumant	AꝺSUꝳANT
adolescentium	AꝺULESCENTIUꝳ
liberius | gerant	p. 161.
inque	qu IN
aselli	e ASILLI d. pr. I
incurrant ut iis	A· INCURRUNTUTIS
ut ita	uꝺ ITA
evadant	A EUAꝺENT d. alt. E
imperii	IꝳPERI'
negligere, ut	UT NECLEGERENT d. NT

Caput XLIV.

§ 68. Laelius, | Prorsus	p. 162.
inquit	INQUIꝺ
Atque	A UTQUE d. u
ex stirpe	Fortasse 1 eraserat X, quae postea invito scriptore in lucem rediit.
exsistere	EXISTERE
nimis	ꝳ NITIS d. T
afficit	AꝺFICIT
tempesta|te	p. 257.

vel in agris	Repetuntur sed puncta suprascripta sunt singulis litteris.
af|flictos	AƋ|FLICTOS p. 258.
impurus	INPURUS
bene	BACNE d. A
quia privato	APRI QUIUATO
praesidiis	I PRAESIƋIS
ut	· U[T]|T
Pisistratus	. I IPSISTRATUS
sunt, exsistunt	. T SUN[T]|TEXISTUN
il|la factio	F C IL|LAATIO p. 133.
aliud	ALIUT
illo	ILLA
tamquam	TANQUAM
rapiunt	A REPIUNT d. e
iis aut	em IISAUT
unquam	U INQUAM d. I

Caput XLV.

§ 69. *ex	Deest.
regium; | regio	p. 134.
rerum	· REBRUM
aliud *auctoritati	ALIUTAUCTORITATE
partitum	PARTIUM
voluntatique	UOLUNTATIQUAE d. ult. A
quandam	Addidit 2.
libe|ri	p. 163.
quodque	. . . . quoƋquoƋque
commutantur novis	N U CONMUTATAMTURNOBIS

	moderateque permixta	q mOꝺeRATePeRmIXTA	
	conformatione	CONmuTATIONe	
	vitiis	I uITIS	
	Non est	NeST NOS	d. s
	suo | quisque	p. 164.	Q. XIII.

Caput XLVI.

§ 70.	cuiusdam	ꝺA– cuius	
	simul	Addidit 2.	
	sic | sentio	p. 177.	
	nullam	Am NuLLIUS	d. ius
	descriptione	ꝺISCRIPTIONem	
	disciplina	ꝺISCIPLINAm	
	nostra re publica	NOSTRAeReIP.	
	accommo|dabo	p. 178.	
	habenda	A hABeNꝺum	d. um
	cumulate munus	u cumuLATAemINUS	d. alt. A et I
	effecero	eFFececeRO	

Caput XLVII.

§ 71.	aut	AuT	
	maiorum	u mAIOReM	
	quum sis clarissimis	CumSIS CLARISSImIS	
	aut de	T Auꝺe	
	quem | si	p. 155.	
	tum	m TUNC	
	*ei	.... esse	

« Subscripti tituli vestigia sunt evanida praeter litteram ·*M*·.» Maius. Non in lucem revocata est subscriptio, quae si fuerit adscripta, rubro quodam suco exarata erat, quem aqua abstulit; quae quum ita sint, I quod unicum litterae M vestigium sibi legere videbatur Maius, pro una de multis maculis habeatur, in hoc folio passim obviis.

LIBER II.

Tituli alternis rubris nigrisque litteris exarati hae tantum renatae sunt nigrae in pag. 156, quas vide in Tabula, quae editionibus vulgo adiungitur scripturae speciminis causa:

DE RE. PVBLICA

INC. LIB. II

E I I E .

id est: *feliciter*, ut rectissime Maius supplevit.

Caput I.

<table>
<tr><td>§ 1.</td><td>cupiditate</td><td>Lege: cupidi|tate p. 275.</td></tr>
<tr><td></td><td>patris</td><td>ꝏATRIS (p superscr.) d. ꝏ</td></tr>
<tr><td></td><td>adolescentia</td><td>AꝺULESCENTIAꝏ d. ꝏ</td></tr>
<tr><td></td><td>nunquam</td><td>NUꝏQUAꝏ</td></tr>
<tr><td></td><td>etiam | diutissime</td><td>p. 276.</td></tr>
<tr><td></td><td>discendi</td><td>ꝺICENꝺI</td></tr>
<tr><td></td><td>orationi</td><td>ORATIONE (I superscr.)</td></tr>
<tr><td></td><td>congruens</td><td>CONGRAUES (N superscr.)</td></tr>
<tr><td>§ 2.</td><td>singuli</td><td>SINGULIS</td></tr>
<tr><td></td><td>qui suam</td><td>QURUSUA litteris RU ita erasis ut restat I</td></tr>
<tr><td></td><td>legibus atque institutis |</td><td>Repetita leguntur initio paginae 277.</td></tr>
</table>

	Lacedaemoniorum	LACAEDEMONIORUM
	Theseus	h TESEUS
	aliquot	ALIQUOD
	seculis	SAECULIS
	Nam | neque	p. 278.
	exstitisse	EXTITISSE
	quisquam aliquando	. . QUISQUAM:::IQUANDO Dubius haereo sintne punctis notatae AM an vero maculis, sitne emendatum ALIQUANDO, quod 1 saltem non dedit, an vero maculae non litterae ALI.
	fuisset	FUISSET : : : vestigia litterarum 1 manus, quae erasae sunt.
	collata	CO͞LATA
	ac vetustate	. . . . ACUETUSACUETUSTATE
§ 3.	populi originem	POPULIRIRIGINEM prior R erasa est et ex sequenti I facta O; forte cum R revocandum est *Romani*.
	autem	Addidit 2.
	propositum, | consequar	p. 287.
	robustam	ROBTAM
	ut apud	PUT MULTA d. M et L

Caput II.

§ 4.	approbavissent	ADPROBAUISSENT
	con|cedamus	p. 288.
	bene	. . UTBENE
	fratre	R FRATE
	Amulio	I AMU:|LO 1 *Amulo*. Maius. Non ita; male dissecaverat 1, tum erasa priore L ex I facta est L et adscripta I.

	Albano	A^{L}∂BANO	d. ∂
	beluae | sustentatus	p. 289.	
	est	e^{S}T	
	incolebant	INCOLeBA^{N}T	
	urbem et	uRBe∽ueL	ex L facta est T
	potentem | temporibus	p. 290.	

Caput III.

§ 5.	parta	PARTA∽	d. ∽
	Aboriginumve	ABORIGINe∽^{ue}|q,	d. e priore. Tum repetuntur p. 157 *facillimum u. i. a. R. Aboriginumq,* punctis superadditis.
	providentia	PROUI∂eNTIA∽	d. ∽
	atque imperii	A∂queI͞PeRII	
§ 6.	| caecis	|CAeCITATIS	d. ITAT; p. 158.
	exspectatos	eXPeCTATU^{S}R	ex u facta est o
	multis indiciis	∽ULTU∽IN∂ICIS ($^{I\ S}$)	d. u∽
	esse, sed	esseseT	
	Maritimus	∽ARITI^{u}∽IS	d. ult. I
	queat	q,^{ue}AT	
	se | fert	p. 167.	
	qui sit	quISSIT	
	ne	NeNe	
	potest	POT^{eST}	

Caput IV.

§ 7.	demutatio	∂e∽uTATIO	
	importantur	INPORTANTUR	

	adventitiae	AꝺUENTICIAE
	possit	POSSINT
	patriis	PATRIS
	in|tegrum	p. 168. Q. XIIII.
	sedibus	SAEꝺIBUS d. A
	atque	Aꝺque
	excurrunt	. . .L EXCURRANT Maium fugit emendata lectio spretis punctis, quorum ultimum Augustini *tabernacula* abscondunt.
	ulla	ULLAE
	Karthaginem	h CARTAGINEM
	pervertit	. . . . .IT PERUERTERUNT
	hic	MIHIC | C
	navi|gandi	p. 227.
§ 8.	suppeditantur	SUBPEꝺITANTUR
	importantur	INPORTANTUR
	etiam	IAM
	illecebras	INLECEBRAS
	haud	AUT
	Peloponnesus	e o POLEPONNESUS d. pr. o et e.
	est; | nec	p. 228.
	Phliuntios	PHI|LUNTIOS
	Peloponnesum	PAELOPONNESUM d. A
	Aenianes	ENIANES
	Dores	ꝺORIS
	quae	A que
	paene	PAENEIN d. IN
	civitatium	um CIUITATIS d. IS
§ 9.	veteris	UETERES
	Graiis	GRAIS | S

	Thraciam — Magnesiam	Addidit 2.
	quam	quA˜|∞ d. ∞
	alluat	A∂LUAT
	attexta |	A∂TeXTA | p. 229.
	maritimi, praeter	RA ∞ARITU∞IPSeTeR
	Graeciae	GReCIAe
	paullo perbreviter attigi. Sed	PAULOPeRUBReuITeRA∂TIGISSeT d. sec. u
	his	hIIS
	quod ubique gentium |	quo∂ I UBIqueGeNTIU∞ | d. ult. I; p. 230.
	eam	AeA∞
	quascunque	quAsqu∞que

Caput V.

§ 10.	divinius	∂IUINITUS
	complecti	CONPLeCTI
	peremnis amnis	∞ PeReNNISANNIS
	aequabilis	I AequABLIS
	urbs	URPS ex P facta B
	ex	A.. eX
	reddere	Re∂∂eReT d. T.
	redundaret |	Re∂uN∂AReeT | d. media e; p. 231.
	ut flumine	uT FLU∞INe
	victum cultumque	CuLTu∞ UICTU∞que
	terra, ut	TeRRAAUT
	sedem aliquando	e se∂∞ALIquAN∂o
	alia	ULLA
	urbs	URPS ex P facta B

Caput VI.

§ 11.	quis | est	p. 232.		
	negligens	NeGLeGeNS		
	planeque	PLANe		
	*tractus	TRACTATUS		
	ut	Deest.		
	Esquilinum	ˈ ˈ IesquIILLINUꟽ	d. prima I	
	qua|si	p. 261.		
	atque	Aꝺque		
	abundantem	AB UNꝺANTeꟽ		
	perflantur	PeRFLUANTUR	d. priore u	
	afferunt	AꝺFeRUNT		

Caput VII.

§ 12.	confecit	.F .C CONUeNIT		
	ad firman|dam	ꝺ AFFIRꟽAN|ꝺAꟽ	d. priore F; p. 262.	
	opes	OPeseG	d. eG	
	honesto ortas loco virgines	O LOCO e hONeSTehORTASUIRGINIS	d. eh	
	Consualibus	CONSULIBUS		
	|matrimoniis collocavit	I u |ꟽATRIꟽONISCOLLOCABIT	p. 271.	
§ 13.	rege	e ReGI	d. I	
	icit, matronis	I .. CITꟽATRONISIS		
	adscivit	u AꝺSCIBIT		
	communicatis	CONꟽUNICATIS		

Caput VIII.

§ 14.	potentatus	ꝺ ꟽI N POTe͂TATUS	d. P et Te	
	recidisset |	ReCCIꝺISSeT |	p. 272.	
	delegerat	ꝺeLeGeRANT		

	Tatii nomine et	TANTINOmeT [iNe]	
	Sabino	SABIqueNO [. . .]	
	tres	TRIS	
	curias	CURAS [I]	
	fuerant	FUeRUNT [A]	d. alt. u
	pacis et	eT [PACIS]	
	sed	seT	
	ea	eT [A]	d. T
	erant | descripta	p. 237.	
	consilioque	CONSILIOquequAe [. . . .]	

Caput IX.

§ 15.	paullo	PAULO	
	cuiusque	CIUISIUSque	d. duobus prioribus I
	senatu	SeNATU [A]	
	fultus | et	p. 238.	
§ 16.	quod principium	PRINCIPUm [quod, I]	
	condidit	CONdIdIdIT	
	tribubus	TRIBUBUS [, ,]	
	singu|los	p. 239.	
	quantae	quANTe [A]	
	utilitati	UTILITATe [I]	d. e
	videro	uIdeROm	
	multaeque	mULTAque	
	boum	BOUUm	d. priore u
	non vi	NOUI [N]	
	suppliciis	SUPPLICIS	

Caput X.

§ 17.	septem	SePTe

	peperisset, auspicia	p. 240.
	senatum	[A] SeNATU∾
	comparuisset	[A] CONPRUISSeT
	collocatus	CONLOCATUS
	unquam	u∾quA∾
	assequi	Aꝺsequi
§ 18.	seculis	SAeCULIS
	ut fin|gendi	[u] eTFIN|GeNꝺI p. 241.
	esset	esse[T]
	impellerentur	INPeLLeReNTUR
	sexcentis	SeSCeNTIS
	literis	LITTeRIS
	errore	eRRORes erasa s
	est	[e] ST
	Olympiadis	[I] OLY∾PIAꝺes d. e
	seculum	SAeCuLu∾
	cecidit	CAeCIꝺIT
	quum | iam	p. 242. Q. XV.
	musicorum	[I] ∾uSCORu∾
	errore	[T] eRRORe d. priore e
	aetati	AAeTATI
§ 19.	intelligi	INTeLLeGI
	annis an|te	[ANNIS] AN|Te p. 301.
	Homerum — respuit	Haec ex Augustino suppleta sunt, in codice enim hac tantum litterae exstant: ho . . . . . FUISSe . . . . RO∾u . . . uTIA∾ . . . . . . ho∾I. . . . . ACTe∾ . . . . IPSISeR . . . . . . AꝺFIN . . . . . . eXC[ui]UI . . . . . eSSeTLO . . ANTIqu . . . . . NI∾R. . . . . . FABULA . . . . eTIA∾N . . Nu∾qu . . . . .

§ 20.	* * *	p. 302.	
	quidam	. quiꝺ . .	
	filia	FILI[A]	
	. . . mpia . .	. . YꝏPIA . .	
	. . li immor|talitate	IAꝏꝏOR|TALITATe (supra: Iꝏ)	p. 67.
	seculis	SAeCLIS	
	mortali	ꝏORTALITATe (. . . . supra)	d. ult. T
	impulsu	INPuLSu	
	illi a	ILLA (supra: I)	
	concione	CONTIONe	
	fertur	FeRTu[R]|R	
	colle | Romulum	p. 68.	

Caput XI.

§ 21.	cunabulis	CONABuLIS (supra: u)	
	sed adultum	eTAꝺuITuꝏ	Non cernitur S; sunt maculae frequentes in hac pagina; ex I facta est L.
	ratione	RATIO (supra: Ne)	
	quae | nusquam	p. 81.	
	princeps	PRINCeP[S]|S	
	sumpsit	SuꝏSIT	
	exstrueret	eXSTRueT (supra: Re)	
	sed	SeT	
	moribus	AꝏAIORIB'	d A et AI
§ 22.	es | enim	p. 82.	
	ingressus	INGeSSuS (supra: R)	
	quae	que (supra: A)	
	reperias	TPeARIAS (supra: RePP)	d. T et priore A
	apud	AuTAPuT (supra: P)	d. APuT

<table>
<tr><td></td><td>urbis</td><td>·
ueRBIS</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>oratione, sed defixa</td><td>Ne S ∂∂e
ORATIONe∂eFIXA</td><td>d. ∂</td></tr>
<tr><td></td><td>instituisti</td><td>INSTITUIS^TI</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>reges persequente</td><td>·
ReqGesPeRsequeNTe∞</td><td></td></tr>
</table>

Caput XII.

<table>
<tr><td>§ 23.</td><td>ille | Romuli</td><td>p. 281.</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>senatus</td><td>A
SeNATUS</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>tentaret</td><td>Te∞TAReT</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>regeret</td><td>Re ·
GeReReT</td><td>d. media e</td></tr>
<tr><td></td><td>excogi|taverunt</td><td>p. 282.</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>esset aut</td><td>esse∂AUT</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>obtinendum</td><td>OPTINeN∂u∞</td><td></td></tr>
<tr><td>§ 24.</td><td>Quo</td><td>quo∂</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>Lacedaemonium</td><td>LACAe∂e∞ONIu∞</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>regem non deligendum</td><td>ReGe∞ . . LI
NO~Re∂IGeN∂u∞</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>hoc</td><td>.O.
hAec</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>potestate | potuit</td><td>p. 283.</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>qualiscunque</td><td>quALISCu∞que</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>qualiscunque is foret</td><td colspan="2">Repetuntur sed lineola singulis litteris notatis puncta suprascripta sunt.</td></tr>
<tr><td></td><td>qui</td><td>I
quo</td><td>d. o</td></tr>
<tr><td></td><td>agrestes</td><td>R
AGesTes</td><td></td></tr>
</table>

Caput XIII.

<table>
<tr><td>§ 25.</td><td>fama ferret</td><td>A e
FU∞AIFRReT</td><td>d. u et I</td></tr>
<tr><td></td><td>adscivit</td><td>· u
A∂SCIBIT</td><td>d. B</td></tr>
<tr><td></td><td>regnandum | Sabinum</td><td>p. 284.</td><td></td></tr>
</table>

comitiis   CO∾ITIS
paullum   PAULU∾

Caput XIV.

§ 26. civibus, | docuitque   p. 87.
colendis   COLeN∂I^S
e
abundare   ABUN∂ARI
h
eis otii   eOISTII
. .
quibus   INquIBUS
OC I | . . .
patrocinio   PATR°ICI°|NIO   Id est 1 PATRICI|NIO tum o primae I suprascripta, deinde ab altera manu N facta ex CI, suprascriptae OC et I, et expunctis NIO in sequenti versu, addita o.
.
cultus   CULTU∾S
.
e   eT
quin|que   p. 88.
his
legibus his   LeGIBUS
ardentes   AR∂eNTIS
omnesque   O∾NISque
A
§ 27. quae   que
es|sent   Sequuntur in pag. 69 repetita *discenda q. o. essent* punctis suprascriptis.
impensa   INPeNSA
.
sumptum removit   SU∾TU∾Re∾OUITUT   d. ult. T
conveniendi   CONUeNIUN∂I
atque   A∂que
I
iam   TA∾
sum|ma   p. 70.
concordiaque   CONCOR∂IAquAe   d. ult. A

religione	RELIGIONE¯
clementia	CLEꝏENTIAꝏ

Caput XV.

§ 28. Quae	Ae qui
est, Africane	e SITAFRICANAE d. pr. I
Pythagorae	PYTHAGORAENE
ipsius d. a. c. P. fuisse |	Haec in pag. 295 omissa addidit 2 in imo margine paginae superioris.
natu audivimus	uiꝏ NATUꝏAUDIBUS d. ꝏ et B
et ita intelligimus	ETITAINTELLEGIꝏUS
annalium	ANNUꝏALIUꝏ
enim, Manili, inquit, id	ENIꝏ id ꝏANILIINQUIT
fictum	I FACTUꝏ
imperite	IꝏPERITAE d. A
fictum	I FACTUꝏ
non solum	SOLUꝏ NON
facta esse, sed	I ESSE FACTASET Cod. 1 *facta*, 2 *falsa*. Maius. Quod si verum est, latet emendatio sub Augustini *desiderium;* equidem legi emendatam lectionem *ficta*.
quartum | iam	p. 296. Q. XVI.
regnante Lucio Tarquinio	REGNANTEꝏLUCILIOTARQUINIOS d. ꝏ et LI
Sybarim	S YBARIꝏ
partes Pythagoras	PARTISPYTAGORAS
reperitur	REPPERITUR

	Superbi	suBPeRBI (˙ sup.)	
§ 29.	intelligi regiis	INTeLLeGIReGIS (I sup.)	
	quadragesimo	quATRAGe∞O (∂ SI sup.)	
	|attigisse	|ATTINGISSE	vest. d. N; p. 39.
	ulla est unquam	uLLASTu∞quA∞ (e sup.)	
	versatum. Dii immortales	ueSATu∞∂IIN∞ORTALeS (R sup.)	
	importatis	INPORTATIS	

Caput XVI.

§ 30.	Atqui	A∂quI	
	si | progredientem	p. 40.	
	rem publicam atque	ReP.A∂que (∞ sup.)	
	quod	quOT	
	intelliges	INTeLLeGeS	
	sumpta	su∞TA	
	apud	APuT	
	multo esse	esse (∞uLTA sup.)	ex A facta est
	ibi	SIBI	d. S
	atque	A∂que	
	intelligesque	INTeLLeGesque	
	fortuito	FORTuITO (NON sup.)	
	populum Romanum	P.R.	
	confirma|tum	p. 217.	
	esse	eTSSe (˙ sup.)	
	fortuna	FORTUNA∞	d. ∞

Caput XVII.

§ 31.	Pompilio	POPILIO (∞ sup.)	

	Hostilium	s HOCTILIU∾ d. c
	interrege rogante	ReGe INTeRROGANTe
	comitiis curiatis	I eNCO∾∾ITTISCURIATIS d. N et priore ∾
	creavit	T CRAeUIPILIP d. PILIP
	isque d. i. s. e. P. po-	Addidit 2 suo loco inter lineas, eademque leguntur in ima pagina; utroque loco PO∾PILI. De duplici correctione vide supra pag. 34.
	exstiterunt	eXTITeRUNT
	bellicae	A BeLLICe
	idem	FIðe∾ d. F
	saepsit	. A TSe∾PSIT d. ∾
	manubiis	U IS ∾ANIB' id est 1 *manibus*; d. I
	|fetiali	LI |FeTIAU d. u; p. 218.
	atque impium	AðqueINPIU∾
	hoc	C hos d. s
	tribuenda quaedam	ueNðAquA TRIBUeNðA∾ d. N
	regiis	I ReGIS
	populi	I POPUL
	sibi	SITSIBI d. SIT
	anteire	I ANTeReI erasa I

Caput XVIII.

§ 33.	|enim	p. 171.
	res publica	S Re∾P. d. ∾
	Post eum	C POS^T|TU∾ d. T
	Pompilii	PO∾PILI

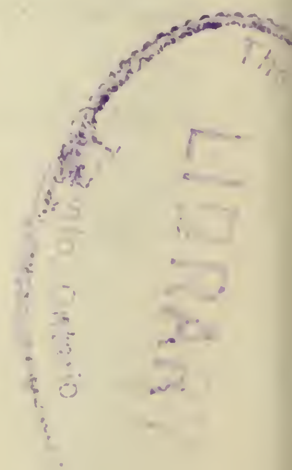

	devicisset	∂eciuisset [ci]	d. ci
	Atque	a∂que	
	omnes	omnis	
	publicavit, | quas	p. 172.	
	tres et	trese [t]	
	est mortuus. Tum	[st] se∂mortuset [um]	d. pr. s, ∂ et ult. e
	fere	ferre	
	illustrata	inlustrata	

Caput XIX.

§ 34.	insitiva	insitiba [u]	d. b
	|disciplina	|∂iscipulina	d. u; p. 173.
	Influxit	influcxit	
	quidam	quae∂am [i]	d. ae
	Graecia	grecia [a]	
	amnis	annis [m]	d. pr. n
	quendam	quem∂am	
	Corinthium	corintium [h]	
	Corinthiorum	chorinthiorum	
	fugisse	fuisse [g]	
	mag|na	p. 174.	
	confirmari, defugit	confirmatamfugit [ri. . . ∂e]	
	fortis	foris [t]	
	de	∂ei	d. i

Caput XX.

§ 35.	|facile	p. 219.	
	omnes cives	omnisscip [uis]	d. alt. s et p

	enim | suum	p. 220.
	principio	. . . . PRINCIPIOLeGeෆTULIT
	appellavit	u APPeLLABIT d. B
§ 36.	us|que	p. 37.
	Ramnensium	. . . . RhAෆeNSINuෆ d. ult. N
	augur gloria Attius	, , , , , , GLORIA GLORIAAUGURTATUS d. pr. T
	Corinthios	ChORINThIOS
	equis	. . . . . equIsequIs
	diligentes	∂ILIGeNTIS
	fecit | equites	p. 38. Q. XVII.
	Romani	R.
	repulisset	R ePPULISSeT
	aedemque	e eA∂eෆque
	vovisse	u BOUISSe d. B
	facien|dam	p. 31.

Caput XXI.

§ 37.	illud	ILLUT
	Ita est	ITAST
	*Tul|lius	T | . . SUL|PICIUS d. S, P et C; p. 32.
	iniussu	S INIUSTUS d. T et ult. S
	ex serva Tarquiniensi	eXeRUATARquINIeNSe
	assisteret	A∂SISTeReT
	quae	A que
	puero	C PUeRO
	omni	| ෆ O˜|NI
	ha|beretur	p. 291.
	iis	I'S

§ 38.	atque	AꝺQUE	
	civium	C$\dot{\text{O}}$IUIUꝏ	d. o
	ae|ger	p. 292.	
	ornatu ius	$\overset{\text{u}}{\text{ORNATIUS}}$	
	de se	$\overset{\text{se}}{\text{ꝺe}}$	
	consuluit	CONSULUTT (i above)	
	Etruscorum	$\overset{\text{eT}}{\text{RUSTICORU}}$ꝏ	

Caput XXII.

§ 39.	|duodeviginti	p. 107.	
	reliquum	ReLICUUꝏ	
	classes	CLASSIS	
	plurimi. Quae|descriptio	$\overset{\text{I A}}{\text{PLURIꝏUꝏQUE}}$|ꝺISCRIPTIO	p. 108.
	centuriae	$\overset{\text{uRI.e.}}{\text{CeRTAꝏINe}}$	ex R facta N
	sex	$\overset{\text{seX}}{\text{eT}}$	d. eT
	tignariis	$\overset{\text{I}}{\text{TGNARIIS}}$	
	LXXXVIIII centurias	$\overset{\text{LXXX}}{\text{UIIII}}$. ce͞	
	habeat, quibus	$\overset{\text{hABcAT. quIB. eX}}{\text{TURIASTOTC}}$	d. c
	ex centum quattuor centuriis tot enim reliquae	$\overset{\text{CeNT.quATTORCeNTURIISTOT}}{\text{ᶜNIꝏReLIQUAe}}$; Ae	
	vis populi	UI[s]|$\overset{\text{Pu}}{\text{SPOLI}}$	
	centuriarum|neque	p. 93.	
§ 40.	locupletes assiduos	LOCUPLeTISAꝺSIꝺUUꝏOS	d. ꝏ
	quingentum	CeNTUꝏ	Videtur superaddita ꝺ, i. e. factum *quingentum.* Maius. Equidem vestigium istius litterae vidi nullum, sed pagina est obscurior.

	omnino	O∞NINON
	exspectari	|eXPeCTARI p. 94.
	is valebat	IISUALeB$\overset{\text{A}}{\text{I}}$T
	et is valebat in suffragio	Repetuntur sed singulis litteris puncta superaddita sunt.
	accensis	A^CNCeNSIS d. pr. N
	liticinibus, cornicinibus	$\overset{\text{CORNI}}{\text{LITICINIB'}}$

Caput XXIII.

§ 42.	|sexaginta	|SeXAGIGNTA p. 45.
	XXXIX	XXXuIIII
	eius|modi	p. 46. Q. XVIII.
	reperiatur	RePPeRIATUR
	quae	$\overset{\text{uAe}}{\text{q'}}$ id est 1 *que*, 2 *quae*
	exposui	eXPO$\overset{\text{ui}}{\text{S}}$
	Lacedaemoniorum	LACAeðe∞ONIORu∞
§ 43.	senatus	SeNATUS (A above)
	fuit	FU'|eT
	et ut	UTeT (uT above) d. u
	populi | ius	p. 145.
	apud	APUT
	illud	ILLUT
	non modo	N$\overset{\text{O}}{\text{A}}$‾∞OðO d. A
	haud	hAUT
	reliquis | simplicibus	p. 146.
	quoad	$\overset{\text{quo}}{\text{hO}}$CAð d. ho
	Is est	ISSeT (S above)
	omnique	O∞N$\overset{\text{I}}{\text{e}}$que

	aequabilitas	AEQUABILITATS
	multa, qui	*qui* addidit 2, Maius. Non ita, nam suprascriptum illud *qui* ad Augustini verba pertinet « *quia* holocaustis non delectantur. »
	quae	que (A superscr.)
	sed	seT
		Caput XXIV.
§ 44.	| ferebant	p. 15.
	domino	∂OMINATO
	cepit	COePIT d. o
	erat, | dona	p. 16.
		Caput XXV.
§ 45.	atque	A∂que
	agnoscere	A∂q,COGNOSCeRe d. q,co
	quaeque	q,quAc (uAe superscr.) d. A; id est 1 *quequae*, 2 *quaeque*
	possitis | occurrere	p. 255.
	ipse p. s. s. s. me-	Addidit 2.
	exsultabat	eXULTABAT
	suos	uos (s superscr.)
	libidines	LIBI∂INe[s]
§ 46.	Collatini	CONLATINI
	vim	uM (I superscr.)
	no|bilis	p. 256.
	sese	esse (s superscr.)
	illud	ILLuT
	que|rela	que|ReLLA p. 245.
		Caput XXVI.
§ 47.	exstiterit	eXTITeRIT

	ex	ex I d. I
	deterrimum	deterrumum
	quem	quam
	tyran|num	p. 246.
	conditione	CONDIONE
	rei publicae	REP.
	ad	AT
§ 48.	tetrius	TAETRIUS
	Diis	DIS
	hominibus|que	p. 29.
	invisius	Repetitum a manu recentiore in summa pagina.
	animal	ANIMA
	cogitari	COGITARE
	immanitate	INITATE Admodum probabile est a 2 veram lectionem esse emendatam, sed nunc latet sub Augustini loco correcto.
	sibi	SINBI
	admonu|erit	p. 30.
	liberata iam	Addidit 2.
	appetiverunt	ADPETIUERUNT

Caput XXVII.

§ 49.	et Spurius	esTPERIUS d. pr. s et alt. e
	Manlius et Spurius Maelius	MA |LIUSESTPURIUSMAECIUS

Caput XXVIII.

§ 50.	*La*|cedaemone	|CAEDEMONE p. 135.
	appellavit	APPELLABIT

	XXVIII	XXVIII
	imperii	IMPERIS
	illud	ILLUT
	interpretati	INTERPRAETATI (s)
	vis	ðUIS
	Imperti	INPERTIT
	potestatis | aliquid	p. 136. Q. XVIIII.
	libertate	LIBERTATES
	incenderis	INCENðIRES (e. I) d. ult. e
	impendebit	INPENðEBIT
	quae posita est	q,POSITAST (uAe)
		Caput XXIX.
§ 51.	ty|ranni	p. 189.
	auspicato	AUSPICATU ex ult. u facta o
	perscripsit	PRAESCRIPSIT (. . R)
	sibi	SIUE (.Bi)
	Peripatetico	PERIPEATETO
	everterit	EUERTERET (I.) d. ult. e
	sit	SIThOCREGIAECIUITATISEUERTERITSIT
	et | sapiens	p. 190.
	quicunque	quICUMque
	Quem	quAM (e)
	facite, ut	FACITET (u)
	potest	POTESTI
	sermone	SERMONEM
		Caput XXX.
§ 52.	*divi*|sas	p. 187.

	sperandam	SPERNENDAꝏ	
	possit esse	POSSITES	
	et imagine	eT IꝏAGINE	
	amplissima re publica	A AꝏPLISSIꝏU¯A¯R.P.	d. u¯
	enitar	. T ENIPAR	d. P
	| His	|hIIS	p. 188. Q. XX.
	paullo	PAULO	
	praeteritis, expulsoque	. . S PRATERITISEXPOPULOque	
	carere rege	Re CANE|RERECES	erasa S

Caput XXXI.

§ 53.	| lex	p. 35.	
	sublata est	SUBLATAST	
	Collatinum	CONLATINUꝏ	
	cognationis	NATIO COGNIS	
	in concione	IN CONTIONE	
	aedes	A 1. E∂ES	
	Veliae	UELIOAE	
	rex | Tullus	p. 36.	
	neve verberaret	ue NEUE|UERBERARET	eras. pr. ue
§ 54.	declarant pontificii libri	NT ∂ECLARAPONTIFICILIBRIS	
	augurales; | itemque	p. 119.	
	compluribus	CONPLURIBUS	
	scripserint	SCRIBSERINT	
	ostenderit	OSTEN∂ERINT	
	magistratus	GISTRATUS ꝏA	

	Luciique Valerii	L.queuALeRI (i supra)	
	Horatii	hORATI	
		s	
	Consularis lex sanxit |	CONLULARISLeXANXIT |	p. 120.
	magistratus	∽AG.	
	quidquam	quicquA∽	
		. . . . .	
§ 55.	*perlata	SUBLATAPeRTA	
	secures	SeCURIS	
	ius|sit	p. 185.	
	imperii in	INPeRIIN	
		i GO	
	hic, ut ego quidem	hocuTequiꝺe∽	d. o
	intelligo	INTeLLeGO	
	| sed illustribus	|seꝺINLUSTRIBUS	p. 186.
	reliqua oratio dirigatur	ReLIquA∽ORATIOꝺeReGATUR	

Caput XXXII.

		A	
§ 56.	senatus	SeNATUSSeNATUS	
		A	
	senatus	SeNATUS	
		. . . .	
	dumtaxat annuam |	ꝺu~TAXATANNIANNUA∽ |	p. 5.
		i	
	Quodque	quoꝺque	d. e
	obtinendam	Addidit 2.	
	approbavisset	AꝺPROBAUISSeT	
	Sed | tamen	p. 6.	
	summa	Addidit 2.	
	magnaeque	∽AGNAeqe	
		AE	
	praeditis	PROꝺITIS	d. o

Caput XXXIII.

§ 57.	quod	Addidit 2.	
		T	
	cogebat ut	COGeBATUR	d. R

	Co|minio	p. 7.
	consulibus consecutus	ON COSSeCUTUTUSeGUTUS
	saepe	A SePA
	Id enim tenetote	NI TO IDeωTeNeTO
	satis in	IN SATISeT d. eT
	incommu|tabilem	p. 8.
§ 58.	hominibus	h OωINIBUS
	Spartae	SPARTe
	cosmoe	O COSωe
	consulare imperium tribuni plebis, sic illi contra vim | regiam	. . . . GIA CON|SULAReω p. 191; addidit 2 verba omissa: SULAReIωPeRIUωTR.P.SICILLICONTRAUIω

Caput XXXIV.

§ 59.	Solonem	ON SOLe¯
	senatum	A SeNATUω
	publica	PUBLICAS
	impendiis	INPeNDIIS
	de|bilitata	p. 192.
	quaesita est	QUAeSITAST
	nata est	NATAST
	senatus	A SeNATUS
	aucto|ritas	p. 129.
	antecellerent	L SCeLeReNT d. S

Caput XXXV.

§ 60.	apud	APUT

| accusavit	|ACCUSABIT p. 130.
audistis	AUꝺIS$\overset{\text{I}}{\text{T}}$S
comperisse	CONPERISSE
mactavit	ꝏACTABIT
primos consules	PRIꝏOCOS. (S above)
Sp.	P. (S above)
consules	COS.
post	POSTRESꝏULTISꝺICEꝺIST (dotted above)
censo|res	p. 41.
levis aestimatio	LAEUISAESTUꝏATIO
Iulii	IULI
Papirii consulum	PAPIRICOS.
constituta est	CONSTITUTAST

Caput XXXVI.

§ 61. Sed aliquot	SETALIQUOꝺ
annis	A$\overset{\text{N}}{\text{ꝏ}}$NIS d. ꝏ
senatu	$\overset{\text{A}}{\text{S}}$ENATU
ratio est	RATIOST
consules et tribuni	CONSULESSETTR.
atque ut	ATQUI non, ut Maius legit, ATQ.UT
maxima	ꝏA$\overset{\text{I}}{\text{X}}$ꝏA
provocatio|ne	p. 42. Q. XXII.
haberent et leges	HABERERENTETLEGE (.. and S above)
Iulii	IULI
Sextium	SESTIUꝏ
cu|biculo effossum esse, se	CU|BILOECFOSSUꝏESSE (CU, .F, SO above) p. 137.
diceret	ꝺ$\overset{\text{I}}{\text{E}}$CERET d. pr. e
decemvir	ꝺECEꝏUIRU˜

	poposcit	PO POSCIT
	quae	uAe q,

Caput XXXVII.

§ 62.	iidem essent	N IꝺeꝏesseT
	voluissent. | In	p. 138.
	omnes	OꝏNIS
	civitatis	CIUITAS
	res publica	ReP.
	decem viris	XXuIRIS
	tribunis	NTR.
	provocatione	o PROUACATIONe
§ 63.	pertur|batio	p. 183.
	disiunctis	ꝺIIUNCTIS
	connubia	CONUBIA
	plebi cum	e . . cuꝏ PLeBIeT
	plebeiscito	PLeBeISCITO d. alt. e
	Canuleio abrogata est	A CANULeIOBROGATAST
	libidinoseque	q. LIBIꝺINOSe
	acerbe	ACeRBAe
	monumen|tis	p. 184.
	literarum	LITTeRARUꝏ
	Virginius	UeRGINIUS
	illud	ILLUT
	maio|res	Lege: *maio*|res; p. 193.
	probavisse	u PROBABISSe

Caput XXXVIII.

§ 64.	Scipio	C P SPICIO d. P et C.
	exspectaretur	eXPeCTAReTUR

<table>
<tr><td></td><td>Africane</td><td>AFRICANAe</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>quid in</td><td>quIN [ı∂]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>Laudavisse</td><td>LAU∂ABISSe [u]</td><td>d. B</td></tr>
<tr><td></td><td>de | nostra</td><td>p. 194.</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>sed de omni re publica</td><td>se∂oꝏNIReIP. [∂e]</td><td>d. ult. I</td></tr>
</table>

Caput XXXIX.

<table>
<tr><td>§ 65.</td><td>instituendis et</td><td>INSTITUeN∂IS [eT]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>disserendi</td><td>∂ISSeRUNT∂I [e. .]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>respon|disse</td><td>p. 143.</td><td></td></tr>
<tr><td>§ 66.</td><td>Quod | autem</td><td>p. 144. Q. XXIII.</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>ut civitate</td><td colspan="2">ut a civitate, praepositio a superaddita fuit. Maius. Nec vola nec vestigium praepositionis apparet.</td></tr>
<tr><td></td><td>reapse</td><td>ReABSe</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>quale esset</td><td>quALesseT [e]</td><td></td></tr>
</table>

Caput XL.

<table>
<tr><td>§ 67.</td><td>| iamdudum</td><td>| IAN∂u∂uꝏ</td><td>p. 19.</td></tr>
<tr><td></td><td>ad</td><td>AT</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>Prudentem</td><td>[P] RU∂eNTeꝏ</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>Tum</td><td>TUIꝏ</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>his</td><td>eIS</td><td>iam olim erasa est e</td></tr>
<tr><td></td><td>bella</td><td>BeLLA</td><td>ex A facta I</td></tr>
<tr><td></td><td>ipso</td><td>TIPSO</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>senatu</td><td>SeNATU [A]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>Sed</td><td>eT [S]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>vult</td><td>LT [uu]</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>ac | tu</td><td>p. 20.</td><td></td></tr>
</table>

et, tibi	eTIBI (r)
efficit	eFFeCIT (i)

Caput XLIII.

§ 69. | dici	p. 25.
Video, video	uIDeouIDeo
exspectabam	eXPeCTABA∞
nunquam	Nu∞quA∞
discedat	DISCeNDANT d. pr. N
aut | tibiis	p. 26.
immutatum	IN∞uTANTe∞ ex e facta u
infimis et mediis	INFI∞IS |..∞eDIIS erasae sunt IS, opinor, male a 1 dissectae, non opus est ut eT inseras.
consensu — potest.	CON | Cetera desunt in codice.

Caput XLIV.

§ 71. | plenam	p. 9.
Assentior	ADSeNSIOR (T)
re publica	R.P.
illud	Addidit 2.
posse, sed	POSSeT (se)
sine i. n. p. s. h. v. esse	Repetuntur sed puncta superaddita sunt singulis litteris.
Sed, si placet, |	SeTSIPLACeT | ; p. 10.
diem	DIS[c]|PUTANDI d. s

Subscriptio, male in Specimine scripturae depicta nec accurate a Maio edita, haec est:

M. TULLI CICER.

DE REP. LIBER II.

EXP. INC. LIB. III.

LIBER III.

Caput II.

§ 3.	| et vehiculis	eT |uehICuLIS p. 3.
	eademque	eA∂e∽quAe
	inchoatum	Videtur emendatus codex signis appositis 2 *incohatum.* Maius. Transpositionis indicia nulla equidem vidi.
	incidit	T INCI∂I∂
	partes, et	∂ PARTISe
	impressit	e INPRASSIT
	vinculo colligavit	u uINCLOCONLIGAuIT
	inventis, | sunt	p. 4.
	colloquia	CONLOquIA
	voluntatum	N, uOLu∽TATu∽
	rerum	∽ ReRu
	tenerentur	, TeRNeReNTuR
	necessaria	c NeCSSARIA
	una immutabilis	uNA IN∽uLTABILIS
	quae	uAe q,
	impulit	INPuLIT

Caput III.

§ 4.	| quorum	p. 207.
	literis	LITTeRIS
	minime | quidem	p. 208.
	exsisteret	eXSISTeTeReT
§ 5.	eos | anteferre	p. 201.
	quum	qu∽
	Philo	PILO

	*domesticum	∂oᴍesticoruᴍ	
	hanc	Addidit 2.	
	adventitiam	A∂ueNTICIAᴍ	
	doc|trinam	p. 202.	
		R	
§ 6.	quare	quAe	
		..	
	quum	quAᴍ	
	alterutra sit	ALITeRSITUTRA	
	illustrior	INLUSTRIOR	
	M'	·ᴍ·	

Caput IV.

§ 7.	| fuisse	p. 23.	
		T B	
	artibus	ARI∂US	
	Plures	PLURIS	
	sapientes	SAPIeNTIS	
		·	
	restricte	ReSTRICTAe	
	dignos, quo|niam	p. 24.	
	Quod	Addidit 2.	
		ius	
	eiusdem	e∂eᴍ	
		u	
	Volscam	BOLSCAᴍ	d. B
	collustrare	CO͞LUSTRARe	
	voluerimus	ueTUeRIᴍUS	
	Assyrios	ASSURIOS	

Caput V.

§ 8.	*advo*|cati	p. 21.	
		A	
	Philus : Praeclaram	PILUSPRAeCLARUᴍ	d. ult. u
	quum	quAᴍ	
		T	
	vultis. Atqui	UOLTISA∂qui	d. ∂
	quum	quᴍ	
	partes	PARTIS	
	Philus	PILUS	

geram | morem	p. 22. Q. XXζII.	
quod	q (uod)	
quum	quAm	d. A
Philo	PILO	
	Caput VIII.	
§ 12. | et reperiret	p. 205.	
grandes	GRANðIS	
magnificum	mAGNIeICUm (F)	d. e.
modo est	moðOST	
omnes	OmNIS	
sepse	sePse (I)	
potius, | quam	p. 206.	
collocare	CO¯LOCARe	
§ 13. quaerimus	q,RImus	
amara	CAmARA	d. C
in|iusta	p. 17.	
	Caput IX.	
§ 14. Pacuviano	PACuIANO (u)	
anguium	ANGúLum	
gentes	GeNTIS	
collustrare	CONLuSTRARe	
seculorum	SAeCuLORum	
literis	LITTeRIS	
generis | beluas	p. 18.	
apud	APuT	
Persae	PeRSe (A)	
Xerxes	XeRSeS	
fana	FAmA (N)	d. m
§ 15. infe|rebat	p. 27.	
vellet	BeLLeT (.u)	

	oculos	OS
	Busiris	BIRIS (us above)
	gratissimum	GRATISSUꝏUꝏ
	Lacedaemonii suos	LACAEDEꝏONIINOS (. su above)
	dictitarint, | quos	p. 28.
	frugesve	FLUGESUE (R above) d. L
§ 16.	gentes	GENTIS
	quum	QUꝏ
	dici|mur	p. 203.
	intelligatis	INTELLEGATIS
	optimarum	OPTUꝏARUꝏ
	aequissimi	AEQUISSUꝏI

Caput X.

§ 17.	millies	ꝏILLIENS
	mu|lierum	p. 204.
	adolescens	ADULESCENS
	plena est	PLENAST
	millies	ꝏILLIENS
	tricies	TRICIENS

Caput XI.

§ 18.	| sanxisset	p. 13.
	iisdem et iidem	IDEꝏETIDEꝏ
	boni est	BONIST (e above)
	quaecunque erunt	QUAECUꝏQUEERANT
	iustitiam | sequi	p. 14. Q. XXVII.
	cuique	CUIQUE ex c facta q
§ 19.	tribuemus beluis	TRIBUEꝏUELBIS (usB u above) d. alt. u et ult. B
	Pythagoras	PHYTAGORAS
	conditionem	CONDICIONEꝏ
	inexpiabiles	INEXPIABILIS

Caput XII.

§ 21.	| omnibus	|omni*bus* Litteras nunc saltem evanidas sic distinguo; p. 47.
	iubet	IUUET
	amplificare	AꝏPLIFICARI
	fines: —	*fines*
	. . . . . . set	esseT
	[Alexander] summus	*Alexander summus*
	[armis] fines	*armis* FINIS
	iustitia	iu*stiti*a
	praecipit	pra*ecipit*
	reddere, sacra, publica,	*reddere sacra publica*
	[aliena] non [tangere] |	*aliena non tangere* | p. 48.
	illustriora	INLUSTRIORA
	*Ut	eT

Caput XIV.

§ 23.	| Sunt	p. 57.
	Iovis	IO$\overset{\text{u}}{\text{B}}$IS d. B
	Quum	quꝏ
	tenent	TeNeANT
	quum	quꝏ
	fit | inter	p. 58.
	exsistit	eXISTIT
	iustitiae	IUSTITIAe
	imbecillitas	INBeCILLITAS
	quum	quꝏ
	possis	Poss$\overset{\text{I}}{\text{e}}$s

Caput XV.

§ 25.	| praeter	p. 1.

	Athenienses	ATheNJeNSIS
	exsisteret	eXISTeReT
	exstitisse	eXTITISSe
		Caput XVI.
§ 26.	hac	eA (c) d. c
	vafri	ueRI (AF) d. c
	id|circo	p. 2.
	praemium	PRe∞Iu∞ (A)
		Caput XVII.
§ 27.	extermi|netur	P. 11 hic suscipit Lanctantii locum.
	iure etiam	IuReTIA∞ (e)
	optimo	OPTI∞OOPTI∞O (. . . . . .)
		Caput XVIII.
§ 28.	civitas, quae	p. 12.
	iuste	IuSTAe
	quum	quo∞
	senatus consulto	S.C.
		Caput XXIX.
§ 41.	| Asia	p. 249.
	neglexit	NeCLeXIT
	nostrum	NOSTRA∞
	obediunt	OBOe∂IUNT
	fere est	FeReST
	pa|triis	PA|TRIS p. 250.
		Caput XXX.
§ 42.	Quae quum	q.qu∞

Caput XXXI.

§ 43. | reportare	p. 251.
universi	UNIUIUERSI
Urbs	URPS
maximam	∽AXU∽A∽
porticus, | templa	p. 252. Q. XL.
populus	POPULIUS

Caput XXXII.

§ 44. Et | rectissime	p. 109.
quum	qu∽
aut species	AUTISPECIES
arx	ARA
Piraeeus	PIRACUS
Minime vero	∽INI∽ERO (ue)
populi | res	p. 110.
Quid quum	quiδqu∽

Caput XXXIII.

§ 45. Quum	qu∽
esse	EASE
omnia; quum	O∽NIAO͞NIAqu∽
quocunque vult	quocu∽queuOLT
quum	qu∽
|agunt, rapiunt, tenent,	|ag*unt*, *rapiunt*, tenen*t*. Sic distinguo quae in hac pagina 299 lectu difficillima cernere non licuit.
dissipant, quae	*dissipant* qu*ae*
potesne tum	pot*esne* *t*um
esse illam publicam	*esse* illam *publica*m
quum	qu∽

	sint omnia, quoniam	si*nt* *om*nia q*uoni*am
	quidem populi esse	quid*em* *populi* *es*se
	volumus	*v*olumus
	Laelius	L*ael*ius
	quidem	q*ui*dem
	publicam	*publicam*
	tota	*tota*
	nobis non placebat	*nobis* non pla*cebat*
	fuisse	f*ui*sse
	quum	qu∞
	hic, quum	hIqu∞
	nec | video	p. 300.
	tetrior	TACTRIOR
	belua est	ueLBAST cum vestigiis signorum ad delendum u et LBA
	quum	qu∞
	agnatorum	A∂GNATORU∞

Caput XXXIV.

§ 46.	| dici	p. 297.
	plures vero	Huius quoque paginae scriptura tota fere deleta est nec in lucem revocata; litterae L nullum ego vidi vestigium.
	vitiosissimae	UITIOSISSU∞AC

Caput XXXV.

§ 47.	Hic	huc
	Agnosco	A∂GNOSCO
	aver|sum	A∞UER|SU∞ d. pr. ∞; p. 298.
	ratione populari. Sed	RATIO..POPULIFIC^{T}

	assentior	A∂SeNTIOR
	esse	*e*s*s*e
	Illud tamen non	Il*lud t*amen no*n*
	assentior tibi	. . . . . TIOAUT : :
	in unone	IUNONe
	in pluribus?	. . PLURIBUSIN
	fallimur	f*alli*mur
	optimates	OPTUɷATIS
	vi|deri	p. 115.
	optimo	OPTUɷO
	Quum	quɷ
	quum	quɷ
	aut Tullum regem	AUTULLUɷRGGeɷ
	fortan	FORTA Codex perspicue *fortan.* Maius. Non ita nonnisi ex A facta est e.
	poenitebit	PAeNITeBIT
§ 48.	fui|mus	p. 116. Q. XLI.
	iidem	I∂eɷ
	senatorio	SeNA^{A}IORIO
	utrobique	ATROBIque
	conventitium	CONUeNTICIUɷ
	capitales	CAPITALIS
	omnes	OɷNIS
	iidem	I∂eɷ

LIBER IV.

Caput II.

§ 2.	| gratiam	p. 111.

	multis — novam	*multis* — *novam* Huius quoque paginae ita interiit scriptura, ut vix vestigia revocata sint.	

Caput III.

§ 3.	nunc, cetera quam	*nunc*, cetera *quam*	
	beate	BeATAe d. alt. A	
	societatem — enim |.	*societatem* — *enim* |	p. 112.
	Graeci	GAeCI (R superscr.)	
	institutorum	STITUTORUM (IN superscr.)	
	negligentiam	NeGLeGeNTIAM	

Caput IV.

§ 4.	|ri nudari	| RI (NUDARI superscr.)	p. 113.
	verecundiae	ueRecuNDAe	
	contrectationes	CONTReCTATIONIS	
	apud — apud	APUT — APUT	
	Lacedaemonii	LACAeDeMONII	
	|omnia concedunt in	|omni*a* *con*ced*unt* *in*	p. 114.
	iuvenum	iuve*num*	
	stuprum	*stuprum*	
	tenui sane muro dissaepiunt	ten*ui* *sane* *muro* dis*saepiunt*	
	quod — pecus	*quod* — *pecus*	
	Praeclare — quum	Prae*clare* — *quum*	

LIBER V.

Caput II.

§ 3. *tam* | regale	p. 247.
interpretatio	INTeRPR$\overset{\text{.e}}{\text{A}}$TATIO
easque	eASquI
regii	ReGI
con|ficiebantur	p. 248.
autem	AUT
exstare	eXTARe
§ 5. *ra*|dicum	p. 253.
exstabit	eXTABIT
censes	c$\overset{\text{N}}{\text{e}}$ses
villici	uILICI
villicus	uILICUS
dispensator	*dispens*ator
literas	LITTeRAS
refert	ReFeRTUR
iuri	IURe
fontes	FONTIS
per|spexerit	p. 254.
villicare	uILICARe
imperitus	INPeR∂ITUS
Illud	ILLUT

Caput IV.

§ 6. *civi*|tatibus	p. 199.
optimi	OPTUmI
quendam	quemdAm
Hanc	hAC (stroke above)
cives	CIUIS

delictis	∂ILICTIS
haec | quidem	p. 200.

Caput V.

§ 7. ratio est	RATIOST	
esse quidquam	ST eccequICquA∞	d. cc

A. PERSII FLACCI

SAT. I. 53—104.

IN COD. PALIMPS. VATIC. N°. 5750, pag. 63—64.

Inter codices rescriptos e bibliotheca S. Columbani de Bobio duo exstant, in quibus Concilii primi Chalcedonensis scripta est relatio, quorum unus in Bibliotheca Ambrosiana servatur, dum alter Romam devectus in Bibliotheca Vaticana N°. 5750 signatus est. Compositi sunt illi libri e foliis ablutis ante saeculum decimum, ut pii scilicet isti monachi solebant, in suum usum vertentes classicorum volumina. Angelus Maius in lucem protraxit e Concilio illo Frontonis et Marci Aurelii Epistolas, Scholiastem in Ciceronem, Bobiensem quem dicunt, Symmachi Epistolas, quarum omnium postea dabo Varietatem Lectionis, nunc vero unum illud folium, quod Persii Satirae I paucos quosdam versus, 53—104, exhibet, est codicis pag. 63 et sequens, proferam accuratius collatum cum novissima O. Iahni editione.

Persii Satiras ab eodem librario crediderim exaratas, ex cuius Iuvenalis exemplo unum tantum folium idem servavit codex, quod Maius accurate incidi curavit; in Praefatione Tom. III Classicor. Auctor. exstat. Scriptura est quadrata perantiqua solis maiusculis diligentius quam emendatius exarata, quae quartum saeculum sibi vindicare videtur propter magnam similitudinem cum Virgilio Mediceo etiamsi paulo maior et nonnihil crassior; vide F et Y ceteras mensura superantes, formam II,

cetera. Potest cogitari quidem de quinto saeculo propter scholiorum scripturam cursivam, sed mihi antiquior esse videtur.

Maius in Praefatione l. l. p. XVIII Persii atque Iuvenalis locos collatos exhibuit, sed ita, ut mihi operae pretium videatur accuratiorem varietatem lectionis proferre pro iis, quae in editionibus circumferuntur. Promisit olim Fr. Hauthalius se apographum diligenter factum exhibiturum, verum quoad ego sciam, nondum satisfactum est a viro doctissimo; atqui propter eximiam huius folii antiquitatem liceat meam prodere collationem, quae suppleat parcioribus iis a cl. Iahn adnotatis in Prolegom. ad Persium pag. CXCVI. Orthographiae studiosi certiores fient de usu *c* pro *t*, *e* pro *ae*, *b* cum *v* promiscue adhibitae, *s* post *x* deficientis, duplicatae *l*, *n*, *p*, et praepositionis *ad* in *ap-*, *ac-*, cet. vertentis.

Probe scio Persii textui nil lucri fieri ex hac collatione, nam in 52 illis versibus 48 lectiones ne dicam errores inveniuntur, unde de editionum, quibus utimur, praestantia prae codice remotissimi temporis iudicium fiat. Sed hoc ipso incitor, ut ex schedis meis hoc folium proferam, utilissimum exemplum quod iis obiiciatur, qui in codicibus tantum classicorum manum reperiri posse contendant. Lubet hunc evolvere librum Latinum quo antiquiores vix decem mihi laudare poteris, scriptum eo tempore quo librarii Latine loquebantur et scribebant, imo nihil aliud, et tamen sic sese habet Persii contextus, ut optimus quisque editor etiamsi non Romanus meliora det, et iure suo spernat negligentissimi atque ignorantissimi librarii errores.

Non crediderim hoc severius pronuntiatum de eo, qui in fine hexametri scripsit *exitet* pro *exstet* v. 57, cui item dactylicus versus per *nihilne pudet* v. 83 incipit; iam ubi vel metro non retinetur, quid mirum istum v. 58 dedisse «O Iane, *quam* nulla ciconia pinsit,» ubi editores scribunt *quem;* difficile esset ignoscere librario Romano ignoranti quid sit «Graece nugari» atque *Graeci* scribenti v. 70, nisi luce clarius esset hominem non assecutum esse loci sensum, nec v. 85 *qui*, nec v. 87 *laudatus;* item ratio fugit bonum scriptorem v. 92

cruris ubi legit pro *crudis*, nec tenuit eam v. 100, ubi vitiose scripsit «*ratum* vitulo caput ablatura» pro *raptum;* tum a librario istius aevi vix exspectares v. 100 «*lycem* Maenas flexura corymbis» pro *lyncem*, denique notari potest v. 85 *aits*, nam pro vulgari *ait* unus tantum codex apud Iahn habet *ais*. Quae menda quum adeo gravia sint, minus aegre ferimus huius Persii codicis interitum.

VARIETAS LECTIONIS
ex edit. O. Iahn. (Lips. 1843.)

Vs. 57	sesquipede exstet	SEXQVIPEDEEXITET
58	quem	QVAM·
60	tantae	TANTE
61	vivere	BIVERE
62	posticae — sannae	POSTICE—SANNE
63	populi	POPVLIS
64	leve severos	LEBESEVERO
65	versum	VAESIS
69	afferre videmus	ADFERREDOCEMVS
70	Graece	GRAECI
71	corbes	CORBIS
72	fumosa	FVMVSA
73	sulcoque	SVLCOSQ'
74	cum	QVEM
76	Brisaei	BRISEI
	Atti	ACCI
77	Pacuvius	PACVIVS
78	Antiopa	ANTIOPE
79	patres	PATRIS
81	istud	ISTVC
82	exsultat	EXVLTAT
83	nilne	NIHILNE
84	tepidum	TEPIDVMOS

Vs. 85	ait	AITS
	quid	QVI
87	laudatur	LAVDATVS
	ceves	CEBES
88	moveat	MOBEAT
90	humero	VMERO
91	plorabit	PLORABIT, *ex* B *facta est* V
	volet	BOLET, *ex* B *facta est* V
	querela	QVERELLAS
92	crudis	CRVRIS
93	Berecynthius	BERECYNTHIVS
95	Apennino	APPENNINO
97	vegrandi	PRAEGRANDI
99	torva Mimalloneis	TORBM.MALLONIS
100	raptum	RATVM
	ablatura	APLATVRA
101	lyncem	LYCEM
	corymbis	CORYMBVS, *ex monogrammate* VS *facta* I *et adscripta nova* S
102	Evion	EVHION
103	vena ulla	VENVLLA

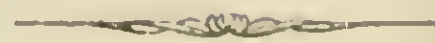

D. IUNII IUVENALIS

SAT. XIV. 323—331, XV. 1—43.

IN COD. PALIMPS. VATIC. N⁰. 5750, pag. 77—78.

Idem fere dictum velim de altero eiusdem codicis folio Iuvenalis, nam etiamsi series errorum in hoc brevior sit, recte ab editoribus adnumeratur libris deterioribus. Quum vero a viris doctis in censum vocatum est, lubuit accuratius illud conferre; insunt enim quaedam ad orthographiam illius aevi cognoscendam haud ita spernenda, tum ad pronuntiationem faciunt v. 32 *producserit*, v. 14 *Ulixes*, quae forma item frequens in scholiis ad hos versus, in quibus *e* saepius occurrit pro *i*, cet.

VARIETAS LECTIONIS
ex edit. O. Iahn. (Berol. 1851.)

Satura XIV.

Vs. 327	inplevi	IMPLEBI
	panditur	PANDET,
328	Croesi	CHROESI

Satura XV.

Vs. 1	Bithynice	BITYNICE
2	crocodilon	CORCODILLON ·
5	Memnone chordae	MEMNONACORDAE

Vs. 7	aeluros	CAERVLEOS
9	cepe	CAEPAE
16	ut	ET (suprascr. V)
	aretalogus	ARETOLOGVS
18	adque	ET
24	merito	MEMORITO
25	temetum duxerat	TEMECVMDEDVXERAT d. VX
28	Copti	COPAE (suprascr. T)
29	cothurnis	COTVRNIS
30	Pyrra	PHYRRA
	volvas	VOLVS (suprascr. A)
32	produxerit	PRODVCSERIT
34	inmortale	IMMORTALE
35	Ombos	OMBOS *ex priore* O *facta* A
	Tentyra	TENTVRA
41	cenae	CAENAE
43	iacentem	IACENTE

Versu 25 litterae VX lineolis ex transverso notatae sunt, iisque punctum superadditum, et vel sic male correxit iste, nam litterae *de* expungendae erant; melius emendavit reliquos locos. Litterae, quae vers. 16, 28, 30 suprascriptae sunt, eidem tribuantur, cui debemus correctionem vers. 35, et qui mihi videtur scholia adscripsisse. At quonam tempore illud factum sit, difficile dictu est, nam scriptura scholiorum cursiva est, et paulo sequioris aevi, ut Maius recte animadvertit, quod accuratius definiendum peritioribus libenter relinquo, nam occurrunt in hoc scribendi genere litterae cursivae forma satis recentes, quales sunt: b, d, h, p, q, τ, sic depictae, mediae cum forma prisca litterae: A, F, *g*, et semiunciales: e et L, longiores ∾, N, R simul cum novitia, cui alter ductus decurtatus ita adhaeret, ut formae litterae ſ propius accedat, quae item sic scripta apparet; cetera vide in specimine Maii. Operae pretium esset autem accuratius cognoscere scholiorum manum,

quoniam facit ad locum de scholiastis; de his ut viri docti, qui in hoc scriptorum genere de proposito versantur, pronuntient, lubet ipsa scholiastae verba exhibere etiamsi partim mutila, propter palimpsesti naturam, in quibus supplendis doctiores pace mea desudent. Maius quidem sprevit ista, quippe quae partim cum editis congruant, sed propter hanc ipsam causam equidem contendo publici iuris illa esse facienda; aliquid lucis ex hoc etiamsi unico folio affulget historiae scholiorum nisi glossas mavis, partim enim idem continent, quod in editionibus exstat, partim diversa, partim ad alios versus exhibent adnotationes, quas in nulla editione invenies; atqui inserviat hoc specimen ad dignoscendam scholiorum rationem, et secernenda illa a futilissimis glossematis, quae lector, qualis nostris temporibus Iuvenalem evolvat, non doceatur; denique testis proferatur ei, qui de grammatici auctoritate disputare velit.

SCHOLIA INEDITA AD SAT. XIV.

V. 325. *Haec quoque si rugam trahit*, id est si haec tristis [1]) tibi summa est, etsi haec cum indignatione.

Conf. Iahn p. 376 v. 24, qui recte quidem duo scholia versus 325 et 326 distinxit, sed lapsu typothetarum uncis inclusa sunt [325. SI RUGAM TRAHIT], nam de suo addidit editor: 326 SUME DUOS EQUITES.

V. 326. *Fac t.* id est fac sestertia.

» *Quadringenta* [2]), id est octingenta.

V. 327. *Si panditur* [3]) *ultra gremium*, plus quam desideras.

V. 328. *Nec Croesi* [4]) *fortuna umquam.* Croesus, [5]) cui Solon dixit: [ὅρα] *τέλος μακροῦ βίου* [6]), id est definitionem vitae

---

LECTIONIS VARIETAS: 1) tristes. 2) quadrigena. 3) pandctur. 4) Chroesi. 5) Chroeson. 6) ωΑCΙμιbιο.

observa, qui cum a Cyro teneretur et in crucem tollendus esset, filius eius exclamavit et dixit: homo es Cyre, parce homini[7]).

V. 329. [*Narcissi*]. Narcissus eunuchus[8]) illius temporis[9]) ditissimus.

V. 331. *Paruit imperiis.* Messalinam uxorem Claudii[10]) dixit, quae vitae turpissimae exstitit[11]) suo marito[12]); et paruit ad occidendum, utrum Narcissus an Claudius, ut hinc appareat quantum illum dilexerit[13]) imperator.

SCHOLIA AD SAT. XV.

V. 3. *Saturam serpentibus*[1]) *ibin.* Ibis avis[2]) est, quae in Aegypto serpentibus pascitur .....[3]) et crocodillo[4]) inim[ica] est .....[5]) ex quo basiliscus nascitur[6]); ibin autem Aegypti[i] colunt, quod sit inimi[ca] serpentibus, nam Nilus Aegyptum etiam serpentibus inundat, haec autem avis omne genus serpentum devorat, etiam aspides.

V. 5. *Dimidio magicae resonant ubi m. c.*, id est Memnonis[7]) statua citharam[8]) tenens certis horis cantabat; hanc Cambyses[9]) iussit aperiri existimans machinae[10]) aliquid esse, quod intra statuam lateret; nihilominus aperta statua, quae erat magice[11]) consecrata, certis horis sonum reddidit[12]), ideo *dimidio*' id est aperto[13]) et diviso. Quidam *dimidio m*' dicunt (*), ad Memnona referentes, quia qui sic legunt, statuam eius ....[14]) faciunt ......[15]) autem chordas[16]) res enim ...... Pythagoram[17]), qui in Aegypto perceptis disciplinis etiam[18]) magica arte plurimum valuit.

7) parc et homeni. 8) illius eunucus. 9) tempores. 10) Claudi. 11) extitet. 12) sub morito. 13) illam dileseret.

1) satiram serpentebus, *item mox.* 2) aves. 3) pascet rentemta (?). 4) corcodillo. 5) .untur (?). 6) basylissus nascetur. 7) Memnones. 8) cetharam. 9) Cambesis. 10) apperiri existemans machenae. 11) magicae. 12) reddedit. 13) apperto. 14) sumanrbest.... 15) anenen (?). 16) cordas. 17) enem ad autonem auctomas pytagoram. 18) eciam.

(*) Maius de suo, praef. XIX, *quidam dimidium non dimidio legunt.*

V. 6. *Thebe* [centu]m ha[buit] .... patentia Aegyptum ..... enea ... ecur ad .... emoni ... qui Thebarum .. venit .... tarum aeo ... Thebe.

V. 13. *Carnibus* [19]) *humanis* l. exclamatio ...... es qui ... venelaturis ..... de Aegypti[i]s vanum et in[credibile] est [quam]vis Ulissi [20]) [simil]ia de Lest[ry]gonibus [21]) referenti fuerit [in mensa Al]cinoi.

V. 15. *Alcinoo bilem aut risum*, hoc est ...... fabula hoc ibi abest religio.

V. 16. *Mendax aretalogus* [22]) .... de Phaeacibus [23]) indo ..... er .... err leres .. dam Ulissis [24]) velationem ideoque sententia [25]) sua am .. nantem quasi vaniloquum [26]), nam aretalogi sunt, ut quidam volunt, qui mira spes de esticosamiunt uter lo .... inter .... id est aretalogo illi sunt, qui ee ... ne dicta nonent uuitupe ... serunt.

V. 19. *Aut concurrentia saxa.* Symplegadas [27]) dicit, inter quas Argo navis [28]) evasit, quae in Ponto concurrerunt. Numquid [29]) et ad has Ulisses [30]) accessit?

V. 21. *Percussum verbere Circes.* Verg. [Aen. VII. 190] « Aurea percussum virga.»

V. 22. *Elpenora*, unus ex sociis, qui in domo Ulissis [31]) periit.

V. 23. *Populum Phaeaca* [32]) *putavit*, unum de Phaeacibus instruit quod Ulisses mentiatur [33]) et interrogative velut aestimaret [34]) sibi Ulisses [35]) inc.

V. 25. (gloss. interlin.) Corcyrea [36]) et Temetus insulae Phaeacum [37]).

V. 26. *Multo sub teste canebat*, merito [38]) illi non credebatur, qui sine teste canebat.

---

19) carnebus. 20) Ulessi. 21) lyst .. gonibus. 22) aritlologus, *item mox.* 23) feacibus. 24) ulixes. 25) sententia. 26) vaneloquum. 27) simpligadas. 28) naves. 29) Nunquid. 30) ulixisses. 31) ulixes. 32) popolum pheaca. 33) ulixes mensiatur. 34) aestemaret. 35) ulixes. 36) corcerea. 37) insule fheacum. 38) mereto.

V. 27. *Nos miranda quidem*, de se hoc ait Iuvenalis[39]), qui in Aegypto militavit et ea promittit[40]) se dicturum, quae ipse viderit.

Ibid. *Sed nuper cons. Iunco*, ut vincta et lenta videantur esse quae dicit[41]).

V. 28. (gloss. interlin.) *super* ultra.

Ibid. *Super calidae referemus moenia Coptae*, calidae aestuosae aut iracundae, Coptae autem civitas Aegypti.

V. 29. *Cothurnis*, calceamentis tragicis[42]), quorum Sophocles inventor. Verg. [Ecl. VIII. 10] «sola Soph[o]cleo tua carmina dign[a cothurno.]»

V. 31. *Nullus apud tragicos populus facit*[43]), unus enim solus vel cum paucis admittit[44]) scelus, non integer populus[45]) et civitas.

V. 35. *Umbos et Tentyra*, narratio[46]) est et ordo inter finitimos[47]) Umbos et Tentyra[48]); accusativus pluralis[49]) est, ut Maenala[50]); sunt autem Umbos et Tentyra[51]) civitates Aegypti.

---

39) iuvenales. 40) promittet. 41) dicet. 42) coturnis calciamentis tragoecis. 43) aput trhagoecos populus facet. 44) admittet. 45) popolus. 46) tintura narrasio. 47) finetemos. 48) Tyntura. 49) plurales. 50) menala. 51) tuntura.

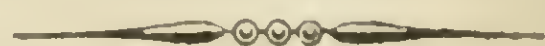

PHAEDRI FABULAE NOVAE

IN CODICE URBINATE-VATICANO, N°. 368.

De Phaedro quoque bene meruit Maius, nam quum ex codice Farnesiano mutilissimo novam XXXII Fabularum collectionem Iannellius protraxerat, contigit Bibliothecae Vaticanae Praefecto inter libros Urbinates longe meliorem invenire, in quo sub titulo *Nicolai Perotti Epigrammata et Fabulae*, mediae inter huius pontificis Sipontini carmina exhibentur eaedem XXXII novae fabulae, quae nunc edi solent cum Phaedri Collectione Appendicis Prioris nomine. Vide, si tanti est, illius eximii Codicis Urbinate-Vaticani N°. 368 descriptionem apud Maium Auct. Class. III. 279.

De ipsis fabulis earumque auctore satis disputatum est a viris doctissimis, sufficiat eas nunc accuratius contulisse quam in primaria sua editione (Budissae 1838) Ch. T. Dresslero licuit. Tum verbo monendum est Maium minus recte fab. VI. v. 8 *nihil* scripsisse, ubi uterque codex *nil* habet, quod et Dressler recepit. Denique fab. XXXI v. 8 lacinias codicis Farnesiani pressius secutus dedit:

Nihil est quod metuas, *rogo;* te multum diligo,

at codex Vaticanus emendate praebet:

Nihil est quod metuas; *ego* te multum diligo,

quod iam Bothius coniecit, quae egregia coniectura nunc a codice probata omnibus recipienda est.

VARIETAS LECTIONIS

ex edit. A. Maii, Auctor. Class. Tom. III. p. 281.

Prolog.	v.	3	Pyrrhe	*Deest.*
		6	dicavi	dicam
Fab. I.	v.	2	posset	posse
		5	parvam	parvum
II.	v.	2	foret	feret
		6	cornicis	corpus in
		13	decurramus	decurrimus
		14	sinit	sicut
III.	v.	2	sordido	sordida
		5	referret	preferret
			par	*Deest.*
IV.	v.	4	nuntio	miritio
		20	imago	mago
VI.	v.	9	nihil	nil
		10	scelestae	scelestas
		12	dederis, perfluit	deris profluit
VII.	v.	3	Quando	quid o
IX.	v.	8	Tum	Tunc
		9	exscreat	excredit
		23	committi satius	comitis satis
		25	casu	casum
		27	exercitu	execratu
XI.	v.	4	Et	*Deest.*
		11	reddit	reddis
XIII.	v.	2	et	*Deest.*
XIV.	v.	14	namque	nam ut
		15	vigilias	vigilans
			eam	viam
XV.	v.	1	expetebant	expectabant
		12	referre	ferre
		27	recreatus	recreatis

Fab. XVII. v.	1	lecticarios	lecticarius
	2	gloriose	gloriosa
	6	societas fera	fera societas
XVIII. v.	1	Premente	Tremente
XIX. v.	9	est	aestu
	12	ferrem	fortem
	14	promere	*Deest.*
XX. v.	1	e quadriga	et quadrigam
XXII. v.	7	errore	orrore
XXVI. v.	2	corrupisset	corripuisset
XXIX. v.	7	negem	negent
	10	suo	sui
XXX. v.	10	simus	sumus
XXXI. v.	8	rogo	ego

FRAGMENTUM INEDITUM

ARTIS

DOMNI BONIFACII ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS.

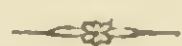

Libros argumenti grammatici, quos Angelus Maius primus edidit, conferre non libuit propter temporis angustias; aliis, qui in hoc studiorum genere vitae tabernaculum posuerunt, ne quid praeriperem. Sed non possum quin e schedis meis Vaticanis proferam ineditum quemdam locum, ut iis mos geratur, qui sedulo colligendum clamant quidquid adhuc lateat in libris manuscriptis.

Descripsi hunc locum ex Codice Palatino-Vaticano N°. 1746, unde Maius protraxit Grammaticam illam, quam invenies in Classicis Auctoribus tom. VII. pag. 475—548; est, ut isti dicere solebant, Ars satis copiosa et tenui filo contexta a Bonifacio, qui fuit Archiepiscopus Moguntiae et anno 755 pro Christo martyr obiit. Vide de illius laude litteraria, quae Willibaldus et Othlonus in Vita beati viri apud Mabill. Act. SS. Bened. T. IV memoriae tradiderunt, allata in Praefatione apud Maium pag. XII.

Codex circa decimum saeculum scriptus, ut Maio videtur, mutilus est; deest enim finis capitis, quod *de Praepositione* inscribitur. Sed plura adhuc Maius dare potuerat, nam substitit ille pag. 548 in loco de «praepositionibus, quae acceptis ceteris partibus orationis corrumpuntur,» ex ordine adhuc dicendum erat de praepositionibus: «ex, ad, in, sub, trans,

con, circum, ante;» verum Maius his verbis defungitur: «hactenus exscriptum fuit, pauca insuper et quidem pleraque oblitterata, in codice supererant.» Ultimi folii scriptura in pagina versa ita oblitterata est, ut duas tantum voces legere potuerim in limine paginae, contra in folio recto absque ulla difficultate legi particulam, quam omisit is, qui Maio apographum confecerat, operis pertaesus, opinor. Quem locum accurate descriptum hic exhibere libet.

«Ex praepositio interdum .x. litteram aut in .f. commutat, ut [1]) effatur, effabilis, ferus efferus, frenatus effrenatus, facio efficio, factus effectus, aut ex integra manet et subiecta corrumpuntur, ut aestimo existimo, carpo excerpo, quaero exquiro, aut omnino eadem littera carebit, ut egredior, egressus, emano emanavi, elimino, eliminavi, elido, elisi. Ad praepositio sepe finalem .d. litteram [2]) eandem convertit litteram a qua sequens pars orationis inchoat, ut caedo accedo non adcedo, accessi non adcessi, sic accipio, accumulo, accolo, accingo, et similia item utrumque corrumpuntur ad spiritus et subsequens pars orationis ut cantus accentus. Item aliquando .d. littera in .t. transmutatur ut attollo, attuli, attritus, interdum transit in .p. ut appono, approbo, appello, nonnumquam in .l. ut lido, allidi, allisi, alligo, allatus, mutatur et in .r. et altrinsecus | [3]) corrumpuntur partes....»

Apparet ergo ex hoc loco cuiusnam argumenti sit id, quod latet in ultima codicis pagina, sed Bonifacii Artis finis simul cum alia membrana interierat, nam in media sententia desinit folium nostrum, ut e vestigiis coniicere licet.

1) Cod. *aut*. 2) Adde *in*. 3) Fol. vert.

DE C. IULIO VICTORE.

Transeamus ad alteram, quam Angelus Maius inscripsit: *Novam Collectionem Scriptorum Veterum e Vaticanis Codicibus* editam, Tomis X in quarto complexam; exstant in illa Classici Latini quidam, in quibus conferendis et emendandis olim versatus nunc expromam quae utiliter ad virorum doctorum notitiam perferri posse videntur. Quod enim supra de Maii diligentia monui, valet praesertim in iis auctoribus, quos emendare nunc aggredior. Curas secundas nec ille nec alii post eum adhibuerunt, quod eo magis dolendum, quoniam ne apographum quidem suum cum libris manuscriptis contulit ille; nam nisi hoc nobis sumamus, explicare non possumus errores, quos passim ab eo commissos inveni. Possem subsistere in Varietate Lectionis describenda, sed malo paucis notare quae mihi in scriptura vitiosa emendanda se obtulerunt, tum propterea, ne irritus meus labor fuisse appareat, tum propter scriptores, quorum Editio Princeps nonnihil augeatur demum post doctissimi editoris mortem.

Ordine procedentes videamus de C. Iulio Victore, cuius Ars rhetorica exstat in Codice Ottoboniano-Vaticano N°. 1968; est membranaceus, olim e libris Iohannis Angeli ducis ab Altaemps, forma in octavo, foliis 32 magna cum diligentia exaratus saeculo duodecimo, scriptura assidua cum multis siglis, cuius spe-

cimen vide haud spernendum etiamsi nonnihil diversum a codice, in editione Maii. Continentur hoc libro:

f. 1—12 v. M. Andragesti Tullii discipuli, imo Fortunatiani, ut altera manus recentior recte addidit, et librorum V subscriptiones docent: G. CRIRII [lege: Curii] Fortunatiani Scholica Ars consulti Rhetorica.

f. 12 v. — 32 Ars Rhetorica Maior C. Iulii Victoris.

f. 32. Fragmentum de Positione Stellarum.

f. 32 v. Isidorus de VII Gradibus Consanguinitatis.

Ibid. Excerptum ex Controv. Senecae I. 2, de Virgine capta et prostituta, quae petit sacerdotium.

Quinam fuerit rhetor noster, ignoramus ad hunc usque diem, ita ut hoc tantum de illo statuere liceat, eum bonam partem doctrinae suae hausisse ex Hermagora, Cicerone, Quintiliano, Aquilio, Marcomanno et Tatiano, quorum nomina in ipso Victoris Artis titulo laudantur. Vide quae de hoc libro monuit Maius in praefatione Partis III, Editionis 2ae Tomi I Collectionis Scriptorum Veterum. Hanc editionem Romanam Orellius repetiit quam accuratissime in M. Tullii Ciceronis Editione sua priore, vol. V, id est inter Scholiastas Tullianos, pars I. pag. 195—267. Quod cur fecerit, difficile dictu esset, nisi duplicem huius rei causam scilicet ipse protulisset: «quia per se facit rhetor noster ad totam *κρίσιν* et Tullianam et Quintilianeam et quia semel adhuc ab Angelo Maio (Romae 1823) esset editus.» Quidquid est, cura Orellii in multorum manus pervenit Victoris Ars, cuius editione uti malui, postquam repertus sum duas exsistere editiones Romanas, quarum utrique chartae forma est in quarto, dum textus primo in octavo typis mandatus fuit, ad quod exemplum ipse in Bibliotheca Vaticana confeci collationem, postea vero denuo editus textus ad formam in quarto constitutus est; utriusque editionis paginas laudatas invenies in Collatione post locos hac mea opera sanatos.

In ipso Proöemio pag. 196 v. 5 ridiculus error exstat, incipit auctor de more a definitione et sic oratoris officium dicit

quale sit «in ea quaestione, quae versatur in negotiis civilibus; civilia autem negotia esse, quae nulla arte propria continentur, sed earum rerum tractatum habent, quae *perficiuntur* ex opinione communi aut legibus aut moribus,» dixit, ni fallor *proficiscuntur*, ut librarius dedit.

Minoris momenti est ibid. v. 18 forma *dein*, ubi codex habet *dein̄*, id est *deinde*, ut recte edidit Maius p. 198 v. 34, p. 203 v. 5, cet.

Contra lineola litterae *p* adhaerens item editorem fefellit mirum in modum Cap. II p. 199 v. 5; versatur rhetor in capite de asystato, quod thema circumstantiam non habet, ubi demonstrat in exemplo quodam «quam *sero* et per *quot* gradus ventum sit ad statum id est τὸ κρινόμενον,» tum post accuratam causae expositionem subiicit: «Quintilianus dicit *primitus* inveniri statum, si cogites» alia, quae nunc mitto, nam quis non videt recte scripsisse librarium *promtius?*

Versu 20 eiusd. pag. legitur: «*quod hic* confessum est,» at in codice: «& ḣ confessum est», id est: «*et hoc* c. e.,» quod etiamsi eodem redeat, non est, cur non Victori reddetur.

Pag. 200 v. 2 Cap. III § 2 utriusque rei habes exemplum, notam dico litterae *p* male lectam, quamquam sensus non differt; est exemplum plenae coniecturae: «despondit filiam petenti pater, exclamavit mater *potius* esse, ut moriatur, quam ut illi nubat, obiit puella, cet.;» litterae *p* superscripta est *i* cum signo terminationis *us*, id est *prius*.

Litterae *q* superaddita *i* significat *qui*, non *quis*, ut in Maii editione legitur Cap. III § 3: «Is, *quis* ex fano pecuniam subripuit, ad poenam deposcitur,» recte Orellius emendavit pronomen p. 201 v. 15, nam alterum pronomen addita *s* significatur in codice, ut ibid. v. 26 «ut si quis dicat,» quo loco puncta apparent, quibus delenda sunt verba *si quis*, etiamsi retenta non offendunt.

Rhetori, qui sibi placet in usu coniunctivi, hunc verbi modum reddamus ead. pag. v. 41, ubi lineola Maium fugerat in his: «an profanus sit, qui talia *somniaverit*.»

Paragrapho 5 ibid. de negotiali exstat locus, quem Maius in editione secunda correctiorem dedit, nec vero persanavit; est p. 202 v. 20: «negotialis status est, quum quaeritur de quantitate alicuius rei vel in mensura vel in numero, quod genus quaestionis incidit nonnunquam in civiles actiones, quum aliqua ratio acceptorum, expensorum et . solutorum inducitur, vel quum de *numeratione agitur* inter vicinos. Et modo *primo* quaestio nascitur, vel cet.» Pro *numeratione*, quod est in codice, Orellius coniecit *iugeratione;* veram sine dubio Maius restituit lectionem *mensuratione*, nam *nu* et *ms* siglis suprascriptis facile permutari possunt, et exemplum mensurae requiritur. Tum pro verbo *agitur* codice denuo inspecto recte legit *agrorum*, sed verbo sublato sententia hiat; Maius male interpunxit sic: *vicinos. Et;* nam sententia pergit in codice, et sequentia huc pertinent, in quibus littera *p* denuo ridiculum errorem peperit; quod enim Maius legit *modo primo* per compendia in codice scriptum est: *m p m*, utrique *m* superaddita *o*, dum litterae *p* nota affigitur, qua *pro* significatur. Denique legamus: «vel quum de *mensuratione agrorum* inter vicinos et *modo pro modo* quaestio nascitur.» — In tertio exemplo «vel quum propter onera *fugienda* de bonorum permutatione agitur», rhetor aliud fortasse sibi voluit, nam verbum *fugienda* emendatum est in *fungenda*, quod non vitiosum esse videtur.

Quod Orellius hac pag. v. 31 proposuit: «quum plura genera poenarum sunt *diversis* legibus constitutarum,» pro *divisis*, accipi potest; versamur enim in libro, cuius singula verba ex abbreviationibus sunt explicanda. Sed nolo iudicis partes suscipere nec pronuntiare de omnibus, quae Orellius et Baiterus recte mihi emendasse videntur, quorum nonnulla in textum recipienda illis fuerant.

Non opus esse videtur, ut librarii manus corrigatur v. 38 eiusd. pag.: «Praeterea etiam illud est negotiale quaestionum genus, in quo singulae rerum qualitates patiuntur quaestiones, quae ferme *et*[*iam*] in legum *et* in rogationum lationibus ob-

servari solent.» Expungantur tres litterae, quae compendio coniunctionis non significantur.

Pag. 204 v. 24, ibid. § 8, edidit Maius in exemplo causativae antithesis: «imperator fugientibus ad moenia militibus, bis acie pulsus, tertio disiecit muros et conflixit et vicit. *Nemo* potest dicere recte factum, sed adfirmat maius ex eo incommodo commodum esse quaesitum.» At in codice est: *Ñ enī*, legamus itaque: «*Non enim* potest dicere,» imperator nempe.

V. 23 pag. 205, § 10, rescribendum est ex codice: «bis de eadem re agere *ne* liceat.» In editionibus legitur *non*.

In loco de legibus contrariis § 13, p. 206 v. 21, dicitur harum esse status, «quum peristasis ipsa, quamvis diversissimas leges, ita tamen comminus conducit, ut contrariae esse *videantur*.» Librarius dedit *viderentur*.

Paulo post v. 28: «actores alter alteram tuentur partem» ita exhibentur quidem in codice, sed adscriptis siglis in hunc modum: ″*tuentur* ″*partem*, id est horum verborum ordinem esse immutandum. Editorem fugerunt huius rei indicia locis nonnullis, quos vide in Collatione, nam nil attinet singulos illos emendate hic describere; sunt autem p. 226 v. 7, p. 231 v. 36, p. 246 v. 26 et 46, p. 253 v. 14, p. 254 v. 15, p. 255 v. 5 et 17, p. 266 v. 1 et 17, p. 267 v. 15.

Definitionem scripti et voluntatis status § 14, p. 207 v. 3, sic exhibuit Maius: «Quando alter verba praestat quae scripta sunt, alter sententiam interpretatur vel *quiddam* excipit.» In codice est: *q̄ d ā* id est *quaedam*, quae pluralis forma requiritur.

Erat hoc minoris momenti, et sic Orellium facile fugit, sed quo modo utrumque editorem fugerit ridiculissimus error v. 11, equidem non assequor. Versatur paragraphus in statu scripti, quando alter sententiam *interpretatur*, quae verba alter praestiterat; tum pergit: «Scripti autem *intemptamus* tribus modis, aut scripto ipso, aut ex legibus exempla ducuntur, aut ex legis verbis argumentantur, cet.» Quis quaeso haec concoquet? Maius codicis sigla: *ĭ t̆ p̆ tam̆* miserum in modum sic explicuit,

ubi equidem *interpretamur* lego, quod vel sine collatione restitui debuisset. Recte autem p. 216 v. 21 et 25 edidit *interpretatione*, ubi in codice bis est *intentione*, quam vitiosam scripturam Orellius defendere conatus, operam perdidit.

Editor adnotavit voc. *tres* esse corruptum p. 208 v. 10, Cap. IV § 1: «Post haec meminerimus, alias esse controversias simplices, alias coniunctas. Simplices, *tres* status habere, id est, aut non feci, aut non hoc feci, aut iure feci, et cetera. Coniunctas vero totidem status plerumque recipere posse, quot sint crimina vel species.» In codice *tres* deest, Maium apparet igitur supplevisse de suo vocabulum, quod ipse fatetur sententiae non convenire; denique numerum statuum equidem non desidero, aliud quid excidit, ni fallor, definitio fortasse simplicis controversiae.

Revocata lineola ex perfecto faciendum est futurum exactum in fine huius §, p. 208 v. 17: «Et ideo quum *inciderit* composita causa, licebit eam sic tractare quasi plures causas.»

Pag. 209 v. 38 ibid. § 2. «Veri similis defensio est, quae plerumque horum argumentorum est *confirmatio*.» Codex exhibet *confirmat'x*, id est *confirmatrix*, quod recipi potest.

Necessarium non erat Victori obtrudere verbum, quod ipse non scripsit nec librarius, p. 210 v. 23 in hac controversia: «Vir fortis habeat praemium, quidam fortiter fecit, praemio *captivae* [*mulieris*] nuptias accepit, veneno periit, rea est captiva veneficii.» Cf. simile exemplum p. 200 v. 16, ubi item sufficit *captiva*.

Sigla litterae *q* male intellecta ab editore vitium pepererunt, quod Maio et Orellio vix ignoscere poteris; est pag. eiusd. v. 27. «Consilia etiam tractabimus, *quod* quidem in huiusmodi controversiis vice veri similis defensionis hoc in loco plenius exsequimur.» Nemo non vidit *q̃*, id est *quae* legendum esse.

Adnotavit Maius ad verba ibid. v. 38: «Tres igitur reliqui loci *divisionem* funguntur» sic legi in codice, sed non ita est, nam librarius sic dedit: *divisiōe*, id est *divisione*, etiamsi

lineola litterae *e* potius suprascripta sit quam *o*. Contra in verbo *fungentur* prior *n* deest.

Revocanda est coniunctio *et*, quam editor male exulare iussit ibid. § 4, pag. 212 v. 3. «Sequens locus est, legem esse contrariam vetustis legibus, ut Demosthenes adversus Androtionem *et* Aeschines adversus Ctesiphontem faciunt.» Nec deest copula loco simillimo in versu, qui statim praecedit: «ut Marcus Tullius de lege agraria facit, *et* Cato saepe.»

Eandem coniunctionem male omisit ille paucis versibus post, v. 11 ubi duae controversiae proponuntur. «Ab obscuritate: quos dicat liberos, utrum naturales an adoptivos, *et* utrum a se natos, an hos, qui inde nascentur.»

Plura omisit Maius, ut librarii solent quum idem repetitur verbum; quod si typothetae negligentia accidit, editoris erat eum corrigere. Sic nobis periit una de universalibus propositionibus, pag. ead. v. 15: «an iustum indemnatos *necari*, *an utile iuvenes* necari, an ipsis quoque patribus inutile.» Nec diutius *patres* illi nude positi non habebunt, unde pendeant.

Editor nobis auctor est codicem pro *vel* habere *velut* p. l. v. 35. «Possit hic fortassis et comparatio qualitatum moveri: utrum illi melius fuerit non videre omnino filium, an *velut* talem videre.» At librarius dedit *ult* cum lineola transversa in *l*, qua omnino non *velut* significatur, est *vult*, quod quum hic offendat, vera lectio circumspicienda erit adhuc.

Interiit verbum, quod Victori reddendum esse videtur, ibid. § 5, pag. 213 v. 13, est locus de matrona cynicam sectam exercente: «an quum affectet insolita feminis, male vivat, an quum litterarum artes *affectet*, an quum philosophorum, an quum cynicam legem sequatur.» Tertio loco deesse potest verbum, contra secundo requiritur.

Sequenti §, v. 25 edidit Maius: «Destruimus autem locis VI, coniectura, qualitate, definitione, translatione, quantitate, comparatione.» Haec recte procedunt, attamen codex habet «locis ijſ,» quo *duobus* aut *iis* vel *his* significatum crediderim, illud nexus respuit, verum hoc legi debet, quippe quod

probetur exemplis simillimis: p. 215 v. 30 «scripti et voluntatis statum dividimus *locis his* », ubi tres afferuntur; p. 216 v. 8 et 39, p. 217 v. 10; contra Maius pro sua lectione invocare potest p. 209 v. 15, p. 214 v. 33.

Ibidem, pag. 214 v. 14 excidit particula, quae Iulio reddenda videtur; est exemplum adsumptivae per compensationem: «tyrannus, trecentos nobiles uti secum gubernator transveheret, imperavit; ille omnes naufragio per dolum perdidit; reus est laesae rei publicae.» Tum destruitur controversia «conpensativa adsumptione: an quum simul *et* tyrannum perdiderit, non modo non laeserit, verum etiam iuverit rem publicam.»

Quod pag. eiusd. v. 21 Baiterus vidit excidisse «Adsumptiva venialis,» iure suo in textum recipere debuerat.

Sequenti §, ibid. v. 40 editur: «an *etiam* iniuria vocanda sit,» ubi codex habet *et*.

Scriptura per sigla et abbreviationes Maium fefellit § 9, p. 216 v. 35. «Nonnunquam et rationalis status incidit, quem et ipsum, quatenus permittit eius *subiectum*, suis locis dividere debemus.» Librarius dedit: *suba* cum lineola transversa in littera *b*, qua significatur *substantia* me quidem iudice; ceteroquin recte ita explicuit editor istas litteras p. 220 v. 18.

Littera *q* iterum turbas dedit ridiculas nonnihil Cap. V, p. 217 v. 25: «plurimum prodest, ut singuli status singulas suas *quisque* divisionum id est argumentorum formas habeant.» Primo scriptum erat: *q̃ q;* id est *quaeque*, sed recte emendavit altera manus: *q q;* id est *quoque*, quod vel sine codice rescribere potuerant editores.

Contra Baitero nec Orellio vitio vertendum est, quod ibidem v. 36 verba in Maii editione omissa non receperint: «Qui igitur communes argumentorum locos tradiderunt, alios dixerunt artificiales, *sed istius generis quae sunt notare non lubet*, alios inartificiales.»

Cap. VI § 1, pag. 218 v. 8 pro: «*etiam* in coniectura» codex habet *et*.

Revocanda est particula fugax ibid. v. 25, ubi est locus de

artificiali argumentatione, in qua coniecturas dicit «poni argumentorum locis satis non est, nisi oratorum viribus adiuventur, id est, *ut* de vi avaritiae et de vi odii latius disputetur.»

Sequentis pag. v. 11 *q* iterum errorem peperit: «artes honestas aut turpes esse dicimus ex his rebus, *quia* instrumenta earum sunt.» Librarii necnon Victoris manus rescribenda est *quae*.

Similiter singularem posuit ibid. § 3, p. 221 v. 11, ubi lineola pluralem numerum significat, qui loco convenit: «Quia proprium est boni (cod. *bonis*) recte facere, iracundi autem verbis aut manu labefactare, *hoc* ab ipsis esse credamus, aut contra. Nam ut quaedam in quibusdam utique sunt, ita quaedam in quibusdam utique non sunt.» Legitur *h̃*, id est *haec*.

Lineola fugit Maium in sequentibus, v. 15: «dat tamen nonnunquam facultatem argumentandi. *Sic* ostendimus Marcum Tullium fecisse.» Codex habet: «argumentandi, sic̃» id est *sicut*.

Litteram cum lineola suprascripta negligens ibid. § 4, v. 22 Maius verbum omisit. «Secuntur hi loci, qui circa rem.» Codex habet «qui s̃ circa rem,» id est «qui *sunt* circa rem.»

Editur vitiose ibid., pag. 222 v. 27. «Marcus Tullius (p. Caec. XII seq.) definit id esse *prohibere*, quod deiici, quoniam ex utroque id *consequatur*, ut aliquis amittat eum locum, ex quo prohibitus est vel deiectus.» Sic in codice quoque primo scriptum erat, sed activa forma ferri nequit, atqui recipienda erat editoribus alterius manus correctio *prohiberi*; tum codex habet indicativum *consequitur* etiamsi cum siglis.

Copula *et* in codice sic fere ⁊ scribitur, unde facile commutari potest cum praepositione *in* sic ĩ significata, hinc factum est, ut Maius ediderit ibid. p. 223 v. 5: «A comparatione *et* coniectura,» ubi *in* rescribendum est, nam persequitur rhetor argumenta sumenda *in* coniectura et *in* ceteris statibus, p. 222 v. 14. Miror Baiterum ad verbum repetere editionem Romanam maluisse quam rationem nexus habere, ubi error in aprico est.

Non bene explicuit editor compendia hac eadem pag. v. 15: « Facile *qui non* sit hebes ac nimis brutus, assequitur quomodo in utramque partem, his uti locis possit. » In libro est: « q^s^n, » (with i above q and n) atqui legamus: « Facile *quis nisi* sit hebes cet. »

Quod si iam in siglis Maium toties videmus titubantem, non adeo mirandi locus est, quod § 6, pag. 224 v. 20 ad verba: « Ut Marcus Tullius Cicero » rogaverit, num pro *Cicero* in codice sit *dicendo*, vocabuli compendium saltem sibi paulo obscurius videri. At cuinam difficultatem praebeat compendium, quod accuratissime sic exaratum est: dix̃? Denique legendum est: « Ut Marcus Tullius *dixit*; » quemadmodum hoc verbo utitur mox v. 29; accedit quod Victor Ciceronem semper compellat praenomine et nomine absque cognomine, vide p. 203 v. 30, p. 204 v. 39, p. 210 v. 4, p. 212 v. 1, p. 219 v. 6, 21 et 31, p. 220 v. 3 et 26, p. 222 v. 17, p. 223 v. 20, cet.

Compendium copulae *et* male pro praepositione *a* habuit editor § 7, pag. 226 v. 9: « Inartificiales adiuvantur iisdem locis, quos tradidimus: a persona, a loco, a tempore, *et* ceteris omnibus, qui in probationibus artificialibus communes argumentorum loci appellantur. »

Eadem pag. v. 33, § 8, lineola ab editore neglecta perdidit temporum consecutionem: « Si id non continget, aut forte causa erit eadem actionum, incusanda negligentia, aut de infirmitate personarum quaerendum, contra quas erit iudicatum; aut de gratia, quae testes *corrupit*; aut de invidia, aut de ignorantia; aut videndum, quid causae postea accesserit. » In libro est « corrupit, » quo intelligenti significatur *corruperit*.

Contra pag. 227 v. 4 idem illud compendium non neglexit Maius, sed cum altero ductu curvato permiscuit, id est edidit: « Exempla *utriusque* non deerunt, » ubi *utrĩq;* exstat, atque legatur *utrimque*.

Minus recte Maius non recepit secundae manus correctionem, quam sententiae nexus recipiendam clamat, pag. ead. v. 24: « Ius iurandum qui offert, aut ita se tuebitur, ut cum non sit credibile periuraturum; aut si causa *patiatur*, modo litis,

propter quam devoturum et se ipse non fuerit passus: aut, si praeter alia causae instrumenta, adiiciet ex abundanti hanc quoque conscientiae suae fiduciam.» Quis non videt cum correctore rescribendum futurum *patietur?*

Compendiosa scriptura nonnumquam ambiguam sententiam peperit, sic nostrum est iudicare, an Maius recte explicuerit verbum *oroibus* ibid. § 8, pag. 229 v. 11: «quemadmodum in syllabis, quae scribentium cogitationem non exigunt, si sit usus et consuetudo, sic in *oratoribus* sponte quaedam argumentorum facultas dicendi vel scribendi consuetudine ultro se necessariis locis offerat.» Iam si *oratoribus* legatur, offendet *in*, equidem lego *orationibus*. Prorsus eodem modo hoc compendium explico Cap. XXVI, pag. 265 v. 23, ubi editur: «ex *oratoribus* aliisve scriptis sententiae, si loco proferuntur, sermonem convenustant.»

Expungenda est coniunctio Cap. IX, pag. 232 vs. 16, quae male irrepsit: «Hoc si nolis inferre et inferas id, quod sequitur: fecit igitur incestum, [*et*] concluseris argumentationem.»

Tum in iis, quae statim sequuntur compendium male intellectum verbum fecit e substantivo, v. 18: «Quare in longis argumentationibus ex conductione aut ex contrario complecti oportet; in brevibus id solum, quod conficitur *exponere;* in his, in quibus exitus perspicuus est, consecutione uti.» Non exstat in codice: *expone*, verum *exponc*, id est *expositione*.

Hac eadem pagina v. 25 compendium bis neglectum ablativum pro accusativo peperit Cap. X, in enthymematis definitione, qua «vel primam propositionem praeterire licebit, propterea quod ipsa tantum praesumptione iudicis vel auditoris contenta esse poterit, et *sola ratiocinatione* exsequi, et conclusionem superaddere vel certe conclusionem praemittere, et sensibus iudicis id, quod ratiocinatus est, colligendum relinquere.» Librarius dedit *sola rocinatione*, id est *solam ratiocinationem*.

Compendium copulae *et* pro *i* accepit editor p. ead. v. 33: «Offendit porro *iisdem* nominibus utendo saepius et eadem collectione referendo.» Legitur in codice *et isdem*.

Cap. XI, pag. 233 v. 26 requiritur coniunctivus, quem recte exhibet liber manuscriptus: «At vero hoc ipsum deinde *exsequitur* — deinde longius prosequatur.» Scribe *exsequatur*.

Adnotat Maius ad verba: «In *eliciendo* enthymematibus raro utendum est» p. 234 v. 33, ita habere codicem, at ductus qui litterae *d* adhaeret, non indicat litteram *o* verum terminationem *is*.

Aliud excidit primo editori quam volebat Cap. XII, p. 235 v. 16; ad verba: «Reprehensio est, per quam argumentando adversariorum confirmatio deluitur aut *adleviatur*» adnotavit: «ita Cod. 1 manu, 2 *adlevatur*. Sed illa prior retinenda est verissima lectio contra criticorum dubitationes.» At Orellius verbum *adleviare* prorsus barbarum esse clamat. Recte, nec istud defendere potuit Maius, nam prior lectio, quam retinendam monet, est *adlevatur*, secundae manui tribuenda est *i*.

Perperam legit editor *cũ* ubi est in libro *ut*, quod etiamsi imprudenti accidere potest, miror ab Orellio non esse correctum; est p. 237 v. 6: «Aut *cum* commune,» ubi Victor dedit *ut*, quemadmodum in sequentibus: «aut ut vulgare, — aut ut leve, — aut ut remotum.»

Librarius scripsit *et*, ubi in editione est *etiam*, Cap. XIII, pag. 238 v. 23: «Sunt propositiones non tantum simplices, sed *etiam* duplices et multiplices.»

Quod supra recte ab Orellio correctum dixi *diversus* pro *divisus* rescribente, miror non item esse restitutum Cap. XIV, pag. 241 v. 10, quod nunc mihi facere liceat collato codice: «Hoc igitur vitandum est, ne cuius generis posueris, eius sicut aliquam *divisam* ac dissimilem partem ponas,» nexus postulat *diversam*.

Levis error corrigendus est Cap. XV, pag. 242 v. 20: «Non tantum in prohoemio, sed in omni parte actionis maxime prodest, ut dicturus intueatur, qui (recte proposuit Orellius *quid*) et apud quem et pro quo .... dicendum sit. Ita *etiam* facilius, quid adnitendum, poterit institui.» In codice est vera Victoris manus *enim*.

Una litterula omissa paulo post v. 29, sententiam pessumdedit: «Potest nonnunquam post narrationem prohoemium poni. Si enim est quod apud suspicionem iudicum causae officiat, ipsi autem expositionem negotii statim desiderent, possumus utrique rei satisfacere, ut explanata omni controversia, quibus medendum est, leniamus. *Ac si* ad probationes transeamus, quod genus Graeci *μερικὰ* prohoemia appellant.» In codice est *sic*, qua lectione recepta quis non videt unam sententiam male dissectam: «ut, quibus medendum est, leniamus, *ac sic* ad probationes transeamus, cet.» Bene tenendum est autem Maium iure suo sententias distinxisse, quo nomine non ubique omne punctum tulisse mihi videtur, attamen in minoribus istis nunc haerere non vacat.

Pag. 243 v. 41: «Licet principales quaestiones in principio praecerpere, quomodo pro Flacco et *pro* Fonteio Marcus Tullius: Nihil agi illo iudicio, nisi ut magistratus in provinciis non audeant imperare sociis, quod ex usu rei publicae sit.» In codice non exstat altera praepositio *pro*, unde mihi suspicio nata est latere dittographiam in *Flacco* et *Fōteio*, quod in scriptura Longobardica facile admodum misceri potest; accedit quod in oratione pro Flacco haec quaestio non inveniatur.

Iuvat locum vitiose editum restituere duce librario Cap. XVI, pag. 246 v. 16: «Sunt causae, quae narrationem habere non possunt, ut si inter duos de sacerdotio quaeratur, uter sit dignior; in quo nos falli non oportet, quum de nobilitate generis aut de meritis disputatur. *Verum* enim hae non causarum narrationes, sed quaestionum illarum praeparationes, uter nobilior, uter melior meritis, uter praestantior.» Nemo non videt desiderari verbum, et nihili esse quod nunc legitur; in codice est *Ēr*, quo *verum* librarius numquam significavit, est verbum *Erunt*; porro notari potest varietas interpunctionis in codice, ubi est: «uter melior, meritis uter praestantior.»

Quod signum Cap. XVII, pag. 248 v. 21 editor accepit pro *a*, est terminatio *us*: «Quo loco iudicis quoque noscenda natura est, iuri magis an aequo sit *apposita*.» Librarius dedit *appositus*.

Recipienda videtur hac eadem pag. v. 29 correctio secundae manus: «Sales etiam in dicendo nimium *quantum* valent,» lineola subduxit voc. *quantum* adscripsitque *quid.* — In versu, qui sequitur: «hilaritas benevolentiam conciliat, per quem excitata est,» codex habet pro *quem* litteram *q* cum *e* suprascripta et lineola caudae inhaerente; non offendit lectio, dummodo inseras pronomen *ei* ante *per quem e. e.*

Tum ibid. v. 42 rescribendus est ex codice pluralis numerus: «Ut is qui audiet, cogitet *plus* quam videat.» Lege *plura.*

Similiter pluralis compendiose legitur *haec* in codice Cap. XVIII, pag. 250 v. 14. «Quid si leges loqui possint, nonne *hoc* apud vos querantur?»

Recte Orellius in hoc loco vitioso ibid. v. 24: «Primum animum auditoris mitem et misericordem conficere oportet, quo plerumque facilius *conquestionem commovere* possit,» proposuit e Cicerone rescribere *conquestione commoveri;* notari potest ablativum legi in codice.

Verbum omisit editor Cap. XIX, p. 251 v. 12. «De rerum vero dispositione per singula membra orationis, id *est* cum prohoemio et narratione et ceteris traditum accepisti.»

In loco de elocutione Cap. XX, bis lapsus est Maius scribens, p. 251 v. 16: «Elocutio et Latina debet esse et *apta. Apta* erit utendo signantibus et propriis verbis et usitatis, sine ambiguo.» Librarius utramque sic: ꝑ scripsit, atqui legendum est: «Elocutio et Latina debet esse et *aperta. Aperta* erit cet.;» convenit autem hoc cum Quinctiliano I. O. VIII. 1, *perspicua* verba praecipiente, et cum Auct. ad Her. IV. § 17, qui elocutionem distribuit in Latinitatem et explanationem, et addit «explanatio est, quae reddit *apertam* et dilucidam orationem.»

Interiit una littera omissa praepositio, quae sine dubio rescribenda est pag. 253 v. 9: «Nec vero ad hanc diligentiam redigimus oratorem, ut in structura semper pedes singulos *conspiciat* et collocet.» Dedit enim librarius «c̃ſpiciat» (with i superscript) id est *circumspiciat.*

Similiter pro verbo composito Maius dedit simplicem formam seq. versu «exercitatione et *discendo* auctores optimos ad hanc eandem cursu perveniet, ad quam ratio deducit.» Scribe ut est in codice *ediscendo*.

Duas primae manus, ni fallor, correctiones editor sprevit Cap. XXII, pag. 255 v. 17, ubi ex Quinctiliano I. O. IX. 3, Victor tradit veteres dixisse «incumbere *illum*,» at in Codice correctum est transpositionis indicio, ut fiat *in illum*.

Tum v. 21 futurum rescribendum est ex emendatione in his: «At qui nimium affectaverit, ipsam illam gratiam veritatis *amittet*.»

Sequitur p. 256 v. 7 item primae manus emendatio, quam perperam Maius omisit: «At si aperias haec, quae verbo uno *clausa* erant, apparebunt.» Victori reddenda est *inclusa*.

Contra compositum pro verbo simplici posuit editor ibid. v. 37: «ut ea, quae supra *ediximus*,» quo sensu *diximus* suum locum obtinet.

Periit copula *et* per scripturae compendium; librarii manus: ^{a}tnquille Maio est «tranquille.» Corrige iam p. 257 v. 37: «Debet ergo *et* tranquille, ut ille medius; debet et subtiliter .... debet et vehementer.»

Saepe accidit in compendiosa scriptura ut diversae unius verbi terminationes iisdem siglis significentur, sed haud scio an recte explicuerit Maius: br̃ per *brevis* v. 18 at *breviter* v. 20 p. 258: «Comma est concisa in singulas partes *brevis* oratio, ut est illud apud M. Tullium: abiit, excessit, evasit, erupit. Colon vero per membra definitae *breviter* dictiones, ut est apud eundem: quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? quamdiu te iam furor iste tuus eludet? quem ad finem sese effrenata iactabit audacia?» Quidni legamus *breves?*

Cap. XXIV, pag. 259 v. 25 etiamsi sic quoque in codice exstat coniicio legendum *Marci Tullii* pro *maximi Tullii*, quippe qui fere semper suo praenomine non vero hoc epitheto gaudeat apud Victorem.

Verum non est, quod Maius ad pag. 261 v. 4 adnotat *con-*

sequatur exhibere codicem, nam pluralis numerus recte exstat.

Quod ibid. v. 19 Orellius proposuit dubitanter *protendimus* in his: «Summittimus manus, sive adorantes attollimus, sive aliqua demonstratione aut invocatione *praetendimus*,» hoc inquam Maius dare potuisset, dummodo librarium esset secutus.

Superest, ut vitium tollam in Cap. XXV de exercitatione, pag. 262 v. 1: «Haec, quae supra dicta sunt, et quum natura obvenerint et arte fuerint excogitata, ad plenam tamen *confirmationem* nullo modo posse sine usu perduci.» Non est *confirmationem* verum *confūmationem* verbum ex Quinctiliano notissimum.

Verum haec emendasse sufficiat, non enim mihi in animo erat coniecturas in Iulio Victore proponere, praestat verbo indicasse errores ex compendiosa scriptura natos, aliis libenter huius rhetoris Artem emendandam relinquo, quod quo melius fiat, expromam Lectionis Varietatem, quae addenda est illi, quam in utraque Romana necnon in Orelliana invenies editione. Qua in re ut chartae parcam, rationem nullam habebo discriminis in orthographia, adspirationem dico, *e* cum *ae*, *u* cum *o*, *c* cum *t* permixtas, simplicem *p* in *oportere*, *apellare* constanter obviam; nec interpunctio me morabitur, nec errores in vocabulis Graecis Latine scriptis aut per litteras Romanas, qua in re Maius inconstantiorem se praestitit.

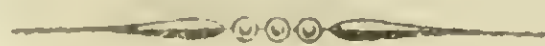

ADDENDA

AD C. IULII VICTORIS LECTIONIS VARIETATEM

EX COD. OTTOBONIANO-VATICANO N°. 5750.

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	Pag. Rom. 2. ed.		Scriptura codicis.
196. 5	3 i.	1 i.	perficiuntur	proficiscuntur
» 18	4 i.	» p. m.	dein	deinde
199. 7	8 m.	4 m.	primitus	promtius
» 20	» f.	» p. m.	quod hic	& hoc
200. 2	9 f.	5 p. i.	potius	prius
201.15	11 f.	6 p. m.	Is quis	Is qui
» 26	12 f.	» f.	si quis	si quis
» 41	13 i.	7 a. m.	somniavit	somniaverit
202.20	» f.		numeratione agitur	nu[s]eratione agrorum
		» f.	mensuratione agrorum	
» 21	»	»	Et modo primo	et modo pro modo
» 22	»	»	fugienda	2. fungenda
» 25	14 i.	»	litis	*Deest.*
» 38	» m.	8 a. m.	ferme etiam	ferme et
203.40	15 f.	9 m.	antithesin	antidesi
204.24	17 m.	10 i.	Nemo	Non enim

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	Pag. Rom. 2. ed.		Scriptura codicis.
205.23	19 p. i.	11 i.	non liceat	ne liceat
206.21	21 p. i.	12 i.	videantur	viderentur
» 28	»	» a. m.	tuentur partem	″tuentur ″partem
» 41	» f.	» p. m.	ἰσάζοντα	ecazontas
207. 3	»	» a. f.	quiddam	quaedam
» 11	22 p. i.	» f.	intemptamus	interpraetamur
» 24	» f.	13 p. i.	incesta	incerta
208.10	23 f.	» f.	tres (*corrupt.*)	***Deest.***
» 17	24 p. i.	» i.	incidit	inciderit
» 41	25 i.	14 p. m.	τῷ κρινομένῳ	tocre ^{e}nom-
209.38	26 f.	15 p. m.	confirmatio	confirmatrix
210.23	27 f.	16 a. m.	mulieris	***Deest.***
» 27	»	»	quod	quae
» 38	28 m.	» p. m.	divisionem fungentur	divisiōe fugētur
212. 3	30 m.	17 f.	Aeschines	et eschines
» 11	»	18 i.	utrum	et utrum
» 15	31 i.	» p. i.	necari an ipsis	necari, an utile iuvenes necari, an ipsis
» 35	»	» p. m.	velut (*pro:* vel)	ult *cum lineola transversa in* l.
213.13	32 f.	19 p. i.	artes, an	artes affectet, an
» 17	»		praestet	1. praebet, 2. praestet.
		» a. m.	praestet (*i. e.* praeponat)	
» 25	33 i.	» m.	locis VI	locis ijf
214.14	34 p. i.	20 p. i.	simul tyrannum	simul ⁊ tyranrum
» 40	35 m.	» f.	an etiam	an et
216.35	38 p. m.	22 f.	subiectum	substantia
217.25	40 i.	23 a. f.	quisque	1. quaeque. 2. quoque.

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	2. ed.		Scriptura codicis.
218. 8	41 i.	24 a. m.	etiam	et
» 25	» p. m.	» a. f.	id est	id est ut
219.11	42 f.	25 m.	quia	quae
221.11	46 m.	27 p. m.	hoc	haec
» 15	»	» a. f.	argumentandi. Sic	argumentandi, sicut
» 22	» f.	» f.	qui circa	qui sunt circa
222.27	48 f.	29 p. i.	prohibere	2. prohiberi
»	»	»	consequatur	consequitur
223. 5	49 m.	» m.	et coniectura	in coniectura
» 12	» f.	» p. m.	ceteris a	ceteris et a
» 15	»	»	qui non	quis nisi
224.20	52 m.	31 p. i.	Cicero (*num dicendo, nam compendium mihi est obscurius*)	dix̄ (*id est* dixit)
» 24	»	»	restituaris	restuaris
226. 7	54 m.	32 m.	forensium contentionem	"forensium "contentionem
» 9	» p. m.	»	a ceteris	et ceteris
» 21	55 p. i.	» f.	Opianicum	opiani-cum
» 23	»		de piratis (*in corr.* deportatis)	de piritatis
		»	deportatis (*in cod.* de piratis)	
» 33	» p. m.	33 p. i.	corrupit	corruperit
» 36	55 f.		iureiurando (*in corr.* iuriiur.)	iureiurando
		» a. m.	iuriiurando (*in cod.* iureiur.)	
227. 4	56 m.	» m.	utriusque	utrimque

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	2. ed.		Scriptura codicis.
227.24	57 i.	33 f.	patiatur	2. patietur
229.11	60 i.	35 p. m.	oratoribus	oroibus
231.36	64 m.	38 a. m.	ergo est	est ergo
232.16	65 p. i.	» f.	et concluseris	concluseris
» 18	»	»	exponere	expone (*id est* expositione)
» 25	» p. m.	39 i.	sola ratiocinatione	sola rocinatione
» 33	» f.	» a. m.	iisdem	ꝉisdem (*id est* et isdem)
233.26	67 m.	40 p. i.	exequitur	exequatur
234.33	69 p. m.	41 m.	eliciendo (*ita cod.*)	eliciendis
235.16	70 i.	» f.	adleviatur 1, adlevatur 2.	adlevatur 1, adlevitur 2.
236.38	72 m.	43 a. m.	sicut haec	sicut hoc
237. 6	» f.	» p. m.	Aut cum	aut ut
238.21	75 p. i.	45 i.	premitur (*cod.* praemitur)	pmit (*id est* premit)
» 23	»	»	etiam duplices	ꝉ duplices (*id est* et d.)
241.10	79 f.	47 a. f.	divisam	diūsam
242.20	82 i.	49 i.	Ita etiam	Ita enĩ
» 29	» m.	» p. i.	Ac si	ac sic
243.32	84 m.	51 a. m.	Et si	& si (*id est* etiam si)
» 41	» p. m.	» m.	et pro Fonteio	et fonteio
246.16	88 f.	52 f.	Verum enim	Er enĩ (*id est* erunt enim)
» 18	»	»	melior meritis,	melior, meritis
» 26	89 p. i.	53 i.	pars tantum	··pars ··tantum
» 46	» f.	» m.	narrandi aliud	··narrandi aliüd
248.21	92 p. m.	55 i.	apposita	appositus

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	Pag. Rom. 2. ed.		Scriptura codicis.
248.22	92 p. m.	55 i.	primumque	pinq; (*id est* perinde que)
» 29	» f.	» a. m.	quantum	quantum quid
» 35	93 i.	» m.	Tullius de Cepasiis	.t. de cepa. Si aū (*id est* autem)
» 41	» m.	»	plus	plura
250.14	95 f.	56 f.	nonne hoc	nonne haec
» 24	96 i.	57 i.	conquestionem	conquestioē
» 38	» p. m.	» m.	ad haec (*cod.* et hoc)	et haec
251.12	97 m.	» f.	id cum	id ÷ cū (*id est* id est cum)
» 16	»	58 i.	apta. Apta	apta. Apta
» 37	98 m.	» m.	vites	vittes
253. 9	100 p. m.	59 f.	conspiciat	ccspiciat (*id est* circumspiciat)
» 10	» f.	»	discendo	ediscendo
» 14	»	60 i.	nihil turpius	··nichil | ··turpius
» 22	101 p. i.	» p. i.	quae est ἐπερώτησις	quod persis
254.15	102 p. m.	61 i.	fortasse quod	··fortasse ··quod
» 21	103 i.	» a. m.	defendendum (*terminatio ambigua*)	defendr̄ (*id est* defenditur)
255. 5	104 i.	» f.	modo contra figuras responderi	modo·· | contra figuras responderi
» 17	» p. m.	62 p. i.	non illum	·7 | n̄illu
» 21	»	»	amittit	(*corr.*) amittet
256. 7	105 f.	62 f.	clausa	(*corr.*) inclusa
» 37	107 f.	63 m.	ediximus	diximus
257.37	108 f.	64 m.	tranquille	⁊tnquille (*id est* et tranq.)

Pag. Or.	Pag. Rom. 1. ed.	Pag. Rom. 2. ed.		Scriptura codicis.
258.18	109 p. m.	65 i.	brevis — breviter	br̄ — br̄
» 23	» f.	» p. i.	ut etsi	ut ÷ si (*id est* ut est si)
260.10	112 f.	66 f.	intelliges	intelligis
261. 4	114 m.	67 f.	consequantur (*cod.* consequatur)	conseq^{a}ntur (*id est* consequantur)
» 19	115 i.	68 p. i.	praetendimus	protendimus
261.27	» m.		scurrilitatem (*cod. forse* sanctitat.)	sc̄ī | tatē (*id est* sanctitatem)
		68 m.	scurrilitatem (*cod. videtur habere* sanctitat.)	
262. 1	116 i.	» a. f.	confirmationem	confūmationem
264.23 in nota	120 nota c.	71 nota c.	lascivum	lasciviosum
265.23	122 i.	72 p. i.	oratoribus	ōroib;
266. 1	123 i.	» p. m.	scio quosdam	scio quosdam (// //)
» 3	»	»	diducere	deducere
» 17	124 i.	73 i.	conveniunt multa	″conveniunt ″multa
» 19	»	»	negocioso (*cod.* negociosa)	2. negocioso
267.15	126 f.	74 i.	addere litteris	addere litteris

IULIUS PARIS

VALERII MAXIMI ABBREVIATOR.

Publici iuris fecit Angelus Maius (in Scriptorum Veterum Nova Collect. e Vatic. Codic. Romae 1827, in 4⁰., tom. III, pars 3, pag. 1—115), Epitomas duas operis Valerii Maximi, quarum una a Iulio Paride est conscripta, dum Ianuarius Nepotianus alterius fuit auctor. Dubitavi essetne operae pretium in examen vocare libros Vaticanos, e quibus Maius protraxit hos duos abbreviatores, quoniam Valerii Maximi libri nobis servati sunt. At deficit nunc Valerii opus Lib. I, Cap. 1, § 18 et ext. § 5—8, Cap. 2—4, quibus locis grato animo supplevit novissimus Valerii editor C. Kempfius (Berol. 1854) excerpta a Maio exhibita. Accedit quod passim in iudicium vocatur ab eodem illo editore Paridis Epitoma e codice antiquissimo prolato, dum Valerii codices praeter Bernensem haud ita veteres sunt. Nec licuit Kempfio, dum Romae versabatur, quo tempore Maius adhuc inter vivos erat, adire eos codices, qui hos servarunt Epitomatores. His itaque rationibus motus in bibliotheca Vaticana circumspexi librum, e quo Maius eruerat Paridem; innotuit nempe eius numerus cura O. Iahn, qui eundem evolvens codicem in usum Censorini, Praefat. pag. XVIII, nobis auctor exstiterat Paridis Epitomam exstare in Codice Vaticano Lat. N⁰. 4229. At mox apparuit, virum doctissimum lapsum esse tum in numero laudando tum in libro describendo, est

enim Codex N⁰. 4929 membranaceus formae quadratae, foliis 199 binis columnis exaratus; continet autem, nam Iahn partem tantum memorat, haec:

f. 1. Fragmentum de Alphabeto Graeco et Numeris Graecis ab ignorantissimo in folio compactionis conscriptum.

f. 2—26 v. Censorinus de Die Natali, (quem Iahn contulit, sed ita, ut haud pauca mihi reliquerit addenda editioni suae (Berol. 1845), de qua alias dicturus sum, ut appareat accuratius adhuc hunc codicem conspirare cum libro Darmstadiensi antiquissimo).

f. 26 v. — 34. Incertum Fragmentum quod Censorino vulgo subiungitur, apud Iahn p. 73 sqq., (de quo idem dictum esse velim).

f. 35—50. Praecepta Artis Musicae collecta ex libris sex Aurelii Augustini; a Maio edita Script. Vet. tom. III, pars 3, pag. 116—134, quae collata infra corrigam.

f. 50—54. Quatuor Sermones Dominicales, a Maio ibidem pag. 135—144 longe accuratius quam classica opera publici iuris facti, etiamsi a manu recentiore exarati nec ita nitide scripti quam cetera.

f. 55—77. Plauti Aulularia futuro editori haud spernenda.

f. 77 v. — 78. Specimina labyrinthi.

f. 79 v. — 146. Iulius Paris, quem accuratius collatum statim proferam passim emendatum.

f. 146—148. Liber Decimus de Praenominibus, qui Valerio Maximo vulgo adscribitur; vide infra Lectionis Varietatem.

f. 148 v. — 188. Pomponius Mela, quem in usum novae editionis A. Parthey examinandum curavit.

f. 188—195. Vibius Sequester geographorum editoribus haud spernendus.

f. 196—199. Series ministerii cuiusdam Arnulfi, ex saeculo XII, pennae probationes, cetera.

Codex est aetate et calligraphia spectabilis, Iahn Maium secutus saeculo decimo eum tribuit, sed haud scio an hoc nimium sit; equidem huius rei peritiorum iudicum sententiae libens

subscribo, quibus saeculum undecimum hic liber sibi vindicare videtur. Tituli librorum necnon rubrica atque paragraphorum initiales ad rusticum quadratum genus illud pertinent, cuius exemplum vide in titulo apud Maium, in tabula tom. III Script. Vet. specimen 2.

Reliqua minutioribus exarata sunt nitidissimis et accuratissimis, ita ut lectori ne speciem difficultatis praebeant; hinc mirandum quod Maius tot errores commiserit, ut mox apparebit. Attamen maiusculae N, R passim occurrunt, et in monogramma quae coaluerunt *nt*, *us*.

Per totum librum obvia est secunda manus itidem satis antiqua, cui infinitum emendationum numerum debemus, ut Collatio docebit, praeterea quod constanter emendavit, ubi in orthographia prima manus peccaverat, de quo statim dicam; et voces male dissectas correxit excepto fortasse hoc unico Lib. I Cap. 3 § 1: «Numa volebat Aegeriae *monitu se quae* acceptissima deis sacra forent, instituere videri,» ubi librarius modo suo dedit: *monitus aeque*, sed non erat cur Maius ab illo discederet scribens *Aegeria* pro usitatissima *Egeria*.

Igitur hunc codicem quum vel vix cum Maii editione conferre instituissem, apparuit doctissimum Italum passim errasse, aut pro lubitu alia dedisse, quam liber exhibet, ita ut doleam Kempfium non potuisse adire egregium librum, nam haud spernenda incrementa nactus esset Valerii apparatus criticus qui dicitur. Imo de nova Epitomatoris editione cogitatio animum subiit, sed aliis hanc provinciam libens concedo, nam Paris talis est auctor, quem tute spernas prae Valerii opere, dummodo istius ratio habeatur in crisi Valeriana.

Quidquid est, lubet nunc Lectionis tantum Varietatem proferre, praemissa quorundam locorum emendatione, qua demonstrem quam grata negligentia Maius hunc Abbreviatorem ediderit, ut sic demum appareat non vanum meum fuisse laborem, et alii videant quatenus constet de lectionis integritate.

In capitulorum Indice editor minus recte bis recedit a codice. Pag. 2 vers. 3 in col. pr.: «Qui obitum liber. tuler.» a linea scripta sunt; male Maius haec subnectit praecedentis capitis titulo «De parentum moderatione,» qua inscriptione gaudere debent in textu Lib. V Cap. 6 § 5—8 (Val. V, 9), a superioribus secernenda quae sunt «De parentum severitate» (Val. V, 8); atqui Lib. V Caput 7 (Val. V, 10) eos contineat: «Qui obitum liberorum forti scil. animo tulerunt,» nam nullum habet parentum moderationis exemplum. Similiter recte separata a praecedenti scripsit librarius pag. 2 vers 21 in col. pr.: «Quae rata manserunt,» nam hoc titulo inscribendae sunt, ut apud Val. VII, 8 § 1—5, Paridis VII Capitis 8 paragraphi 8—10, dum reliquae § 11—15 ex Valerio VII, 8 § 5—9 excerptae sua inscriptione in textu gaudere debent, quae in Indice capitulorum non deest in brevius sic contracta: «Qui contra opinionem heredes.»

LIBER I.

Caput II § 7. Maius dedit «thensaurum Proserpinae,» et recte quidem sic prima manus scripserat *the|nsaurum*, sed nil nos movet, quin secundae manus correctionem accipiamus, quae deletis per lineolas *ns*, addidit suo loco *s*, ita ut *thes|aurum* fiat; quae quum ita sint, improbanda videtur Maii ratio, qui § 8 non tantum contra sanam etymologiam verum vel codice adversante dedit *thensauro*.

Cap. IV § 5. Recte omnino Kempfius emendavit Maii lectionem: «*In sequenti* nocte aedes Vestae arsit,» legendo «*Insequenti*,» nam sic codex quoque locum exhibet, quod Maius alteri praeripere potuisset; Nepotianus habet simplex verbum «sequenti nocte.»

Ibid. § 7. Venio ad aliud errorum genus, nisi negligentiam Maii mavis, quippe qui nullam ob causam in multis locis verborum ordinem transposuerit; in plerisque nil facit ad rem, non obloquor, sed cur quaeso ab optimi codicis scriptura discedas? Imo saepiuscule Valerius vel semel inspectus errorem

redarguit, in aliis numerus contra Maium facit. Ut chartae parcam, verbo attingam seriem locorum in quibus hoc nomine illum peccasse repperi.

Sic absonum est, nisi aures me fallunt, quod hoc loco contra codicem dederat: «duae aquilae ex diversis castris advolaverunt, et edita inter se pugna, ea quae a parte Bruti fuerat, male *fugit mulcata.*» Atqui haec verba transponantur, contra dubitari potest de Lib. II, Cap. 1 § 45, ubi Maius cum Valerio 6 § 7 scripsit: «qui causas exhibuit, propter quas mors *sit illi* expetenda,» codex numerosius, ni fallor, «*illi sit* expet.» Lib. III, Cap. 6 § 4 codex cum Valerio 7 Ext. § 2 consentiens habet: «Antigenidas discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter *populo se* adprobanti dixit.» Eodem iure transponenda sunt verba in Lib. IV, Cap. 1 § 4: «populus *tribunos eosdem* in proximum annum creare destinabat,» vide Valerium IV, 1 § 4, necnon ibidem sequenti §: «Fabius cum a patre, avo, maioribusque suis *consulatum saepenumero* gestum videret.» Nec est cur codicem spernamus legentes eodem capite § 13, etiamsi Valerius § 12 locum aliter habeat: «Metellus ut primum *eum audiit* interemptum.» Idem obtinet locum Lib. IV, Cap. 3 § 16, ubi Diogenis illud ad Alexandrum: «velim, *inquit*, *mihi* a sole non obstes» ex codice transponendum est, quamquam Valerius IV, 3 Ext. § 4 nil dirimit. Lib. VI, Cap. 1 § 11 prima manus a priore verbo *caesum* ad alterum delapsa omisit verba *audisset* — *iure*, quae altera manus adscripsit, sed ita, ut pro *compellare ausus fuerat*, ut est apud Valerium VI, 1 § 12, dederit *fuerat ausus*, quod equidem reposuerim, si enim editori concedas ius refingere abbreviatoris textum ut legitur apud Valerium, cur quaeso non inseruit «*de stupro* compellare,» nec *manipulario* rescripsit pro *manipulare?* Similiter capitis sequentis § 14 contra codicem dedit Maius: «Ob quam rem *perducta in arcem*, cum inquit,» Valerio VI, 2 Ext. § 2 non adversante. Contra idem ille VI, 4 Ext. § 2 confirmat codicis lectionem esse reponendam Lib. VI, Cap. 4 § 9 in Socratis dicto ad Ly-

siam, cuius defensionem supplicem nollet recitare, «aufer, inquit, *quaeso istam.*» Quem etiamsi non habemus annuentem VI, 8 § 1, non est cur Lib. VI, Cap. 8 § 1 absonum retineamus ordinem «ipso *promittente fidem* servo.» Maius, contra habet fortasse sibi assentientes, ubi adversante codice dederit Lib. VII, Cap. 2 § 23: «cum utraque res *apud regem accepta* sit,» dummodo hoc adnotasset. Eodem capite § 37 quod dedit: «duos equos constituit, validissimum alterum, *infirmissimum alterum*,» Latinum non est, ni fallor, sed transposita respondent emendatae lectioni codicis Bernensis Valerii VII, 3 § 6. Paridis manus reponenda est cum codice et Valerio VIII, 14 Ext. § 3, in Aristotelis verbis Lib. VIII, Cap. 13 § 9: «planius *de his sibi* in Theodecti libris dictum esse.» Denique transpone duo verba ultima paragraphi ultimae capitis itidem ultimi Libri IX, «cum ille Ariarathes a M. Antonio *occisus esset*,» quamquam Valerius IX, 15 Ext. § 2 rem in medio relinquat. Necnon in Libri X, Valerio vulgo adscripti, § 3 peccavit Maius in verbis: «Ancum praenomen Valerius Antias scribit, quod cubitum vitiosum habuerit, qui Graece ἀγκὼν vocatur,» codex enim exhibet «vocatur ANKωN.»

Redeamus ad Librum I, Cap. 5 § 7, ubi Maius negligenter edidit: «cum M. Brutus Graecum versum vellet *exponere*,» nam codex cum Valerio I, 5 § 7 consentiens habet hac in re verbum usitatum *expromere*.

Typothetis errorem tribuerim ibidem § 9, *Priennenses* qui dederunt cum duplici *n* contra codicem, nam modo idem verbum recte posuerant *Prienensibus*.

Genuinam formam Paris servaverat Cap. 6 § 12: «*apium* examinibus signa obscurata Cn. Pompeii,» quam Kempfius recte reddidit Valerio I, 6 § 12; contra Maius et codices deteriores exhibent formam in *um*. Iniuria Maius eodem capite § 15 scripsit: «Xerxes infusum *patera* vinum in sanguinem versum imaginatus est,» codex enim et Valerius I, 6 Ext. § 1 habent *paterae*.

Eiusdem negligentiae habes documentum Cap. 7 § 2:

«P. Decius et T. Manlius Torquatus cos. *idem somnium* viderunt. Accidit, ut Decii Muris cornu pulsum ab hostibus cederet. Tum *somniis* satisfacturus dux pro exercitu se devovit.» Sed quum idem atque unum somnium fuerit, satisfecerit necesse est *somnio*, ut recte scripsit librarius, qui ceteroquin formam in *iis* contrahere solet, ut videre est in editione.

Maio eiusdem capitis § 11 sententia laborare videbatur: «Croesus cum duos filios haberet, *visus est in somnis Atyn filium ferro sibi ereptum.» Igitur supplevit verbum *cernere*, sed opus non est, Paris enim Valerii I, 7 Ext. § 4 verbum *existimavit* per metaphrasin vertit in *visus est* eodem sensu, quo Valerius mox § 7 hoc verbum dederat, et ex illo Paris § 13.

Legitur in codice hoc eodem capite § 14: «Hamilcar per *somnum* exaudisse visus est nunciantem.» At Maius dedit *somnium*, et Kempfius apud Valerium I, 7 § 8 scripsit: «inter *somnium*,» etiamsi codices ACD exhibent *somnum*; hanc lectionem equidem praefero, nam idem per *somnum* intelligo, quod Paris § 5: «somno pressus fratris effigiem vidit» descripsit ex Valerio § 6, atque § 6 dedit: «somno pressus existimavit ad se venire» pro Valerii § 7: «cum sollicitudinibus et curis mente sopita in lectulo iaceret, existimavit ad se venire;» sic Paris § 7: «in quiete retiari se manu confodi vidit,» ubi Valerius § 8 «inter quietem;» uterque § 9, Ext. § 2: «per quietem visa imagine praemonitus.» Quae quum ita sint miror Kempfium pravam praetulisse lectionem codicis B., quippe cuius auctoritate recte spreta § 5, ex ceteris libris dedit «Cicero animo in *somnum* profuso.» Denique codices secuti expungemus utramque otiosam *i*, et sic Paris sibi constabit, et Valerii manus: «inter *somnum*» respondebit Ext. § 6: «inter quietem.»

Transeamus ad § 16, qui primus est locus ex longa serie, de qua nunc dicendum est, volo Maium passim ita descripsisse Paridis codicem, ut unam vocem retineret, qua non ubique vel abbreviator carere potest, cui iuvat reddere quae male omiserat editor. Sic legendum est nostro loco: «Tunc idem

saucius oborsus petiit, *ut* saltem mortis suae ultor existeret.» Capitis sequentis § 7 restituo obiectum: «cum consul inter honorandos milites vallarem coronam proponeret, nemo fuit qui *eam* sibi vindicaret.» Eadem ratione, quam adfirmat Valerius II, 7 § 12, fugax praepositio revocanda est Lib. II, Cap. 2 § 13: «gravius in Romanos quam *in* Latinos transfugas animadvertit.» Eodem consentiente ibid. 10 Ext. § 1 reddendum est pronomen Paridi Cap. 5 § 9: «Harmodii et Aristogitonis effigies aeneas Xerxes in regnum *suum* transtulit.» Ex codice et Valerio III, 2 § 5 reddo Paridi, quae Maius omisit Lib. III Cap. 2 § 5: «M. Marcellus Gallorum regem obtruncatum armis exuit, *eaque Iovi Feretrio dedicavit.*» Nec est cur cum Maio particulam epitomatori detrahamus eiusd. Cap. § 26: «Darius cum sordida et crudeli magorum tyrannide Persas liberaret, unum ex eis abiectum corporis sui pondere urgens, *ut* vidit commilitonem, tu vero, inquit.» Tum pessumdedit sententiam omissum verbum in his Lib. IV, Cap. 1 § 23: «Piscatores Mitylenaei in everriculo ductam auream mensam consulto Apolline cum iussi essent dare eam sapienti, *dederunt* Thaleti, ille cessit eam Bianti;» cf. Valer. IV, 1 Ext. § 7. Nec editoris munere rite functus est Maius epitomatoris locum Cap. 3 § 1 ita mutilando, ut nobis addendum reliquerit excerptum e Valerii IV, 3 § 1 verbis: «Scipio puellam nobilem sponso inviolatam tradidit *auro etiam*, *quod pro redemptione puellae acceperat*, *summae dotis adiecto; qua abstinentia animos Celtiberorum obligavit.*» Negligentius haec omisit Maius, nam hic non potest afferre causam, ob quam novas Phaedri Fabulas primus ita integriores ediderit, Auct. Class. III, p. 281, ut fabulae X et XV partem «argumenti sui causa libenter praetermiserit» vir religiosus; sunt illae «adversus mulieres.» Titulus, quem Torrenius Valerio IV, 4 § 9 addendum censuerat, legitur apud Paridem etiamsi a Maio omissus, Cap. 4 § 8: «Eadem gens nullum ante scripulum auri habuit, quam Paulus, Perse *rege* victo, Q. Aelio Tuberoni quinque libras auri dimitteret;» atqui utrique auctori reddatur

ex usu solemni Romanorum. Hoc eodem Lib. IV, Cap. 8 § 5 omissa una litterula periit totum vocabulum quod abesse nequit, Hiero enim Romanis non «CCC milia tritici misit,» verum «$\overline{\text{CCC}}$. $\overset{o}{\text{m}}$.» id est «CCC milia *modium*,» ut ordine habet Valer. IV, 8 Ext. § 1. Iulius noster etiamsi abbreviator Valerium V, 9 § 4 ad verbum fere descripserat, non ut Maio placebat, Lib. V, 6 § 8 «in locum desertum filio perducto, gladium quem *adtulerat secum* tradidit;» imo *occultum secum adtulerat.* Idem locum obtinuit Lib. VI, 8 § 4, ubi cum Valerio VI, 8 § 4 dedit: «Pindarus C. Cassium Philippensi proelio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum insultationi *hostium* subtraxit.» Nec aliter scribere potuit Paris Lib. VII, Cap. 2 § 18 quam Valerius VII, 2 Ext. § 4: «Plato *tum* demum beatum orbem futurum praedicabat, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere coepissent.» Potest quidem abesse eadem particula capitis sequentis § 6, sed non est cur librario adversemur sic scribenti: «Anicula Athenis pecuniam depositi nomine a duobus hospitibus accepit. Quorum alter tamquam mortuo socio omnes nummos accepit. Supervenit deinde alter, ac depositum expetere coepit. *Tum* aniculae haerenti opportune Demosthenes patronus adfuit.» Negligentiae item editoris tribuo omissam coniunctionem capite 2 § 23: «ut cum eo *aut* rarissime aut dulcissime loqueretur,» quamquam in cod. A. apud Valerium VII, 2 Ext. § 11 a prima manu video omissam *aut rarissime.* Accuratius adhuc cum historia et Valerio VII, 6 § 4 conspirabit Paris, si cum codice illi reddideris Lib. VII, Cap. 7 § 3: «C. Mario Cn. Carbone *consulibus* cum Sylla dissidentibus cet.» Contra summo iure Maius expunxit pronomen alienissimum Lib. VIII, Cap. 6 § 1: «C. Licinius a praetore *suo* postulavit uti (lege cum codice et Valerio VIII, 6 § 1 *ut*) patri suo bonis, tamquam ea dissipanti, interdiceretur.» Verum carpendus est, quod sequentis Capitis § 10 vocabulum omiserit, ex Valerio VIII, 7 Ext. § 2 rite descriptum: «Plato Aegyptum peragravit. A sacerdotibus eius *gentis* geometriae multiplices numeros et cae-

lestium observationum rationem percepit.» Nec facile absolvi potest editor quatuor vocabula Paridi subfuratus Cap. 11 § 3 in loco de pictore, qui equi naribus spumas ut adiiceret frustra moraretur, tum «ira accensus spongiam omnibus inbutam coloribus *forte iuxta se positam* adprendit, et veluti corrupturus opus suum, tabulae inmisit. Fortuna ad ipsas equi nares directam, desiderium pictoris coegit explere.» Haec eadem leguntur apud Valer. VIII, 11 Ext. § 7. Simili ratione reddendum est vocabulum abbreviatori Lib. IX, Cap. 1 § 9, quippe qui ex Valerio IX, 1 Ext. § 1 dedisset «invictum *armis* Hannibalem ad somnum deliciarum resolutum esse.» Hoc eodem capite § 11 ridiculum quid exhibuit Maius, ut facile apparebit, quum omissa suppleverim ex codice, quae item apud Valerium IX, 1 Ext. 4 leguntur: «Antiochum Syriae regem imitatus in luxuria exercitus argentea vasa *ad usum culinae comparavit et tabernacula* textilibus sigillis adornavit.» Nec opus est, ut cum Maio detrahamus epitomatori dictum Tomyris etiamsi crudelius Cap. 10 § 3, quae «caput Cyri in utrem humano sanguine repletum dimitti iussit, *exprobrans ei insatiabilem cruorem;*» vide Valer. IX, 10 Ext. § 1. Capite 12, quod De mortibus non vulgaribus inscribitur, § 4 gaudeat in posterum Iuventius suo praenomine *M.*, cf. Valer. IX, 12 § 3. Denique huic omissorum seriei finis imponatur inserendo Cap. 14 § 2 in loco Dionysii «atque *etiam* cubicularem lectum lata fossa cinxit,» ut legitur in codice et Val. IX, 13 Ext. § 4.

Redeamus ad collationem, cuius ope ex ordine emendari potest Paris noster Lib. II, Cap. 1 § 30, ubi notandus numerus annorum «DLVIIII, per quos senatus populo mixtus spectavit.» Valerius enim habet «quingentos et quinquaginta octo,» quocum respondet primae manus scriptura: ꝺlviii. Similiter cum Valerio VIII, 13 Ext. § 5 conspirat Paris VIII, 12 § 13, dummodo per editorem licuisset pro *CLXVIII* genuinam codicis scripturam legere *CLVII*, id est «septem et quinquaginta et centum annos vixisse Epimenidem Cnosium,» ut est apud Valerium.

Contra adiicienda est *i* § 33 eiusd. Cap., Latinum enim est «*Gladiatorium* munus,» quod habet codex et Valer. II, 4 § 7. Sed aliud quoque huius paragraphi collatione edoctus sum; quod enim Kempfius suadente Gronovio addidit Valerio ex auctoritate unius libri antiquissimi «munus dederunt M. et Decimus filii Bruti *Perae* funebri memoria patris cineres honorando,» apud Paridem quoque inveni, etiamsi illud agnomen *perae* lineola cinxerit codicis corrector.

Modo vidimus plurimis locis Maium unum vocabulum vel plura omisisse, quod etiamsi notandum ignosci potest, contra haud aequo animo ferendum videtur, quod doctissimus editor totas omiserit paragraphos, quae quantocius Paridi reddendae sunt. Sunt autem hae: Libro II, Cap. 2 post § 13 de Scipione Africano omisit turpe factum Scipionis Numantini ex Valerio II, 7 § 13 sic excerptum: «*Scipio Numantinus capta Carthagine, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, bestiis obiecit.*» Libro VI, Cap. 3 post § 6 Maius sibi retinuit Romanae severitatis severum exemplum ex Valerio VI, 3 § 3 ult. sic abbreviatum: «*C. Vettienum senatus, quod digitos sibi sinistrae manus, ne bello Italico militaret, absciderat, vinculis aeternis damnavit.*» Nec me adversantem habebit is, qui hoc duce inserendum Valerio censeat: «*sibi si*nistrae manus digitos absciderat,» quod Pighius in uno codice inventum non improbavit. Denique Libro VIII, Cap. 10 post § 5 hoc magnum artium effectus documentum ex Valer. VIII, 11 Ext. 4 his verbis excerptum: «*Equus pictura equae pictae motus adhinniit;*» in quo loco non valet Maii religiosi ista defensio, nam iisdem istis censoribus § 6 et 7 damnandae essent.

Quibus itaque Paridis verbis publici iuris factis redeamus ad sanandum Librum II, ubi Cap. 2 § 15 impegit Maius in his verbis: «L. Marcius de rebus actis a se scribens, in hunc modum *usus* est: L. Marcius pro praetore.» At codex et Valer. II, 7 § 15 recte omnino: «*orsus* est,» nam agitur de his quatuor verbis tantum.

Typothetis forte, atque editionis correctori tribuerim Cap. 3 § 1: «Ob levia proelia quidam *imperatoris* triumphos sibi decerni postulabant» pro *imperatores*, cf. Valer. II, 8 § 1.

Constat ex historia Philippum esse victum a T. Quinctio Flaminino, cuius fratrem Lucium quum Valerius II, 9 § 3 tradat a Catone senatu esse motum, summo iure editores vel contra consentientem codicum lectionem dixerunt illum L. Flaminin*um*; at Paris Lib. II, Cap. 4 § 3 verum servavit nomen, contra Maio placuit, qui epitomatori erroneam formam Flami*nium* obtrudit. De proposito sprevit genuinam formam, nam Lib. IV, Cap. 8 § 4 Philippi victor ab eo appellatur: «T. Quin*tus* Flam*inius*,» etiamsi codex recte omnino bis habet «T. Quin*tius* Flami*ninus*,» ut ex emendatis libris legitur apud Val. IV, 8 § 5. Denique Lib. V, Cap. 2 § 6 veram codicis lectionem Flami*ninum* Maius abiecit deditque Flami*nium* contra Val. V, 2 § 6, et historiam; qua in re certissima si opus est adhuc testibus, consule Fastos Capitolinos, quibus item se defendere potest editor, quod Lib. VI, Cap. 6 § 3 recte contra codicem dederit *Flaminio*, vide Val. VI, 6 § 3.

His tribus locis emendatis pergamus in Libro III, Cap. 2 § 12 levi errore liberando, qui codicis correctorem editoremque lusit: «Scipio Metellus infeliciter Cn. *Pompeio* generi sui defensis partibus, gladio se traiecit.» Codex enim et Val. III, 2 § 13 habent: *Pompei*.

Eodem capite § 25 Paris conspirat cum Valerio § 24 in numeris spoliorum, vulnerum, coronarumque, quibus L. Siccius, vel Sentius, Dentatus ornatus fuerit, praeterquam quod apud Iulium legitur «*VIII* triumphales currus secutus,» dum Valerius scribit *novem*, atqui non spernenda est nota marginalis «*VIIII* tri.»

De suo dedit Maius eod. Libro Cap. 5 § 5 formam compositam in loco L. Scipionis, cuius «statua chlamydata et crepidata in Capitolio posita est, quo habitu usus aliquando, ita se *conformari* voluit.» Valerius III, 6 § 2 dederat: «quo habitu effigiem suam *formatam* poni voluit;» et Paris *formari*.

Ultimo huius Libri cap. § 8 legimus in editione: «Lectis epistolis, ut caveret sibi a Philippo corrupto a rege Dario, Alexander ut primum petit potionem, legendas *ipsas* Philippo tradidit.» At in codice, nec vitiose opinor «legendas *eas* Philippo tradidit.»

Libro IV Cap. 1 duobus locis occurrit secundae manus annotatio in margine, quam eidem illi tribuo, cui in Libro IX plura debemus supplementa ex Valerio nempe petita a benevolo lectore, cui abbreviator parciora dedisse videbatur; est § 8, ubi ad verbum erroneum «Africano et *Gnaeo* Scipionibus» glossema apparet *Asiatico*, quod Valerius IV, 1 § 8 habet, quemadmodum ex Valerio opinor ibid. § 11 hausit *Q.* pro «*M.* Scaevola» § 12 eodem nostro capite.

Ad Lib. IV, Cap. 4 § 11: «M. Scauro a patre hereditas sex servorum reversa est et XXX nummorum,» adnotat Maius in codice lineam superductam, ut intelligatur *milium;* recte, nec aliter habet Valer. IV, 4 § 11. Verum passim iam in superioribus similis lineola numero superaddita a secunda manu erasa est; valet enim in hoc codice, quod alibi quoque occurrit, lineola non semper *milium*, saepius numerum tantum indicari; sic Lib. IV, Cap. 8 § 5, Lib. V, Cap. 3 § 14, Lib. VIII, Cap. 2 § 2 et IX, Cap. 6 § 1 verbum *milia* recte scripsit editor pro lineola numero supraducta, etiamsi in ultimo illo variant auctores. Verum Lib. VII, Cap. 6 § 1 numero XXIIII linea superaddita est, etiamsi verbum *milia* adscriptum fuit, quae recte igitur sperni potest, quemadmodum Cap. 7 § 2 lineola supra CCC, quae trecentos illos Praenestinos ad millenum numerum non debet evehere, cf. Val. VII, 6 § 3. Eadem res est Lib. IX, Cap. 2 § 1, ubi codex habet: $\overline{\text{IIII}}$ $\overline{\text{dcc}}$, quarum altera lineola abundat, vide Val. IX, 2 § 1. Contra perperam corrector expunxerat lineolam ibid. § 13, nam LXXX *milia* Romanorum Mithridatis iussu occisa esse constat, cf. Val. IX, 2 Ext. § 3.

Redeamus ad Librum, unde digressi sumus IV, Cap. 5 § 1 typothetarum errore liberantes expungendo otiosam *b* in verbo *substinuit*. Paragrapho sequenti sublata littera *s* dativus rescri-

bendus est in his: « L. Flaminius coactus est a populo transire in locum *dignitati* suae debitum. » Cf. Val. IV, 5 § 1, quo duce etiamsi contra codicem corrigo *Flamininus*.

Sunt haec minora vel sine codice emendanda, contra incerta res quibusdam videretur in scriptore, qualis est epitomator noster, ibid. § 4: « C. Cicereus, ut vidit se *contrariorum* suffragio praeferri Scipioni, abiecta candida toga suffragatorem eius agere coepit, » nisi vidissem Paridem dedisse « *comitiorum* suffragio » pro Valerii IV, 5 § 3 « omnibus centuriis. »

Male a codice discedit editor Lib. IV, Cap. 6 § 8 scribendo *Myniae*, nam vera forma *Minyae* non latebat, nec in Valerio IV, 6 Ext. § 3.

Numerus captivorum Carthaginiensium in § 1 Cap. 1 Lib. V non conspirat cum Valerio V, 1 § 1 « duum milium et septingentorum quadraginta *trium*, » verum aliter quam Maius dedit: ∞ ∞DCCXLV, nam codex habet: ∞ ∞dCCXLII.

Bis in eodem vocabulo lapsus est Maius, nam hoc eodem Cap. § 12 dedit « *pauci* temporis momento, » ubi codex habet *parvi*, cf. Val. V, 1 § 8, et Lib. VIII, Cap. 6 § 1 « *pauco* post tempore, » etiamsi Valerius et liber ms. *parvo* exhibent.

Sequitur leve mendum Cap. 3 § 2, ubi acutissimos editoris oculos elusit codicis scriptura etiamsi valde perspicua, non enim exstat: « Camillus *ab* Apuleio tr. pl. accusatus, » verum *a·l·* id est *a Lucio* Apuleio; vide idem praenomen integrum apud Valerium V, 3 § 2.

Paridis codex, ut supra iam monui, a secunda manu ita correctus est, ut singulae fere paragraphi rite emendatae nunc legi possint, sed exceptio non deest, nam male eiusd. Cap. § 7 correxit praesens tempus, ubi primae manus requiritur perfectum: « Ahala post Sp. Maelii mortem, quem ipse occiderat regnum adfectantem, custodita libertate civium, exilio suo poenas *pependit*, » cf. Valer. V, 3 § 2, quod Maius spernere non debuerat.

Contra codicem exhibuit doctissimus editor Cap. 4 § 3: « L. Manlio Torquato diem ad populum Pomponius tr. pl.

dixerat, quod filium militiae aptum rustico opere *gravaret.*» Quidni legamus *gravaretur?* Nam hoc verbum tamquam deponens saepe adhibebant veteres.

Ultima § huius Capitis Maius eadem chorda, qua librarii solent, aberravit: «Cum inter Carthaginem et Cyrenas de agri modo pertinacissima contentio esset, placuit utrimque eodem tempore iuvenes ad locum mitti. *Hoc pacto* duo fratres Carthaginiensium Phileni perfidia praecucurrerunt.» Non enim ablativo propter illud *hoc* sed accusativo opus est, quem codex et Val. V, 6 Ext. § 4 exhibent, *pactum.*

A typothetis petenda est *a* Cap. 6 § 6 de Hortensii filio «*male* famae,» et littera *n* § 8 in loco patris, qui «uxorem iureiurando *obstrixit*,» quae male abundat in fine eiusdem paragraphi, non enim «ille pater quum gladium filio tradidit ac iugulum feriendum praebuit, *monuit* haec res iuvenem,» sed *movit* opinor, ut Paris uno verbo dedit pro Valerii V, 9 § 4: «Quo facto non paulatim sed magno impetu recta cogitatio pectus iuvenis occupavit.»

Contra grammaticam peccavit Maius codicis lectionem spernens Cap. 7 § 1: «Horatius Pulvillus cum in Capitolio Iovi Optimo Maximo aedem dedicaret, interque nuncupationem sollemnem verborum mortuum filium suum *audiret*, tolle, inquit, cadaver.» Paris autem Valerium V, 10 § 1 describens dedit *audisset.*

Libro VI, Cap. 3 § 9 vitium irrepsit apud librarios frequens, sed a quo editor cavere debet, atqui pro «Senatus consulibus mandavit de his, qui sacris *bacchanalibus* inceste usi fuerant, inquirerent,» ex codice reponendus est genitivus *bacchanalium*, ut est apud Val. VI, 3 § 7, qui ex Livio tradit de mulieribus consules inquisivisse easque damnatas esse, dum apud Paridem legimus partem P. R. esse punitam et de his, qu*i* inceste us*i* fuerant illis sacris, quaestionem esse habitam, quae historica differentia abbreviatori non librario tribuatur.

Contra grammaticae regulam Maius induxit Socratem loquentem Cap. 4 § 9, quum Lysiae defensionem recusaret hoc gra-

viter dicto: «si adduci possem, ut ea in ultima Scythia perorarem, tum me *ipsum* morte multandum concederem.» Dixit *ipse*, ut codex habet et Val. VI, 4 Ext. § 2.

Levius est, quod exhibuit Cap. 5 § 3 *huiusmodi*, ubi codex praebet *eiusmodi* et Valerius VI, 5 § 1 *huius generis*.

Supra vidimus Romanum editorem impegisse passim unum vel plura vocabula omittendo, hoc eodem Cap. § 5 de suo addidit verbum otiosum omnino et prae ceteris ab ingenio epitomatoris alienum. «Cum Ti. Gracchus et L. Claudius ob nimis severe gestam *Romae* censuram accusarentur;» recte abest in codice imo apud Val. VI, 5 § 3 loci indicatio.

Perperam Maius explicuit notam Lib. VII, Cap. 2 § 33 in loco de vacca, quam dominus «in Aventino ante *aras* Dianae constituit,» nam librarius recte dederat *arā*, id est *aram* ex Val. VII, 3 § 1.

Conspirat Valerius VII, 3 § 6 cum codice eod. Cap. § 37: «Sertorius validi equi caudam ab inbecillo sene paulatim carpi, infirmi ab iuvene eximiarum virium universam convelli iussit. Obtemperatum imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrito se *fatigat* labore, senior ministerium exsecutus est.» At Maius dedit *fatigabat*.

In quibusdam libris manuscriptis litteras *r* et *s* ea forma exaratas esse, ut facile misceantur a lectore, notum est, sed non cadit hoc in nostrum codicem, atqui non habet editor quo se defendat exhibens Libro VII, Cap. 4 § 1: «Tullius Hostilius, cum Metium Fufetium ipsam aciem deserentem videret, omnes (adde ex Val. VII, 4 § 1. *globos* vel tale quid) percucurrit, suo iussu dicens *recessisse* eum.» Rescribendum est *Tullus* et *secessisse*, ut Valerius quoque habet.

Eodem redit ibid. § 3: «*quam* pluribus locis» ac codicis et Valerii scriptura «*conpluribus* locis,» quod recipiendum videtur.

Vellem typothetae tribuere absurdum errorem hoc eodem Cap. § 7: «postremo cccc equites subornavit, qui destrictis gladiis poplites pugnantium Romanorum *caeciderunt*.» Codex autem et

Val. VII, 4 Ext. § 2 genuinum habent *ceciderunt*; obversabatur fortasse adhuc Maii animo forma ista *caecidit* ex Ciceronis de Re Publica II § 18; at ibi vel stupidissimus iste librarius errorem correxit punctum litterae *a* superaddendo.

Difficile dictu est quid sibi voluerit Maius contra antiquitatem de suo inserens Lib. VII, Cap. 6 § 1: «ea de re *patribus* per trib. pl. ad populum lata rogatione,» quod absurdissimum additamentum nullo negotio tolli debet, propter codicem et Val. VII, 6 § 1 antequam nova crux antiquitatis Romanae studiosis existat.

Sequentis Capitis § 2 *duo* continet exempla, Casilinatum nempe quod est Valerii VII, 6 § 2 et Praenestinorum quod sequitur ibid. § 3, nec aliter dedit librarius verba: «In illa obsid.» a linea scribendo; nec est igitur cur ab illa sana ratione discedamus. Contra recte omnino Maius sprevit librarii auctoritatem perperam novam incipientis paragraphum I, 5 § 7: *Eo autem die*, et V, 4 § 19: *Hoc pacto*; necnon contemni poterat, quod librarius perperam has paragraphos praecedentibus subnexas descripserit: I, 2 § 2, 4 § 1, II, 1 § 32, 3 § 1, V, 2 § 4, 3 § 15, VII, 2 § 1 quod statim correxit, VIII, 7 § 23, IX, 7 superiori capiti adnexum, IX, 15 § 7 item postea correctum; denique Libri IX, Cap. 15 § 3 et 4 uno tenore scriptae sunt, verum alia ratio placuit ei, qui rubricas adscripsit, vide Valerium IX, 14 § 3 et 4.

Ridiculus error irrepsit in Lib. VIII, Cap. 1 § 4, App. Claudii iudicium dilatum esse «beneficio subito *certi* imbris.» At codex cum Val. VIII, 1 § 4 habet unice verum *coorti*.

Lineola Maii oculos fugiens ex accusativo fecit ablativum in Lib. VIII, Cap. 7 § 6, ubi codex habet: «C. Crassus cum in *Asiā* ad Aristonicum regem debellandum venisset,» atqui *Asiam* legatur, vide Valer. VIII, 7 § 6. Eodem mendo liberanda est § 4 Cap. 6 Lib. seq.: «Hannibal Nucerinos *urbē* egressos vapore et fumo balineorum strangulavit,» id est *urbem*; inspice Valer. IX, 6 Ext. § 2.

Non exhibetur in libro nostro Cap. 9 § 2: «Missi a Cinna

et Mario milites ad M. Antonium occidendum, sermone eius obstupefacti, destrictos iam gladios continuerunt, quibus *degressis* P. Annius ministerium peregit,» verum *digressis*, ut apud Valerium VIII, 9 § 2 emendati codices. Est autem in littera *e* cum *i* permiscenda librarius noster longe diligentior quam alter ille palempsesti Tulliani; de forma *Dareus* III, 2 § 26 disputari potest, tum bene correctum est III, 3 § 1 *Porsena* pro *i*, atque praeter locos, quos vide in Collatione, hic notasse sufficiat V, 4 § 7, ubi Maius dedit «per medios *ignis*,» etiamsi in codice recte legitur *ignes*. Lapsus est denique in iisdem litteris corrector scribendo *i*, ubi VIII, 9 § 4 prima manus dederat: «Pericles in tantum enituit eloquentia ut, cum a quodam sene in contione auditus esset, non dissimilis hic diceret, *Athenienses*, Pisistrati.»

Male irrepere passus est editor litteram *u* Lib. IX, Cap. 1 § 7: «Gemellus tribunicius viator flagitiosum convivium consulibus ac tribunis plebis conparavit, lupanari *domui* suae instituto.» Lege *domi* ut apud Val. IX, 1 § 8.

Capite seq. § 14 codex cum Valerio IX, 2 Ext. § 4 conspirat in scriptura *Diogyridis*, de quo Thraciae regis nomine disputatur, sed non erat cur cum *rr* scriberetur.

Notari potest secunda manus quod adscripsit *deliciasque evocaret* IX, 1 § 9 ad Paridis verba «Campana luxuria tanta fuit, ut invictum armis Hannibalem ad somnum *deliciarum resolveret*,» attamen nondum audeo ista Paridi reddere, nam respondent quidem accuratius Valerio IX, 1 Ext. § 1, verum hanc ipsam ob causam illa non ex eo excerpta sed ex integro Valerii codice crediderim descripta a lectore, cui libuit passim in hoc libro IX supplere abbreviatoris verba. Sedulo Maius sprevit ista additamenta, quae in Collatione invenies notata, praeter quam quod duo verba in textum receperit Cap. 3 § 2, quae epitomator vix potuit supprimere: «C. Figulus consulatum non adeptus, cum ad eum consulendi causa multi venissent, *omnes dimisit* sic praefatus: an vos consulere scitis, consulem facere nescitis?» Contra deesse potest verbum in per-

fidiae exemplo 2 Cap. 6: «Cn. Domitius iratus Bituito regi Arvernorum, per conloquii simulationem arcessitum hospitioque exceptum vinxit ac Romam [*nave*] deportandum curavit.» Nec fidem praestitit editor se omnes istas interpolationes praemissurum pollicitus, pag. 80, quod Cap. 7 § 3 receperit interpolatoris: «Sempronium Asellionem creditores, quod causam debitorum susceperat, pro aede Concordiae sacrificantem [*ab ipsis aris fugere coactum*], in tabernula quam petierat [*latitantem*], discerpserunt.» Prima manus pro istis Valerii scripserat unum Paridis verbum *fuga*, nec dederat participium, quo carere possumus in epitoma. Recte omnino Maius spernenda contendebat supplementa istius hominis, qui male seduli interpolatoris munere dum fungebatur, ad § 6 Cap. 7 adscripsit: «tantumque scelus curia castris se cedere confessa, inultum habuit;» at sunt ista ex praecedenti § Valerii i. e. IX, 7 § 2. At non constitit sibi in textum recipiens eiusdem additamentum in Cap. 11 § 2: «C. Fimbria interrogatus quod Scaevolae crimen obiecturus esset innocenti, [*cui pro securitate morum digna satis laudatio reddi non posset*], hoc ipsum, inquit, quod parcius corpore telum recepit;» abbreviatori otiosa ista videbantur, cui nolite ea obtrudere.

Certarunt editores conscenderitne in Maenianum C. Licinius Macer repetundarum reus, «dum sententiae *diriberentur*,» ut rescribendum iam olim iusserunt apud Valer. IX, 12 § 7, an *dicerentur*, ut alii codices habent et Paridis secunda manus Cap. 12 § 7. Ex Wunderi accurata disputatione prodiit, ni fallor, vera *diribendi* significatio, saepius cum tabellas *dirimendi* notione permutata; recte Kempfius veram scripturam exhibuit ex codice A. *diriverentur*, nec est cur Iulio non eandem reddemus, nam corrector ita mutavit *di...cerentur*, ut primae manus agnoscatur *diriuerentur*. Exemplum quo *sententiae* diriberi dicuntur pro tabellis, analogum est apud Iustin. XXII. 3: «sententias, priusquam recitarentur, in urnam coniectas obsignari iusserunt;» nec obstat Plutarchus de eadem re scribens vit. Cicer. 9 τὴν ψῆφον τῶν κριτῶν διαφερόντων. Atta-

men valde miror Kempfium subscripsisse Drumanno III, 195: «de voluntaria C. Licinii morte dubitanti, cum et Cicero ad Att. I, 4 § 2 et Plutarchus *post* damnationem eum mortuum esse tradiderint.» At nodum in scirpo quaerunt, nam poenam morte dum praecurrebat Macer, sententiae diribebantur, atqui damnabatur omnium suffragiis ipso mortis momento, sed Cicero de eius damnatione nihil pronuntiavit, ne bona illius hastae subiicerentur, facto autem damnaverant eum iudices, et Tullius optime scribere potuit «damnato Macro,» etiamsi damnationi deesset pronuntiatio praetoris.

Maius dedit hoc eod. Cap. § 14: «Milo Crotoniates quercum cuneis adactam divellere conatus, excussit cuneos. *Manibus oppressis* a feris laceratus est,» dum codex praebet hanc interpunctionem «excussit cuneos *manibus*, *oppressus* a feris laceratus est.» Sed haud scio an haec lectio epitomatori recte abiudicetur, si enim ad Valerii uberiorem scripturam IX, 12 Ext. § 9 Paridem refingere licet, quidni reponamus *conpressis*, quod locus requirit, ut Gellius de eadem re scripsit XV, 16 «manibus retentis inclusisque.»

Ex hac laeta emendationum segete luce clarius apparuit, ni fallor, haud vanum meum fuisse laborem, codicem tam eximium et emendatum denuo in examen vocantis. Imo illius lectionis varietate adeo contentus fui, ut eiusdem Paridis alterum codicem in bibl. Vatic. N°. 3337 mihi praebitum non libuerit conferre; est enim iste liber scriptura longe recentiore nec vero emendatiore saeculi decimi quinti, membranaceus in octavo, ut initiales auro coloribusque ornatissimae docent, manu negligentiore in eius bibliothecae usum conscriptus, cuius stemma triangulis rubris aureisque constans etiamsi postea evanidum factum in titulo apparet. Si iam Maio libuisset adire Vaticanae bibliothecae Indicem, ad quem nobis *Barbaris*, ut in illo (ridicula quadam iactantia, Romanis antiquis quae est indigna vanitas, hodiernis vero indignior impudentia), exteri elegantius

notari solemus, aditus non datur, sed qui Bibliothecae Praefecto patebat, si iam Maio, inquam, libuisset evolvere Indicis Vaticani partem Latinam, mox invenisset Pighium hausisse Libri IX Praefationem illam, quae abest in codice nostro, ex altero illo Paridis libro manuscripto integro, qui fuit Fulvii Ursini; unde Praefationis lectionem infra proferam. Idem ille Kempfium latuisse videtur, etiamsi Valerium quoque continet cum Libro illo de praenominibus, cuius haec subscriptio notari potest f⁰. 213 v. «Finis Valerii Maximi liber .... decimus et ultimus finit. Qui liber per Iulium Paridem eiusdem Valerii abreviatore abreviatus est. Laus sit deo. Amen.»

Superest ut moneam de Collatione, quam accuratissimam confectam hic vero breviorem exhibeo; persuasum enim mihi est nostrum esse chartae parcere in adnotanda lectionis varietate auctoris, qualis est Iulius Paris. Tum improbo Maii summam inconstantiam in loco de orthographia, in qua emendanda altera manus bene meruit, cuius correctionem promiscue cum primae manus erroribus in textum sine ulla regula recepit. Libuit, ut quibusdam mos geratur, in Collationem referre quidquid secunda manus correxit, cui tributa velim omnia, quae non a prima manu video esse emendata; quae quum Maius receperit, operae pretium duxi primae manus scripturam notare, quo melius de correctore iudicetur; numero, quem lectioni adscripsi, facile distinguitur. Sedulo contra silentio pressi quae in orthographia peccata illi viderentur, ne in immensum Collatio cresceret, sufficit enim verbo ista omnia hic notasse.

Cui quaeso inserviret longissima locorum series, ubi Maius sigla ita explicuerit, ut modo *populum Romanum*, *rei publicae*, *tribunos plebis*, *consulem*, *consularem*, *consulatum*, cetera scriberet, modo easdem voces per primas tantum litteras significaret, sed ratione a librario diversa aut aliter punctis adscriptis. Convenit istius negligentiae notatio in censura Maii operum, nam editor in talibus librariorum inconstantia se praestare debet, et omnia explicata typis dare, contra in collatione non veniunt in censum, nisi quod Maius V, 4 § 8

contra usum librarii dederit *vexere* pro codicis *vexer̄*, nam forma in *unt* constans illi est, atque passim hanc ob causam reponenda. Carere possumus locorum notatione, ubi librarius in nominibus propriis miscuit *ae* et *e*, contra analogiam, quam Maius recte in his secutus est et in aliis, ubi librario placebat constanter *cerimoniae* et *cena* scribere. Simili modo sufficit verbo certum usum notasse, ex quo ubique fere *p* suprascripta est litterae *b* in verbis *scribsi*, *scribtum*, *labsum*, *nubta*, eorumque compositis et in aliis cum praepositione *ob* coniunctis; editor grata inconstantia utriusque formae dedit exempla. Secundae manui placuit praepositionum *sub*, *ad*, *con*, *in* litteram finalem vertere in eam qua incipit verbum simplex, unde fecit *suc-*, *ac-*, *af-*, *ag-*, *al-*, *ap-*, *at-*, *col-*, *cor-*, *il-*, *ir-*; quod verbo monuisse praestat, quam promiscue utramque compositionem exhibere, ut Maius fecit. Eadem ratione videmus secundam manum passim corrigentem *m* pro *n* in praepositione *in* et *con* ante *p* vel *b*, ubi Maius semper *m* dedit. Tum habet codex *um*quam, et accusativi forma in *n* ante *dem* et *dam*. Nec lucramur notatione verborum, in quibus contra etymologiam peccavit unus et alter litteram *h* omittendo adscribendove; linguae Graecae maior est auctoritas in his quam librarii exceptionibus. Idem dictum velim de *i* et *y*, quos errores notasse non vacat. Porro Maius usus est *c* in verbis cum *nuntiare* compositis, quae librarius per *t* dedit; denique corrector paucis quibusdam locis expunxit *s* post litteram *x*.

IULII PARIDIS

LECTIONIS VARIETAS

EX CODICE VATICANO LAT. N°. 4929.

Capituli pag. 2 v. 3 col. pr. Qui obitum *A linea.* v. 22 Quae rata *A linea.* pag. 3 v. 1—5 *Desunt.*

LIBER I.

Cap. 1 servata. servata aut neglecta. § 2 Velia vela § 3 Hennam bennam § 6 Coelius coe.lius, *erasa* g. | flaminio flamonio § 8 Flaminius flamonius | omiserunt 1. dimiserunt | audito. audito per lictorem. § 11 simulacra simul causa § 15 tricesimum 1. tricensimum, *quam formam per* n *corr.* 2: VIII, 7 § 10, 17, 18, 20; 12 § 7, *contra:* II, 1 § 4, VIII, 7 § 1.

Cap. 2 § 2 *praecedenti* § *adhaeret.* | familiarem 2. familiae | Hercules 1. Herculis | interemit interiit § 4 Apollinis 1. Apollonis § 5 templum contemptum § 6 censura censum | Locris locis § 7 thensaurum thes|nsaurum, *del.* ns. § 8 thensauro thesauro § 10 fano 1. fanos | Locris locri § 11 ornaverat 1. ornoverat § 12 Aesculapio 1. aescolapio § 15 crateram creterram § 17 Persae Prensae | conpulsi conpulsi complexi § 20 quamdiu quamuis, *suprascr.* diu.

Cap. 3 § 6 ignotae 1. it notae | Phye fye § 7 gravissimae 1. *incerta terminatio* | Lacedaem. Lacaedem. § 8 Zaleucus Za.leucus § 11 atque 1. adque, *item* Cap. 7 § 12. § 12 Sabazi 1. sabzi, 2. zabazi

Cap. 4 § 1 *praecedenti* § *adhaeret.* | professionis perfectionis § 5 In sequenti insequenti § 6 laciniam 1. laociniam | nuntiaret. 1. numparet. § 7 advolaverunt 1. advolaverint | fugit mulcata. mulcata fugit. § 8 Dinocrates dimocrates | proximo primo | convenarum conven.arum

Cap. 5 § 2 sicui siqui § 3 Tertiam nomine Tertiam § 5 accepta a 1. accepta § 7 exponere expromere | ἀλλὰ aΛa | ὀλοὴ καὶ Λητοῦς οaoнкaтaнтoyc, 2. кaι | υἱὸς 1. Yoe | Eo autem *A linea.* § 8 Petilius Peti.lius | letum letam § 9 ac ad | Priennenses prienenses § 10 Acanta a.eante

Cap. 6 § 2 concionantis eluxisset contionantis fluxisset § 3 causa casus § 11 ducturo 1. dicturo | principia 1. praecipia | primipilo 1. primo pilo § 12 apum 1. apium § 13 Ptolemaide ptolomaeidae | Trallibus tralis § 15 patera paterae § 16 divitissimum 1. diutissimum § 17 parvuli parvoli | impleverunt impleverant

Cap. 7 § 2 accidit 1. occidit | cornu 1. cornum | somniis somnio § 4 ·SC· ·s· c· § 6 nigri, nigri. | δαίμονα 1. daιΛ|ΛoNa | ter somniasset persomniasset | parum parvum § 8 sile et 1. sit ẽe § 9 Cassander 1. cansander § 11 Atyn 1. acYn | adservaret 1. adseveraret, 2. asservaret § 12 Himerae himera § 14 somnium somnũ § 16 oborsus petiit 1. aborsus petit | saltem exsisteret ut saltem existeret | tum cum | deprehenso deprenso, *eadem occurrit brevior forma:* IV, 6 § 1, V, 6 § 7, VI, 1 § 14, § 15, 8 § 7, VII, 2 § 29.

Cap. 8 § 2 factos 1. factus | quod 1. quos § 3 Aesculapius 1. aesculatius § 5 ad quartum 1 atq; artū § 6 uno plus Etrusci cadent 1. uno plus &uscis cadet | victor et victor § 7 defenderet 1. dependeret | factum

1. iactum | qui sibi qui eam sibi § 8 philippensi philipp.ensi § 10 Euboeae eubo.eae

Cap. 9 § 5 mortis *Deest.* § 8 mutus *Add.* 2. § 11 Scopam scopan, *eadem forma:* III, 1 § 5, 6 § 7, IV, 3 § 6, V, 3 § 16 | Cranone crannonae § 12 cum omnino *Corr.* 2. § 17 communione communionē

LIBER II.

Cap. 1 § 4 quinquagesimum 1. quinquagesimam. § 18 Idem cum § 26 ictus iactus § 27 tegmine tegi.mine § 28 Messala 1. messalla § 29 propiusve propius § 30 DLVIIII 1. DLVIII § 31 Betico petico § 32 *praecedenti* § *adhaeret.* | rusticae 1. rusticas | haud 1. haut | filii *Deest.* | collega studio collegae studium | sequutus secutus, *ut constanter Mai dedit praeter hanc* § *et* IV, 7 § 4. § 33 Gladiatorum Gladiatorium | Ap. Claudio a ·p· claudio | Bruti, funebri bruti p̄erae funeri. § 37 lusus ius est datum *Maius:* is est datus *non sine litura. At litura est in* lusus ius | habet. habent. § 45 sit illi illi sit § 51 ad *Deest.*

Cap. 2 § 5 dimittere demittere § 7 Geminio 1. gemino § 9 Rullianus 2. rutilianus § 10 gereret et 1. *add.* et | toga laciniis 1. togula ciniis § 13 quam Latinos quam in Latinos. *Inter* § 13 *et* 14 *omisit Maius hoc exemplum:* Scipio Numantinus capta Carthagine, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, bestiis obiecit § 15 usus est orsus est | honoris 1. honor § 19 senatus senatus cum | Regium 1 *corr.* regulum.

Cap. 3 § 1 *praecedenti* § *adhaeret.* | imperatoris imperatores § 5 triumpharit triumphabit

Cap. 4 § 3 Flaminium flamininum | in *Deest.* § 5 abrogaverat. 1. abrogaverunt.

Cap. 5 § 7 populum 2. *in marg.* immo senatum § 9 Xerxes verses | regnum regnum suum

LIBER III.

Cap. 1 § 2 est *Corr.* 2. § 5 mandatu 2. *in marg.* mandato.

Cap. 2 § 5 exuit exuit, eaque iovi feretrio dedicavit. § 6 circumsideretur 1. circumsederetur § 7 scipionem 1. spionem § 9 Rullianus rutilianus | adversus 1. adversu § 11 Zmyrnam 2. smyrnam | virgam virga § 12 Pompeio pompei | navi 1. nave § 13 transfodit. 1. transfudit. § 16 quicquam 1. quidquam § 18 Nerviorum servorum § 20 defenderet 1. defenderat | vallum bellum § 23 iussu eius ius tuletus § 24 Caesare Brit. oppugnante caesa brit. oppugnans, 2. caesar. § 25 centies xx. cxxes | VIII triumphales *In marg.* VIIII triumphales | phaleras 1. pateras, 2. pharetras § 26 vidit ut vidit § 28 ac morte othryade § 30 porrectam 1. correptam

Cap. 3 § 1 urgeri urg.eri. § 4 ad ob § 6 Nicocreonte 1. nicocreone, 2. nirocreonte.

Cap. 4 § 2 collega 1. collegae § 3 civis 1. cives | papia parta

Cap. 5 § 5 conformari formari § 7 Duellius 1. dulius § 10 egit. 1. coegit.

Cap. 6 § 3 Curiatius curatius § 4 se populo populo se § 5 *εὐκνήμιδας* 1. eYKN|NMeIΔac, 2. eYKNHMeIΔac | *τοιῆδ' ἀμφὶ* 1. TOIHΔa|MΦI, 2. TOIHΔaΛa|ΦI | *πολὺν* 1. πOaYN | *ἄλγεα* aaΓca § 6 *κυανέῃσιν* KYaNeHCIN | *Κρονίων* KρONeIωN | *ἄνακτος* 1. Na|aKTOC | *ἀθανάτοιο* 1. aeaNaTOIO | *μέγαν* MeΓa | *ἐλέλιζεν* cΛeNΛIξcN | *ὄλυμπον.* 1. OaYMπON. § 7. exolaret 2. exularet

Cap. 7 *in Cod. est Caput* 6. § 3 diversas adversus § 4 Palicanus 1. pollacinus, 2. pallacinus | consul crearetur conculcaretur § 7 familiae aemiliae § 8 ipsas eas

LIBER IV.

Cap. 1 § 1 populo summittens 1. populo|rum mittens, 2. populum mittens § 4 tribunos eosdem eosdem tribunos § 5 a patre *Desunt.* | consulatum saepenumero saepenumero consulatum § 6 perpetuos perpetuas § 8 Gnaeo 2. *in marg.* asiatico. § 9 fuisset fuerat § 11 peierasse pe.ierasse § 12 M· 2. *in marg.* Q̃· § 13 eum audiit audiit eum § 14 Trallibus 1. tralibus § 19 patria a Dionysio tyranno acontii pro patria, *in marg.* dionysio tyranno. § 21 Tegeates 1. tegeaes § 22 Alcaeum 1. achaeum, 2. alchaeum § 23 sapienti Thaleti sapienti, dederunt Thaleti

Cap. 2 § 6 Caninius C. annius

Cap. 3 § 1 cuidam 1. quidam | tradidit. tradidit auro etiam quod pro redemptione puellae acceperat summae dotis adiecto, qua abstinentia animos Celtiberorum obligavit. § 2 Cominio 1. cuminio § 8 Perse devicto perse rege devicto § 10 contentus contemptus | est. *Corr.* 2. § 13 tam 1. quam § 14 collegam *Deest.* | ingenui 1. ingunui | inritum 2. irritam | dimisit. 1. demisit. § 16 inquit mihi mihi inquit § 17 inquit *Deest.*

Cap. 4 § 5 pupinia papinia | agrum eius coli rerum cum magis § 9 dos 1. domus | dotis doti.s § 10 Megullia negullia § 11 xxx *superducta lineola ut intelligatur* milium.

Cap. 5 § 1 substinuit. sustinuit. § 2 dignitatis dignitati § 4 contrariorum comitiorum § 5 petitioni deserviret 1. petitoni deservisset | eo et § 6 pale *In marg.* acie | Larissam 1. lassam, 2. larisam

Cap. 6 § 3 Asiam aciem § 4 Pompei 2. pompeii § 5 ardentes ore 2. *corr.* § 6 Ipsa ipsam § 7 reliquerit. relictum. § 8 Myniae Minyae

Cap. 7 § 4 Lucullum 1. lucillum § 5 Qui frustra

rogatum quin frustra rogare § 6 Servius 1. Sevius | simulavit simulatum § 8 Hephaestione ephesione | Hephaestionis ephesionis

Cap. 8 § 4 *bis* Quintus Flaminius quintius flamininus § 5 ccc milia ccc· m·

LIBER V.

Cap. 1 § 1 DCCXLV DCCXLII § 3 pararet. pareret. § 8 monere 1. munere § 9 intrasset 1. intravit § 12 pauci parvi | audivisset audisset

Cap. 2 § 2 fide fidem | Facula 2. *in marg.*, 1. oppia § 3 Tusculani, bello quo *hi* bello quo Tusculani § 4 *praecedenti* § *adhaeret.* | decessisset 1. decessit § 5 praetoria 1. praetorio | pileatus pilleatus, *item* § 6, VI, 5 § 9, VIII, 6 § 2. § 6 Flaminium Flamininum § 7 praetore 1. et praetore | revocato 1. revocata § 10 libitinam 2. *in marg.*, 1. libertinam.

Cap. 3 § 2 ab Apulcio a·l· apuleio § 7 pendit. 1. pependit. § 8 iudicio 1. *corr.* iudio § 13 in patria de de patria in § 14 iisdem isdem § 15 *praecedenti* § *adhaeret.* | quo totius sub quo totiens.

Cap. 4 § 3 gravaret. gravaretur. § 4 ·GN· ·cn· § 5 cum patrem suum *Add.* 2. | violenta 1. violentia § 6 Perus 1. Nero, 2. pero | aluit. 1. alunt. § 12 GN· ·cn· § 17 videar retulisse. *Sic tert. manus*, 1. ut idem rettulisset. § 19 Hoc *A linea.* | pacto pactum | conditionem condicionem.

Cap. 5 § 3 Octavius Olius | expeditum inpeditum § 4 id ita

Cap. 6 § 2 Cassius Ensius § 5 senatui senatu § 6 male malae § 8 obstrixit obstrinxit | adtulerat secum occultum secum adtulerat | Monuit movit

Cap. 7 tulerunt. tulerint. § 1 audiret audisset § 4 quatriduum quadriduum § 5 Xenophon Xenopho on | e cum | Gryllum grylum | Mantineam antineam | cecidisse 1. cedisse § 6 Anaxagoras 1. Anagoras

LIBER VI.

Cap. 1 § 2 Virginii virginis § 3 occidit. necavit. § 5 patriae patria § 6 coinquinaverat conquinaverat § 8 nexum nixum | querellam 2. querelam § 11 audisset — iure 2. *addid.* | ausus fuerat fuerat ausus § 12 Musa musea § 15 qui quem

Cap. 2 § 1 interrogaverunt interrogaverant § 3 quid de Tib. qui de Ti. § 7 indicia iudicia § 9 Carbone cos. obsides a carbonē cōs· obsidens § 12 dederant dederant donaverant, *utrumque in marg. repetitur.* § 14 perducta in arcem in arcem perducta | aestimabamus aestimabam

Cap. 3 post § 6 *sequitur exemplum a Maio omissum*: C› vettienum, senatus, quod digitos sibi sinistrae manus ne bello italico militaret absciderat, vinculis aeternis damnavit. § 7. delectum 1. dilectum | prima 1. in prima | non 2. *add.* § 9 bacchanalibus bacchanalium § 10 Asellum nellum | strangulatae stranguilatae § 17 *hic incipiebat Cap.* 4, *corr.* 1.

Cap. 4 § 4 satis 1. lates § 5 ei porrexisset 1. et promisisset | dixit *Erasa litt.* q; *opinor* | fore *Deest.* § 9 ac aut | istam quaeso quaeso istam | ipsum ipse

Cap. 5 § 3 huiusmodi eiusmodi. § 4 traditis partis | eius collega cuius collegae | reus 1. reos § 5 severe gestam 1. se ut reges tam | Romae *Deest.* | damnantibus 1. dominantibus | esset essem § 9 tarpeio tarpeo § 11 legumlatorem legem latorem | filii 1. fili § 12 Thuriorum yriorum | interficeretur inveniretur

Cap. 6 § 1 Ptolemaeus 1. ptolomaeus | pontificem 1. pon-

tificum § 2 quod tim. quo tim. § 3 Flaminio flaminino | praetore dedendos praetores § 5 quod ubi 1. quo dubii

Cap. 8 § 1 perseveranter 2. *in marg.*, 1. perseverantē | laterna 1. lanternae | promittente fidem fidem promittente § 3 Euporo euparo § 4 insultationi insultationi hostium § 6 Urbinii Uruon

Cap. 10 § 1 ludicrae rei 1. ludicra re § 3 Pompeio pompeo § 8 maritimis 1. maritimas | Pharmacusam 1. parnacusam § 10 coegerit. coegit.

LIBER VII.

Cap. 1 constanter 1. constante § 1 charissimorum clarissimorum § 2 Aglaum agravum

Cap. 2 § 1 *adhaerebat praeced. Cap., corr.* 1. crebro *Add.* 2. § 5 a *Deest* | aditus addictus § 13 eorum *Add.* 2. | inquit 1. inquid § 16 vertantur revertantur § 17 interrogatus 1. interrogatui § 18 demum tum demum § 23 auditorem 1. adiutorem | rarissime aut rarissime | apud regem accepta accepta apud regem § 24 ipso ipsos § 28 aranearum 1. araneorum § 29 Agesilaus 1. Agesilās § 30 tantam 1. tantum § 33 aras arā § 34 expedire expediri § 35 monuit *Deest.* § 36 siquid si cui § 37 infirmissimum alterum alterum infirmissimum | fatigabat fatigat

Cap. 3 § 2 adparitorumque 2. apparitorque § 3 filii 1. fili § 4 retulit rettulit § 6 conditione condicione | coepit. coepit· tum § 8 ibi autem eadem | quin 1. qui non § 9 ab 1. ob § 10 adque idque

Cap. 4 § 1 Metium metum | recessisse secessisse § 2 seducto eo ultro § 3 quam pluribus conpluribus § 5 urbemque 1. urbem ad § 7 gladiis 1 gladius | caeciderunt ceciderunt

Cap. 5 § 1 a *Add.* 2. | Maximo maximum | patrui patris § 5 sugillatus suggillatus

Cap. 6 § 1 patribus *Deest.* | viri qui 2. *in marg.*, 1. utrique | et e § 2 territa urbe territam urbē | instrumentum instrumento | vi 2. *in marg.* xvi

Cap. 7 § 2 In illa *A linea.* | cc 1. xcc § 3 Carbone carbone cos̄· § 4 defecisset 1. defuisset

Cap. 8 § 1 centumviros cv § 2 centumviros cv § 4 Publicio publico | nubsit 1. subsit, 2. nupsit § 5 adulescentis adulescenti § 6 Naevio Annio naevio anio § 8 traxerat taxarat | Ofilium filiam § 10 Reginus beginus

LIBER VIII.

Cap. 1 § 2 subscriberet 2. suscriberet § 4 certi coorti § 5 Pulchro 1 pulfcho, 2. *in marg.* ·l· claudio pulchro § 6 aedili aedile | hominis hominum § 7 poema 2. *in marg.*, 1. poena § 8 dirempturum 1. direm tuum § 13 *in marg.* damnationes innocentium § 16 revivisceret 1. revivesceret | minueret minuerat § 17 Sextilius 2. *in marg.*, 1. Sextius § 18 circumierat circumierant § 22 zmyrnaca 2. smyrnaca

Cap. 2 § 2 Laterensi 1. laterensis § 3 idemmet crimine idem et crimen

Cap. 3 § 2 Afrania 1. afrinia § 3 gravi tributo *Add.* 2. *in marg.*

Cap. 4 iudiciis *Deest.* § 2 tortus 1. ortus

Cap. 5 § 3 in im | impetu 1. impetum § 4 civitatis civitati § 5 Cicero ciceroni | esset ingressus ut stupro pollueret, absentia et ingressus vastet stupro populus § 6 cuias sit 1. cui adsit, 2. cui assit | damnavere. damnaverunt.

Cap. 6 § 1 praetore praetore suo | uti ut | pauco parvo | inpetravit quae inpetravit § 3 ·D· 2. *corr.*

Cap. 7 § 6 Asia asiã § 8 obluctantibus 1. obluctantis § 10 eius eius gentis § 16 panathenaikos 1. pana athenaikas, 2. panathenaikas. § 18 reliquit 1. relinquit § 21 iam in | istud 1. itud § 23 *praecedenti* § *adhaeret.* § 24 Mithridates 1. Mithridatis

Cap. 8 § 3 visus 2. risus

Cap. 9 in eloquentia eloquentiae § 2 destrictos 1. destrictus | degressis digressis § 4 contione contionem | Athenienses 2. atheniensis § 5 mala 1. malae § 7 Roscium 1. ostium § 8 istud 2. *in marg.*, 1. his iud | nisi 1. si § 9 suam suae

Cap. 10 § 1 Gallus 1. galus § 2 et quid 2. ecquid *Post* § 5 *sequitur exemplum a Maio omissum:* Equus pictura equae pictae motus adhinniit.

Cap. 11 § 1 Euphranor 1. Euhanor § 3 spongiam sphongeam | coloribus coloribus forte iuxta se positam § 4 praetorio 1. praediatorio | negocium negotium § 5 conatos 1. conatus § 7 incipiente 1. incipientẽ

Cap. 12 § 2 *in marg. add.:* arae. § 3 annos annis § 13 ·CLXVIII· ·CLVII· § 16 ·DC· 1. ac

Cap. 13 § 1 monumentis monimentis (*supra dedit* i) § 4 gaudio gaudium § 9 Theodecti 1. theodectae | titulum 1. titulo | planius 1. plantus | de his sibi sibi de his | Theodectis theodecti

Cap. 14 § 1 exercitus senatum 1. exercitum senatus § 4 provinciam provinciam quib; etiam | dedit *Add.* 2. § 6 Asiam 1. isaiam § 7 Marium manũ § 12 Fulvii fulvi § 14 ob 1. ab

LIBER IX.

Cap. 1 § 2 aviculas 1. auclas | HS · LX· 1. HS·LX·, *quo eraso inter lineas scriptum:* sexagies sestertium; 2. *in marg.:* hs, *quo eraso:* HS, *quod item postea erasum est.* | HS·XXX· 1. HS·XXX·, *quo eraso inter lineas scriptum:*

tricies sestertium, *addito ab alia manu:* circa, 2. *in marg.:* hs, *quo eraso:* HS, *quod item postea erasum est.* | HS XXX· 1. HS· XXX·, 2. hs, *quo eraso:* HS, *quo item eraso:* tricies sestercium § 4 se et aris 1. sectaris | aulaeis auleis, 2. *ex Valerio superaddidit:* attalicis. *Quae Valerii additamenta recentiora per* (V.) *notabo.* § 5 iniuria (V.) nobilium iuvenum. Itaque eodem tempore et in isdem penatibus diversa secula habitarunt frugalissimum alterum alterum nequissimum. § 6 matronarum (V.) et nobilium iuvenum | emptae (V.) mercedis loco § 7 domui domi | in eo 2. *add.* § 8 filium suum (V.) quem et solum et aetate iam puberem habebat. § 9 invictum invictum armis | deliciarum resolveret. 2. deliciasque evocaret. § 11 vasa vasa ad usum culinae comparavit et tabernacula § 12 Physcon phynycon § 14 conscendere (V.) aequo animo

Cap. 2 § 1 milia 2. *add.* | ·DCC· *Corr.* 2. § 5 seditiosissimi (V.) et abiectissimi § 7 Arvinae 1. arbonae, 2. arbinae § 8 quos 1. quod § 10 Eadem 1. Eidem | usi crudelitate *Add. ex V.* § 11 Igillo 1. igilo § 12 cogebat. (V.) neque ante sanguine explebatur quam ad unum victorem omnes redegisset. § 14 Diogyrridis diogyridis § 15 et uxore *Deest.* § 16 incendit. (V.) omnes que in eo erant partim ferro, partim flamma necavit. § 17 obstrictus (V.) persis § 18 Artaxerxes artarxesxes § 19 Aeginensium 1. egitensium § 20 Saevus 1. Saeuius | inventor 1. inventos § 21 emineant. (V.) eosque ut diutius pene sufficiant, cibo et potu infelicem spiritum prorogare donec intus putrefacti laniatui sint animalibus quae in tabidis corporibus nasci solent.

Cap. 3 § 1 repetentis repentis | Miscuit — quaerentis. *Lineola subducta sunt ab eo, qui ex V. in marg. add.* ira tunc et virtus sermonem eius inter se divisere. Illa iniuste dampnationis memor haec triumphi gloria intenta. Sed nescio utrum eiusdem fuerit hoc dicere et sic vincere. § 2 omnes dimisit *Ex V. addita.* | consulere 1. co͞nsolare § 3

anulos (V.) aureos § 4 victoriam (V.) cum seniores omnes letantes occurrerent. § 7 subacta *Add.* 2. | vetuit. (V.) Silla dum ire obtemperat multo alieno sanguine fuso ad ultimum et suum erogavit, puteolis enim ardens indignatione quod granius princeps eius coloniae pecuniam a decurionibus ad refectionem capitolii promissam cunctantius daret, animi concitatione nimia atque immoderato vocis impetu, convulso pectore spiritum cruore ac minis mixtum evomuit, LX ingrediens annum. Igitur in dubio est sillane prior an iracundia sille sit extincta. § 8 Critum 1. critem § 9 dicebat. (V.) e quibus hannibal novem annorum patre sacrificante altaria tenens iuravit se cum primum per aetatem potuisset acerrimum hostem p. r. se futurum. § 10 alterutra 1. alterutras | redacta. (V.) Semiramis assiriorum regina cum ei circa cultum capitis sui sui occupate nunciatum esset, babilona defecisse altera parte crinium adhuc soluta protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem quam tantam urbem in potestatem suam redegit. Quo circa statua eius babilone posita est illo habitu ad ultionem exigendam, celeritate praecipiti tetendit.

Cap. 4 § 1 Basilio 2. *corr.* § 2 Silium *In marg.* Syllium | dimisit. (V.) an dubites si alterum tantum daretur iugulum quoque suum aequo animo illis fuisse praebiturum. § 4 exsequi. (V.) sed argentum et aurum futurum necis sue praemium domum revexit. Hic non possedit divitias sed a diviciis possessus est, titulo rex insule animo pecunie miserabile mancipium.

Cap. 5 § 1 introduceret 1. introducere | desisteret resisteret § 2 interpellatus (V.) quia se interfari | concionaretur 1. contionatur, 2. contionatus, (V.) contionaretur ausus. § 4 reum (V.) et nobilem virum et sibi amicum | moraretur. (V.) et huius dicti conscius securus cenare potuit. § 5 tulerat (V.) in maxima quidem reorum et illustrium ruina. | depoposcit. (V.) maritalis lecti blandiens statum reip. temperando. § 6 habui. (V.) superba de senatore inpotens

de occiso confessio. § 7 adscivit. (V.) nec fuit ei pudori filium civem hominem dissimulare.

Cap. 6 § 1 vendidit. (V.) quo facinore maximam cladem barbarorum magnitudine criminis antecessit. § 2 nave *Ex V. add.* | curavit. (V.) quem senatus albam relegavit. § 3 ducem (V.) cuius optima opera primo bello punico usi fuerant et quo iuvante atilium regulum ceperant. § 4 urbe urbẽ (V.): inexpugnabilibus muris cinctam.

Cap. 7 *praecedenti adhaerebat, unde in seqq. discrepat capitum numerus in editione et codice; recentior manus add.:* De vi et sedicione. § 1 L. L. q. | trib. ti. (*pro* Tiberius, *ut* VII, 2 § 9, 6 § 1, IX, 12 § 4) | decessisse. (V.) neque oportere clarissime familie ignotas sordes inseri cum inprovida concitate multitudinis temeritas pro imprudentia et audacia adversus consulatum et censuram tetendit principesque suos omni petulantie genere vexavit. § 2 Populus romanus *Gloss. recentioris manus primo hic obviae:* Gens romana | Nunnium 1. nuntiatum | daretur. *Rec. man.:* concederetur. § 3 ab ipsis aris fugere coactum *Ex V. add.*, 1. fuga | tabernula tabernulã | petierat 1. penerat | latitantem *Ex V. add.* § 5 ambitiosi 1. ambitiosis | illecebris 1. precibus | mactaverunt. 1. mactaverant. § 6 est. (V.) tantumque scelus curia castris se cedere confessa inultum habuit.

Cap. 8 § 2 servili 1. servilis

Cap. 9 § 1 Cornelio Cinna (V.) in quem se sevire estimabat. § 2 Tineio 1. tineo | quis 1. qui § 3 occidi 2. occide

Cap. 10 § 1 Veliterni 1. veleterni | sola — magistratum. 1. pollia tribus' fecerunt magistratum, 2. polliae: *quibus lineola subducta ex V. add.:* sola popilia tribus iudicavit, oportere eos publice verberatos securi percuti. Inbellem multitudinem sub corona venire. Quam ob causam popilia tribus in qua plurimum postea tusculani in urbem recepti potuerunt neminem umquam pollie tribus fecit magistratum ne ad illam ullus honor suffragiis perveniret quae illis vitam ac libertatem

quantum in ipsa fuit ademerat. § 3 Thomyris 1. Thomeris, 2. Thamyris | iussit. iussit, exprobrans ei insatiabilem cruorem. § 4 Iaso thessalus (V.) Iasonem thessalum persarum regi bellum inferrentem parantem, an satis iusta ultio absumpserit, dubium est. Taxillo enim gymn. | Taxippo taxiyppo | gymnasiarcho 1. tymnasiarcho | ab his *Ex V. add.* | drachmas dragmas | posteriore posteriores | vindicta uso 1. vindictae ei | occiderunt. (V.) parvo irritamento ingenui pudoris maxime rei expectatio subruta est, quoniam opinione graecie, tantum in spe iasonis quantum in effetu alexandri reponitur.

Cap. 11 § 1 agebat (V.) subcussis frenis | ipsa — iussit. *Erasa, tum ex V. add.:* repentine more causa requisivit et ut corpus patris servii tullii occisi ibi iacere, supra id duci vehiculum iussit quo celerius in complexu interfectoris eius tarquinii veniret, qua tam impia, tamque probrosa festinatione non solum se aeterna infamia sed et ipsum vicum cognomine sceleris maculavit. § 2 cui — posset *Ex V. add.* § 3 Cicerone 1. catone § 7 Salassum 1. saisum § 8 pugnaturi. (V.) eos cum scipio monuisset ut verbis magis quam ferro uter regnare deberet decertarent, ac iam maior natu consiliis eius obtemperaret, minor corporis viribus fretus in amentia perstitit initoque certamine pertinacior impietas fortune iudicio morte multata est.

Cap. 12 § 4 Iuventius M. iuventius | senatu senatu nuntiantibus | nuntiantes *Deest.* § 7 dicerentur 1. diriverentur § 14 Manibus oppressis, manibus. Oppressus

Cap. 13 § 2 sibi alvum 1. salvum | expiraret 1. expirare

Cap. 14 sint. sunt, *corr.* 1. § 1 Masinissa Masinnissa | fidei fide § 2 atque atque etiam

Cap. 15 § 2 Menogenis 1. menogeni § 3 et 4 *uno tenore scriptae a* 1., *sed altera ratio placuit ei, qui rubricas adscripsit; altera pars* § 4 *nova habeatur* §. § 4 Pamphilo panphili § 6 vindicaret. vindicare. § 7 *olim praecedenti* § *adhaerebat.* | repertus 1. reppertus § 10 Ariarathes ariathes, *et postea.* | occisus esset. esset occisus.

LIBER X.

Praefatio. *Deest in hoc codice, sed eadem exstat in cod. Vaticano* N°. 3337, *cum hac varietate lectionis:* | studiosorum studiorum | segnitia segnitie | compendio compedio | complexus est co (*lin. del.*) complexus | coniectari coniecturari

Cap. 1 Metium l. metum | contenti l. conti | Ab Etruscis etuscis | Porsennam porsinnam

Cap. 2 per *Add.* 2. | proprietates proprietatem | gentilitium gentilicium p. 91, v. 1 Nam *A linea, item* v. 2 Quorum; v. 6 Quin; v. 8 Gentilicium; v. 9 Pueris; Cap. 3 Opiter *praecedentibus adhaeret contra* v. 15 Hospes; v. 16 Volero; v. 18 Laertis; v. 20 Statius; ibid. Faustus; ibid. Tullus; v. 21 Sertor; v. 22 Ancum; v. 24 Lucii; v. 25 Manii; v. 27 Cnaeus; v. 28 alii enim; v. 33 Gaii *lege* C̄N; v. 34 Auli; ibid. Marcii *lege* M̄.; ibid. Publi; v. 36 Tiberii; ibid. Titus; p. 92 v. 1 Appius; ibid. Caesones; v. 2 Servius; v. 3 Spurii; v. 4 Numeri; Cap. 4 v. 10 Illa; v. 12 Ferunt | Caepio: namque caepio|nemque

Cap. 3 Lartis pronomen Laertis praenomen | consul Lar consularis | antias antea | qui quo | ἄγκων vocatur vocatur ANKωN | Naeum naeuum | ecfertur &fertur | forctis l. foretis | et natura et gnatura | Cnaeus gnaeuus | ·GN· ·CN· | corruptione correptione | dis alentibus l. is aventibus | σποράδιοι cποPaΔII | Numerii Iotacilii numeri iotacilii | avi l. aut

Cap. 4 Murrula l. murrul

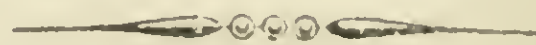

IANUARII NEPOTIANI

EPITOMA VALERII MAXIMI.

Eundem ordinem tenentes, quo Maius in tomo III Scriptorum Veterum Novae Collectionis edidit novos auctores, qui ex classicorum operibus sua conscribillarunt, pervenimus ad alterum operis Valerii Maximi abbreviatorem, Ianuarium Nepotianum dico. Angelus Maius libellum huius epitomatoris mutilum protraxit (Coll. laud. tom III pars 3 pag. 93—115) ex codice Vaticano N⁰. 1321, qui longe discedit a Paridis libro; est enim recens et corruptissimus, ita ut ad Valerii opus emendandum vix inserviat praeter lacunas in libro primo, quibis locis longiora praebet supplementa quam alter ille, qui Valerii verba in brevius contraxit, dum hic stilo uberiore utitur; attamen equidem inde vix deduxerim fere inlibatas istas paragraphos ab eo esse excerptas, ut Kempfio videtur, nam de suo plura addidit noster, per metaphrasin alia inserens et «praetermissa connectens,» ut ipse fatetur.

Propter lacunas suppletas non spernendus est liber; accedit, ut verissime Blumius observavit, Iter Ital. III, 97, quod descriptus est ex codice antiquissimo; at fallitur vir doctissimus subiiciens librum fuisse lectu perdifficilem, nam innumera menda quibus scatet, illepida et absurdiora ex eo nata sunt, quod

librarius stupidissimus scripturam ornatiorem et antiquam, Longobardica quae dicitur, non tenebat. Cuius rei certa indicia se produnt, qualia sunt, *e* pro *ae* et *oe* saepius posita, litterae *i* forma longior, quam pro *l* accepit, sigla *per* et *prae* mixta, necnon *ct* pro *st* acceptae, vide 5 § 5, 6, terminatio *us* et *um*, vel simplex *s* et *m* omissa aut praepostere addita; est enim hoc proprium quid Longobardicae scripturae, cuius rei prae ceteris inveni exempla quam plurima in Codice eximio N⁰. 76 in bibl. Barberina quae est Romae; verum constanter se prodit scriptura Longobardica erroribus, quibus forma litterae *t* ansam praebuit, quippe quae fere sic [illegible] scripta a littera *a* vix discrepare videtur lectori, quem latet quonam puncto differant inter se; vide omnino, nam verbis haec describi non possunt, Silvestre tab. 33, 74, 128, 154; hinc 1 § 10 exhibet librarius noster *dicatarram* pro *dictaturam*, 7 § 4 *conaria* pro *contra*, 7 § 15 *arallibus* pro *trallibus*, 9 § 8 *aranstulerat*, et 21 § 4 *consolatrix* dedit pro *cum sola arx*, eadem causa, et vel sic tamen nondum potuit sapere; aut litterae *t* ductus transversus sinistrorsum curvatus et ad lineam usque productus ab istis pro *i* vel *c* vel *r* habetur, hinc librarius noster dedit 11 § 7 *dictis* pro *ditis*, 18 § 1 *delecti* pro *deleti*, 6 § 1 *fortunauit* pro *fortuna ut*, 8 § 1 *intentio* ubi pro *intento* dare non poterat *intenito*, 7 § 10 *repertitum* pro *repetitum*. Praesertim fallit lectorem littera *t* si praecedit *i*, nam prior ductus quem dicebam cum *i* cohaerens videtur efficere *a*, atqui passim dant librarii huius rei ignari *at* ubi *it* erat describendum, parum solliciti imperfecti *habebat*, ubi futurum requiritur, vide in praef., aut coniunctivi, ubi indicativi locus est, vel *a* inserentes cf. 1 § 12, 5 § 7, 6 § 3, 9 § 22, quae item exulare debet in *Anatoni* 1 § 21.

Huius rei quum ratio habebitur, scriptura non adeo erit impedita, quam Blumio videbatur, et sic coniecturis ex certa analogia tentari poterunt loci vitio laborantes, ut statim faciam. Iusta Kempfii, ad Val. praef. p. 68, est querela, Maium in hoc scriptore restituendo arbitrio suo indulsisse, quod planum illi

factum est ex Blumii codicis apographo quod sibi confecerat ille, quae schedae amico dono datae perierunt praeter particulam, quam Kempfius ad Valerium adhibuit. Cetera ergo etiamsi sero mihi liceat Valerii editori subministrare.

Codex recte sic describitur a Blumio: est liber ms. Vaticanus Lat. N°. 1321 quartum decimum saeculum non excedens, membranaceus forma maxima binis columnis exaratus fol. 279. Insunt:

f. 1—137. Relatio Synodi Chalcedonensis.

f. 137—139. Constitut. Theodorici, Valentiniani, Marciani de eadem Synodo; editae a Labbaeo bibl. mss. IIII p. 1782—1786, 1807—1811, qui item Nepotiani epistolam sive praefationem edidit ibid. I p. 669.

f. 139—144. Epist. Fidei Cath. in Defens. Trium Capitulorum.

f. 144—147. Epist. Cypriani ad Cecilium de Sacram. Domin. Cal.

f. 147—154. Ianuarii Nepotiani Epitome Valerii Maximi.

f. 154—271. S. Facundi episc. Hermin. eccl. prov. Afr. ad Iustinian. Imp. Epist. in Defens. Trium Capitul.

f. 271—276. Eiusd. liber contra Misianum Scolasticum.

f. 277. Quaedam de Synodo a. 1078 ap. Labb. X p. 369.

f. 278—279. Index recentioris manus.

Quod ad Ianuarium nostrum attinet, contendo iam mutilatum fuisse illius opus in codice, unde Vaticanus descriptus est; nam in media voce desinit, et statim eadem pagina imo eodem versu transiit librarius ad Epistolas Sancti Facundi, cuius inscriptio exarata est nullo spatio relicto post historiam captae Romae: «*apertis ubi*[que ianuis Gallos intrasse,» aut simili modo supplendam.

Quis fuerit Nepotianus noster et Victor, ad quem epistolam sive praefationem dedit, ignoramus; recte enim Kempfius praef. p. 69, demonstravit Bergkii de illis suspiciones incertiores imo haud verisimiles esse. Nec diutius in his haerere lubet; praestat eadem ratione, qua supra usus sum ostendere vel in futilissimo auctore conferendo haud irritum meum fuisse laborem;

Maium nempe non qua par erat diligentia hunc publici iuris fecisse abbreviatorem.

Sic Cap. 1 § 2 dedit in loco Postumii «quod esset consul idem flamen*que* martialis.» At coniunctio deest in codice, quam si supplendam editor contendat propter Valer. I, 1 § 2, pronomini subiungenda est: «consul idemque flamen martialis.» Sed haud scio an Ianuarii stilus hanc particulam requirat. Maius librario subveniens scripsit in fine huius paragraphi, pontificem detinuisse flaminem, «ut videlicet priore *haberetur loco sacerdos quam consul, res sacra quam victoria*,» at librarius dederat: «ut videlicet priore *loco haberet sacerdos sacro quos consul victoriam*,» a quo minus discedens equidem refingo: «ut vid. pr. loco haberet sacerdos *sacra quam* consul victoriam.» Sic enim exprimit, ni fallor, Valerii dictum «religioni summum imperium cessit.»

Nec abbreviatoris manum mihi videtur assecutus Maius § 7 «Gracchis remp. vexantibus, repertum in Sibyllinis libris antiquissimam Cererem placandam. Tunc quindecim viri Hennam profecti sunt. Is enim locus a virgine cultus putatur. *Et Dea sacrificiis* propitiata Gracchorum exitu putatur.» Ultimum hoc nihili est, contra codex habet: *ut dea* (vel *dee*) *fatis receret. Propitiata;* quis non agnoscit verbum *satisfacere* in hac re proprium? Atqui sic legatur: «Tunc quindecim viri Hennam profecti sunt, (is enim locus a virgine cultus putatur), *ut deae satisfieret.* Propitiata Gracchorum exitu putatur,» nisi mavis *satisfacerent.* Si enim inde elicuero *fatis*, haereo in ceteris, verum omnino genuinum non est Maii supplementum, nec tuetur illud Valerii I, 1 § 1 «XV viros ad eam propitiandam miserunt.»

Quod Paridi videmus accidisse, Maium nempe pauciora illi subfuratum esse, in nostro quoque epitomatore locum habuit; sic § 8 addendum est: «Tiberius Gracchus ad augurum collegium e provincia scripsit comperisse se consules non auspicato creatos. Recitata in senatu epistula (lege cum cod. *epistola*)

revocati sunt consules, Figulus e Gallia, Scipio Nasica ex Corsica, *et magistratu se abdicaverunt.* Tanta vis religionis cet.» Cf. Valer. I, 1 § 3.

Lineola saepius abundat, ut modo dicebam, sic recte Maius eam sprevit § 12 *pervenit*, ubi supra *i* apparet et ante *t* inserta est *a*, contra in auctore nostro § 16 ferri potest «instabant sacra, quae *oportebant* celebrari.»

Nec opus esse videtur, ut § 17 legamus «quod Varro puerum speciosissimum *in* Iovis *tensa* imposuisset.» Codex enim habet «[*in*] Iovis *tense* imp.» Valerius I, 1 § 16 «in Iovis tensa puerum ad exuvias tenendas posuisset.»

Scriptura Longobardica causa fuit cur § 20 male habita sit a Maio; sic enim ille edidit: «Brennus rex Gallorum victoriis Delphos usque *pervenerat.*» In codice legitur *perveniat* vulgari errore pro *pervenit;* librarius enim, ut supra dixi, duplices ductus litterae *t* pro *at* habuit, quod quum ita sit, non est cur imperfectum scribamus contra usum epitomatoris; cf. errorem in eodem verbo § 12, quem editor bene correxit.

De suo addidit tres litteras in § 25, quibus facile carere possumus: «Ad Masinissam regem immensae magnitudinis elephanti dentes praefectus classis detulit, quos cum cognovisset e templo Iunonis Melitensis ablatos, remisit. Inscripsit *quoque* gentilibus litteris: accepisse regem ignorantem, supplicem remisisse.» Iam legamus cum codice: «remisit, inscripsit*que* gentilibus litteris.»

Capite 2 § 5 iuvat vocabulum ab editore omissum restituere in loco de libris Pythagorae, qui pulso auctore «ab Atheniensibus, *publice* exusti sunt;» est unus e locis Valerii, qui perierunt. Idem verbum Nepotiano subfuratus est Cap. 15 § 9 nam Athenienses «bonos cives ramis duobus olivae innexis *publice* coronabant.»

Contra aliud latet sub verbo, quod Cap. 4 § 2 idem ille omisit: «Chaldaeos *igitur* Cornelius Hispalus urbe expulit cet.» Sic enim non solent isti versari in excerpendo, quibus vox *igitur* admodum frequens est in usu, qua particula alienis-

sima coniunguntur et ad optimum quodque transitus fit, inspice Orosium et Freculphum, sed primo loco ponitur, hinc aliud requiro; pro *-itur* iure nostro rescribere possumus terminationem *-tus* vel *-tem* elisa *i*, hinc coniicio *item;* nec *etiam* nexui obstat, nisi propter Paridem mavis *praetor* vel *Cneus.*

Recte omnino in marginem reiecit Maius unde irrepserat in Capitis 5 titulum *auspiciorum*, qui in codice legitur § 1: «Urbem Romam [*auspiciorum*] auspiciis conditam certum est.»

Contra non erat, cur ibid. § 6 scriberet in loco de Cicerone proscripto, quod «corvus virgulam ferream, qua distinguebantur horae, sic rescidit rostro, ut *ea excuteretur.*» Codicis lectio activa *eam excuteret* recipienda est; cf. verba Paridis I, 4 § 6 «horologii ferrum loco motum excussit.»

Locus de duabus aquilis, quae Brutum belli civilis exitum praemonuerunt, sic legitur apud Maium § 7: «Victrix profecta ad Caesarem est, *fugit illa*, quae ex *Bruti advenerat parte.*» Recte codicis lectionem «ad Caesarem est *Augustum fugiat*, quae ex *Brucia diluxerat porte*» emendavit expungendo otiosum *Augustum* loco alieno intrusum et ex certa analogia sprevit librarii *a* ante *t* irrepsam, sed non erat cur pronomen in abbreviatore sanequam otiosum de suo adderet, quo si opus esset, *ea* sufficeret; denique disputari potest, lateatne potius in *Bruciadiluxerat porte*, verbum aquilis aptissimum *ex Bruti advolaverat parte.*

Cap. 7 § 7 carere possumus praepositione, quae in codice pariter ac in Valerio I, 6 § 5 deest: «Item [*in*] sequenti tumultu infans sex mensium triumphum clamavit.»

Typothetis tribuere velim, quod tria verba perierint Cap. 8 § 3: «P. Decius Mus et Mallius Torquatus consules bello Latino somniarunt diis manibus terraeque matri alterius *partis ducem alterius* exercitum deberi.» Tum equidem cum codice pro «Decium gloriosa *facta* rapuerunt» praefero *fata*, non est cur librariorum more *c* ante *t* inseras.

Versamur in capite de Somniis, atqui § 5 et § 10 rescribendum erit cum codice, quod loci postulant: «Cassius vidit in *somnio* hominem peraegrandem (lege: *pergrandem*) concretum coma et barba,» et «Hamilcar audisse sibi in *somnio* visus est.» At in Paride quum versabar emendando, demonstrare conatus sum in altero exemplo *somno* esse rescribendum contra Maii lectionem, cuius inconstantia ne mihi nunc obiiciatur, observo aliud esse *per somnum exaudire*, aliud *in somnio sibi videri*, quod utroque loco reponendum est.

Minus recte Ianuario retinuit Cap. 9 § 7 coniunctionem haud absonam: «Gaius Fabricius Luscinius (lege: *Luscinus*, ut Paris habet) consul *et* praecipuus imperator Thurinis auxilio erat.»

Peius tamen impegit § 8, ubi Nepotiano reddendum contendo: «Deos penates Aeneae Ascanius Lavinio *Albam* transtulerat.»

Opus non est, ut contra codicem legamus § 13: Quintam Claudiam «quae inhaerentem *vado* Tiberis navem vitta movit,» pro *in vado*.

Duos librarii ridiculos errores emendavit Maius § 25: «Pyrrhi pollex remedio erat si cui (pro *cuius*) renes tumentes eo tetigisset. Idem sic arsit, ut pollex igni inveniretur intactus. Qui digitus aureo *culo* inclusus et in antiquissimo templo Dodonaei Iovis conditus.» Legit enim cum Plinio H. N. II, 7 *loculo*, at inserendum est ex codice verbum «inclusus *est* et in a. t. conditus.» Denique «praedictus Pyrrhus et Prusias unum os habuerunt pro dentibus» ordo invertendus est: «pro dentibus habuerunt.»

Ex eodem fonte hausit Nepotianus § 35: «Bura et Helice urbes in Achaico litore fluctibus obrutae sunt, terraeque motu esse destiterunt,» cui paragrapho subiungitur in codice: «*Item et myrna asye civitas potens.*» Intelligo Smyrnam, quae tempore M. Aurelii terrae motu vastata est, atque haec illi reddo.

Male discedit Maius a codice Cap. 10 § 10: «Senes olim

etiam alienos iuvenes pro suis habebant, obvios prosequebantur ad curiam, manebantque in observatione donec *redirent.*» Dedit enim librarius *reducerent*, quod verbum omnino non missum facio, si quidem ex Valerio II, 1 § 9: «donec reducendi etiam officio fungerentur» excerptum; quidni inseramus pronomen «manebantque in observatione donec *eos* reducerent,» nam forma passiva «donec reduceren*tur*» non placet.

Forma simplex legitur § 22: «*Fisi* virtute Romani sine artificio dimicabant.» Maium forma ornatior litterae *F* fefellit, atqui male scripsit *Confisi.*

Item coniunctio Nepotiano reddenda est Cap. 11 § 7: «Saeculares ludi celebrati sunt apud eam aram, quam Valesius invenerat, ad quam *et* nigris hostiis immolabatur, et lectisternia excitabantur, et nocturnis ludis festa agebantur.»

Neque spernenda est lineola, qua neglecta Maius scripsit Cap. 13 § 1: «Cn. Flavius scriba formulas sacras verbis *aptioribus* expedivit.» Librarius enim dedit *apcioribus*, et ni fallor *apertioribus* recte respondet ei, quod Flavius fecisse fertur «formulas in notitiam populi publicasse.»

Confusus esse videbatur editori ordo, quo Capitis 15 exhibentur paragraphi, nam verba «Capillum rutilum sibi ceromate faciebant,» Spartani nempe, leguntur in codice post § 16, in qua quum de Massiliensium moribus sermo fiat, Maius ista subiunxit § 6; at haud scio an recte fecerit, nam suum locum recte possunt obtinere post § 16 ante sequentem paragraphum, a qua interpunctione saltem non dividuntur, atqui sic legatur hic locus § 17: «Capillum rutilum sibi ceromate faciebant[.] Spartani, docebant etiam filios furari.»

Ridiculus error § 8 inquinat, quod Maius enim sic exhibuit: «Ut Lacedaemonii militaribus disciplinis, ita Athenienses *cunctis* officiis impense studebant,» exstat in codice: *cuucis*, iam longa disputatione opus non erit, qua evincam militaribus quae opponuntur, *civica* nempe, hoc loco esse legenda; id quod sequitur «in foro dicere» Maium retinere oportuerat.

Quod est in editione Cap. 16 § 15: «procedentibus *ad* bellum filiis,» legitur in codice *in*, quae praepositio recipi potest.

Scriptura codicis fefellit editorem Cap. 17 § 4: «Belli civilis victor neque imperatoris nomen meruit, neque triumphavit, neque diis gratias egit. Quamvis enim imperatoribus, civium tamen victoribus *minus* faverunt.» Nihili est ultimum illud, dum perspicue legitur in codice *muti* id est: *inviti*, mutata ergo interpunctione legendum est: «neque diis gratias egit, quamvis enim imperatoribus, civium tamen victoribus *inviti* faverunt.»

Maius male emendavit Cap. 18 § 1, ubi coniunctionem omisit: «Post Cannensem cladem multi equites Romani dignitate deleti *et* in aerarios relati sunt.» Librarius dederat: *delecti et in aerario*. Iam legamus: «dignitate *deiecti et* in aerarios relati sunt.»

Eadem vox similiter periit emendatione Cap. 19 § 2 in historia Africani cum piratis, qui ad Scipionem armatum scilicet venerunt, et «amplexi dexteram eius, osculis coluerunt, ac reliquere dona tamquam deo dicata. Laeti *ac beati tum denique* suam classem conscenderunt.» Codex autem habet: «*et leti ac beatitudine* s. cl. consc.,» quod equidem libens in textum receperim, si enim istos *beatos* Ianuarius dicere potuit, cur non dedisset: «et laeti hac *beatitudine* suam classem conscenderunt?»

Periisse suspicor exemplum ante primum Capitis 20, excerptum ex Valerio III, 1 § 2, nam ut sequens Catonis factum apud illum incipit per *Idem*, sic in Nepotiani codice legitur «*Idem Cato*,» quod pronomen Maius alto silentio presserat.

Ultimo loco Maii error notandus est, Cap. 21 § 1 in Coclitis historia: «denique soluta compage per cives, ubi accepit fragorem, cum armis se in Tiberim dedit, ac pariter et hostium victor et fluminis *superiactis* Etruscorum *telis meavit*.» Valde dubito an vel Nepotianus ultimum illud sic dicere potuerit; tum Maius ex accusativo fecit ablativum propter verbum istud *mtavit*, at hoc est, si recte cerno, *uitavit*, quidni

legamus cum codice: «cum armis se in Tiberim dedit, ac pariter hostium victor et fluminis, *superiecta* Etruscorum *tela vitavit*.»

His itaque triginta locis profuit codex iterum examinatus, in ceteris vero haud scio an multa corrigenda praebeat, sic enim se habet Collatio, ut errorum, ut ita dicam, potius sit receptaculum; attamen nolui eam mihi retinere, sed, ut chartae aliquantisper parceretur, pauciores tantum hic exhibeo lectiones omissis erroribus, qui ex librarii ignorantia nati esse videntur, orthographici praesertim et in nominibus propriis frequentiores, quales sunt: *e*, *ae* et *oe* permixtae, *i* et *y*, *c*, *g* et *s*, *d* et *t*, *c* et *t*, *i* et *l*, *f* et *ph*, *h* omissa, litterae duplices pro simplice aut contra, cetera quae sunt huius generis.

IANUARII NEPOTIANI

LECTIONIS VARIETAS

EX CODICE VATICANO LAT. N°. 1321.

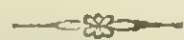

Inscr. Ianuarii Nepotiani Scarpsum exord. | Epitoma librorum epithomatū | Valerii Maximi. itē epistola. | Praef. v. 2 tantum tantus v. 7 componit componat | producit producat v. 10 Recidam Recidas v. 13 nec vim nervum | habebit habebat v. 16 otio orío tibique parco | de cetero pureteres

Cap. 1 § 1 consulto consulato | in *Deest.* § 2 multae continuit multa se continuat | esset esse | flamenque flamen | haberetur loco sacerdos quam consul, res sacra quam victoria. loco haberet sacerdos sacro quos consul victoriam. § 3 Gaius Fl. adverso omine magister equitum esse noluit. G. Fl. eodem omne magis eque esse uoluit. § 4 ne uno Nec non | accidisset occidisset | constituit. constituat. § 5 L. Furius Bibaculus Lírgulus ínuaculus | praetori pretor | Bibaculus inuaculus § 6 culeo culleo | occultioris occuluoris | subtractum subtraↄum § 7 Gracchis remp. Gracchis remꝑ | Et dea sacrificiis prop. ut dea satis receret. Prop. § 8 senatu epistula seruatu epistola | Figulus ficulus | ex Corsica. et corsica et magistratu se abdicauerunt. | crederetur etiam crederet t̄ § 9 Cum Dm | instare iacturam

sacerdotii. in sacre iachyram sacerdoti. § 10 Maximus maximi | dictaturam dicatarram § 11 P. Licinius Prelicinius | coercuit cercuit | ad pellendam appellendam | cineri cineris § 12 deiecit deie͡cit | pervenit peruenīat § 13 C. Fabius Dorsuo Ti fabius don̄ suo § 14 Tamphilo pamphilio | discij linas cum disciplinas § 16 oportebat oportebāt § 17 gessisse cessisse | crederent crederet | in Iovis tensa iovis tense | id *Deest.* § 18 hospes hospitem | Potitis pontis | Potiti ponti | excaecatus excecetus § 19 abstulerant abstulerint § 20 Delphos defos | pervenerat perueniat | confugissent cum fugissent § 21 Antonii anatoni § 22 censor censor senatus | marmora marmore | Iunonis *Deest.* § 23 Pleminius Plenranus § 24 Eiusdem Eius § 25 regem rege | Inscripsit quoque Inscripsitque

Cap. 2 § 1 fanum planum § 2 dominationis dominationes | dare aere § 4 navibus appulere naues impleuere § 5 exusti publice exusti | quia quos | ignorare se an dii ignorandi | posse non possent § 7 ipsi irati ipse ratum | Athenienses ateniense § 8 Diomedon diomedes | pro per

Cap. 3 § 1 Pompilius popilius | consuetudine consuetudinem | confinxit confixit § 3 illo bellum

Cap. 4 § 1 peregrina fe|et peregrina § 2 Chaldaeos Caldaeos igitur § 3 privatas priuatos § 4 Lutatium lutantium | praenestinae fortunae prenestinam fortunam | pro incertis ex incerta | patriis patris

Cap. 5 § 1 auspiciis auspiciorum auspiciis | Remo remulo | Romulus romolus § 2 Rex *A linea.* | sciscitari num citari con | concitatus conciatus | Novacula Nauo § 3 Tiberius Titus | gesto gesta | in *Deest.* § 4 cum dixisset condixisset | proici phici § 5 neglecto neglecto | Romam roma § 6 Cicero r̄a | caletano saletano | insectante insectante | sic rescidit sicce scidit | ea excuteretur eam excuteret § 7 pugnavit pu-

gauit | convenientes conuenire in se | Caesarem est Caesarem est augustum | fugit illa fugiat | Bruti advenerat parte brucia diluxerat porte § 8 tetrarchae in iter tetharche inter | cecinit cecinxit

Cap. 6 De ominibus. De omnibus. § 1 Veios belos | omini omni § 2 fortuna ut fortunauit § 3 evenit euenit e | invenit inueniat | nomine omne § 4 aquam aquatur | litus tus § 5 κακὸν βασιλέα caubasilea | Scaevum seuum § 6 Rhodum solum | in Macedonia macedonie

Cap. 7 § 2 milia N̄ | potitus pontus § 3 Sylla contra Samnites Si illa conaria saemtus § 4 Mox m̄ | Postumio haruspice post homo aruspici § 7 in sequenti sequenti | clamavit clamamauit | Sardinia sardina | Cn. Domitii bos *A linea:* Claei domnibos | punico punicio | Roma. romo. § 8 caesa fusa | Romanorum milia romā N̄ | fugerunt milia fugierunt N̄ § 10 caesaeque seseque | Refugit *A linea:* Refugiat | repetitum repertitum | cautissimus a Flavio cautissim et flauo § 11 sacrum sac^m eolemenib; | sequentia nimis sequente animis § 12 terra terre | collega a collega § 13 altera est altera § 14 obsedere obsidere § 15 Trallibus arallibus § 17 praenunciatum pronuntiatum

Cap. 8 § 1 somniis sonis | intento intentio § 3 bello belle | alterius alterius partis ducem alterius | is se ipe | facta fata | mori more § 4 atinatis altinatis § 5 somno sonio | vidissent uidisset § 6 serpentem serpentum § 7 magnus magni § 9 regi cum persarum regi | pulcherrimus fortissimusque pulcherrimi fortissimique | qua e qua § 10 somno sonio

Cap. 9 § 3 collectus collecto | Urbe *A linea.* | Romam romani | triduo tripio § 4 num cum § 5 Coriolanum conuolanum | rite ritem § 6 Tarquinio terquinio | Veientesque ueletesque | cadent caderent § 7 praecipuus et precipuus | Brutios bricios | hostium in hostium | primus prinas | audiretur audiret | Marti ma-

riti § 8 Lavinio transtulerat. lauio albam aranstulerat. | Lavinium lauium | rediere. redieret. § 9 Itaque *A linea.* § 13 vado in uado | movit *Deest.* § 15 plurimaque plurimamque § 21 exegere exigere | dixit duxit § 22 quadriga quadrigua | ἄρμα arma | Pausanias pausianas | vicit uiciat § 24, 25 Prusias pausianas § 25 sicui si cuius | loculo culo | inclusus inclusus est | habuerunt pro dentibus pro dentibus habuerunt § 27 civitate ciuitas | Strabo ferabo | speculans speculantem § 30 dictamnum diptamum § 31 Cephalenia Cephalia § 33 vis ui § 35 in ut | *Post* § 36: Item et Myrna asye ciuitas potens.

Cap. 10 § 3 diceretur. dicaretur. § 8 puber puberes § 10 obvios oluuos | redirent reducerent § 11 convivis conuiuiis § 12 incendendam incendandam § 13 proditor proditorum § 15 Samnitium sannitum § 16 desiluerit dissiluerit | explorandum exemplorandum § 17 hodie in die § 18 iecerunt recerunt § 20 forensem turbam fore sequentes § 21 iis *Deest.* | Primus *A linea.* § 22 Confisi Fisi | Rutilio rollo | CN. gu

Cap. 11 § 3 Histrio vocabatur historio uocabant | histriones historiones § 4 fabula stabula | hi nec hi et § 5 spectantes expectantes § 6 fervorem uoporem § 7 Ditis dictis | sospitate sospitate celebratur | nigris et nigris | lectisternia lectistema § 8 Spinther pinther | tibicinum ex tibicinum | ac a § 9 Athletas athletos | Scaurus staturus

Cap. 12 § 1 Glabrio gabrio | ob ab

Cap. 13 § 1 aptioribus apcioribus | curulis cururis | curulem curule

Cap. 14 § 1 Tibur tiburtum | quod temulenti quo temulanti § 2 Poenos penas

Cap. 15 § 1 frugalitatem fragilitatem § 2 ex et | cognoscerent consuescerent § 3 Iones Paiones | secundae mensae sede mesie § 4 *praecedenti adhaeret.* | primum

primus | venit uidit § 6 coccineis coccinis | alacriores-que fierent alacriorque fieret | cognoscerent. cognosceret. | ceromate cocta | Capillum — faciebant. *post* § 16. § 7 confectis et mitti § 8 cunctis cuucis | ingeniosius in-gnuofus § 9 conciliis consiliis | Bonos *A linea.* | co-ronabant publice coronabant | Pericli ꝑiculi | servitutem revocabatur seruitute reuocabant § 13 gladius clauus § 16 hospes hostis § 20 puberes pubes | ante miliciam *ad seq.* § *pertin.* § 23 luget lugent § 25 quaestu questum | foeditate seditate

Cap. 16 § 1 Numantiam numatiam | lixis e lixisse | aequaret exaequaret § 2 Sicilia siliciam | Taurominita-nam tauromitanam | fugitivorum fugitiuarū § 4 percuti perditi § 5 discedens descendens | Mallius regressus mallius § 7 adfixit afrixit § 9 pugnantem pugnante § 10 neve neue uel | rediret redirent | Haec in haec § 11 adfici affixi § 13 quamvis quam § 14 Clear-chus Crearchus | hostem hoste § 15 ad in

Cap. 17 § 3 Opimius opimius fuluius | alter alter id est opimius | Fregellanis fregallanis § 4 minus inuiti

Cap. 18 § 1 deleti in aerarios delecti et inerario | abi-turos. habituros.

Cap. 19 § 2 agebat egebat | Quod cum duces *A linea :* Quod cumque duces | Laeti ac beati tum denique et leti ac btitudie

Cap. 20 § 1 Cato Idem cato | quin qui § 2 potitus pontus § 3 protexit. pretexit.

Cap. 21 § 1 Cocles co⁊es | Romam romani | subli-cium Tiberis subsilicium tiberus | post tergum leonem | superiactis telis meauit superiecta tela mtauit § 2 Haec huıce | innatavit. innotavit. | quippe Porsennae quid per-senne | ei eius § 3 nixam rixam § 4 cum sola arx et consolatrix ex | his collibus hispanis | tutiora tuiciora

EPITOME ARTIS METRICAE [*]

EX LIBRIS VI AUGUSTINI DE MUSICA.

In eodem eximio Codice Vaticano Lat. N°. 4929, unde Angelus Maius protraxit Paridis ex Valerio Maximo Epitomam, exstat liber simili modo ex longiore excerptus et in brevius contractus, quem idem ille editor publici iuris fecit eodem tomo III Collectionis Scriptorum Veterum e Codicibus Vaticanis, pars III p. 116—134 (Romae 1828). S. Aurelius Augustinus Hipponensis Episcopus scripsit circiter annum Christi 389 Libros VI de Musica, qui de Re Metrica a nobis potius inscripti essent, nam de hoc argumento per dialogos tenuissimo filo deductos disputat auctor. Pervenerunt ad nos sex illi libri integerrimi, et vel sic tamen Maius se laborem haud irritum facturum sibi videbatur edendo opus illud «priscum ex antiquissimo libro manuscripto, ex Augustino quidem defloratum sed elocutione variatum miraque brevitate contractum.»

Paucis annis post Parisiis (1836) prodierunt iidem Augustini libri integri ad manuscriptos Bibliothecae Regiae recogniti atque emendati. Hanc ergo editionem quum ad istius Epitomae collationem meam adhiberem, repperi in hoc quoque libro Maium passim eadem chorda aberrasse, et nova de suo inseruisse, etiamsi manuscriptus liber cum editione conspirat. Iam lubet scriptorem de re metrica vitiis laborantem sanare.

Minora ista in Cap. III vers. 11 et 13 *ad* pro *et* non urgeo, cf. Aug. I, 15 pag. 32, in utroque loco editorem vera ratio fugit.

De suo dedit Maius ibid. v. 16: «Minor numerus metitur maiorem, id est aliquotiens *habet minorem* maior.» Restitue ut est in codice et edit. p. 34 *eum habet.*

Similiter v. 19: «Aliud genus est, in quo ea, *qua pars* excedit maior minorem,» reddendum est Augustino: *pars*, *qua.*

Cap. IV de longitudine sonorum ubi disputat, v. 14 omittit «illas *extra* capacitatem sensus nostri porrectas temporum metas.» At dixit *ultra*, quemadmodum editur I, 28 p. 47.

Bis omisit Maius verbum unum Cap. V (Aug. II, 1 p. 49) v. 3: «Cum dixeris cano, vel in versu *forte* posueris,» et v. 7: «nisi quia *hi* qui ante nos fuere.»

Contra male irrepsit vocula in textum versu sequenti «grammaticus nil aliud asserens cur hanc (priorem syllabam verbi: cano) corripi oporteat, nisi quia hi qui ante nos fuere, ea [*pro*] correpta non producta usi fuerint.» Fugerat editorem punctum quo praepositio, quae male librario exciderat, delenda esse significatur.

Reddendum est pronomen, quod excerptor Cap. VII, v. 27 ex Augustino II, 26, p. 81 describens omittere non potuit «primum et secundum (epitritum) invenio *sibi* posse copulari.»

Codex emendate exhibet Cap. XIII, v. 3 quemadmodum Aug. III, 18, p. 103: «in repetitione *tanti* spatii silentium interponere coegerunt (aures), quantum syllaba occuparet brevis.» In editione Romana est *tantum.*

Typothetae fraude fortasse *II tempora* legitur Cap. XIV v. 13, ubi Aug. III, 20 p. 106 et codex exhibent: «Ergo VII tempora habet versus, dum unum membrum habet *III tempora*, aliud IIII.»

Interiit totus versus e pyrrhichiis Cap. XV, v. 21: «VI. semis: vaga levia fragilia bona. *VI. pleni: vaga levicula fragilia bona.* VII. semis.»

Peccavit contra metrum qui illam artem docebat, in exemplo quod brevibus syllabis constat, ibid. v. 25:

«Solida bona bonus amat, et ea *quae* amat, habet.»

Sed non ita est, Maius scribere debuerat *qui*, ut est apud Aug. IV, 4, p. 117.

Revocandum est vocabulum nescio cuius iussu fugax, Cap. XVI, v. 22, ubi partibus eiusdem versus aequalibus transpositis dicit: «Neque enim minus *idem* stat versus, si ita *pronuntietur.*» Tum lege *pronuntiatur*, quod respondet Augustini V, 2, p. 155, *profertur.*

Minus recte Maius reticuit vocabulum Cap. XVII, v. 15: «Quamquam hic ratio appareat, forte tamen (prima manu *tunc*) *novitas* aliquos conturbat.» Est enim locus excerptus ex his verbis discipuli Aug. V, 9, p. 162: «Quanquam mihi satis ratio appareat, tamen novitate conturbor, non enim solemus in hoc genere nisi spondeum pedem et dactylum scandere.»

In fine Cap. eiusd. tres litterae exciderunt: «Eodem *quoque* modo.»

Pro praesenti tempore Cap. XVIII in fine legendum est: «quem numerum versui, sicut satis *cognovimus*, non fas est excedere,» ut Augustinus scripsit V, 19, p. 173.

Sententia in Maii editione Cap. XIX, v. 20 vitio laborat: «Itaque inconversibiliores, ut ita *dicamus*, quam illi, qui aut omnibus brevibus, aut longis omnibus constant.» In codice contra recte exstat «ut ita *dicam*, *sunt.*» Nec aliud scripsit Aug. V, 21 p. 175.

Levius vitium corrigendum est Cap. XX, v. 3 «quoniam *hic* de numeris agimus.» In libro est, ut apud Aug. V, 23, p. 176 *nunc.*

Denique pronomen rescribendum est in fine eiusdem capitis: «Tamen si quis audeat, et faciat tales versus, manifestum est eum alia genera senariorum esse facturum, quibus sunt *ista* meliora,» cf. Aug. ibid. p. 177.

His igitur emendatis quae supersunt aliis relinquo, in quorum usum eam Lectionis Varietatem proferam, in qua orthographiae nullam habui rationem, quod in epitoma, qualis est hoc S. Augustini opus abbreviatum mihi visus sum tuto facere posse.

EPITOMAE ARTIS METRICAE

LECTIONIS VARIETAS

EX CODICE VATICANO LAT. Nº. 4929.

Inscr. Aurelii   Aureli *eras.* | Augustini   Aug̃.

Cap. I Musicae definitio. ***Desunt.*** v. 5 qui motus ***Rubr.***

Cap. III v. 5 aliqua sibi   sibi aliqua | v. 11 II ad IIII   II et IIII | v. 13 IIII ad XI   IIII et XI | v. 16 habet minorem   eum habet | v. 17 II ad IIII   II a IIII | v. 19 qua pars   pars qua

Cap. IV v. 14 extra capac.   ultra capac.

Cap. V v. 3 posueris   forte posueris | v. 7 quia qui   quia hi qui | v. 8 pro correpta non producta   producta non correpta (correpta producta *superscr.*, ... *subscr.*)

Cap. VI v. 15 utroque   utraque

Cap. VII v. 16 Tametsi   tamsi | v. 27 posse   sibi posse

Cap. VIII v. 3 velut   vel | v. 25 versus est   versus &

Cap. IX atque   aeque | v. 5 inpulsu   impulsu | v. 6 sonum ita   sonu ita et | v. 10 et cymbala   sive cimbala

Cap. X v. 6 hic proceleusmaticus rhythmus   hoc proceleusmaticum rithmum | v. 15 dactylus anapestus proceleusmaticus   dactilum anapestum proceleumaticum | v. 29 simplum et duplum   simplam et duplam | v. 30 temporum   temporibus | v. 38 posteriores sunt   posteriores

Cap. XI possunt   possint | v. 5 duae possint   duas posse

Cap. XII v. 10 aliqua   aliquid | v. 14 Sed hoc   sed haec

Cap. XIII v. 3 tantum   tanti

Cap. XIV v. 15 II tempora III tempora | v. 25 claudatur clauditur

Cap. XV v. 7 syllaba syllabam | v. 10 syllabis brevibus syllabas breves | v. 21 VII semis VI pleni : vaga levicula fragilia bona. VII semis | ib. fluida *Cod.* frugida *Corr.* 1 *man.* frigida | v. 25 quae amat qui amat | v. 28 producentes producunt | v. 29 Copulatis pedibus Copulati pedes

Cap. XVI v. 22 antemnarum. Neque antemnarum cornua. Neque | ib. minus stat minus idem stat | ib. pronuntietur pronuntiatur | v. 28 V semipede V semispede

Cap. XVII v. 7 heroicus versus sit metiendus heroicum versum sit metiendum | v. 11 aut IIII IIII | v. 15 violetur violentur | ib. tamen tunc novitas, 2. tamen | v. 24 una syllaba unam syllabam | v. 38 esse praestantius *Leguntur* v. 37 *inter* veritatis *et* auctoritate | v. 41 inveterata in veritate rata | 4 a. f. Eodemque Eodem quoque | 3 a. f. videtis 1 *man.* vidistis

Cap. XVIII v. 7 III vel IIII 1 *man.* II vel III | ib. unum esse unus esse | v. 10 quem quodque | v. 17 semipedes 1. semipedum, 2. semipedem | v. 18 ista quam ista quae | p. 131 v. 2 referri referre | v. 12 altera in uno alteram unam | v. 27 VII secundum VII invenitur | v. 32 unus hinc unum hinc | v. 33 quia — par qua — pars | p. 132 v. 5 cognoscimus cognovimus

Cap. XIX v. 21 dicamus dicam sunt | v. 23 nihil interest nihil enim interest

Cap. XX v. 3 quoniam hic quoniam nunc | v. 11 isti prius ista prius | v. 25 sunt meliora sunt ista meliora

Cap. XXI v. 4 per hoc pro hoc | v. 15 Sin III si in III | 5 a. f. ducta ductam.

Subscr. Aurelii Augustini AUR·AUG·

Du Rieu, Willem

Schedae vaticanae